

ФОТО: ПАВЛО ПАЛАМАРЧУК / SHUTTERSTOCK

РОЗВИТОК ОПТОВОГО ТА РОЗДРІБНОГО ГАЗОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

ПРОГРАМА ВІДКРИТТЯ ДОСТУПУ ДО ОБСЯГІВ ПРИРОДНОГО ГАЗУ – ДОКУМЕНТ ПРО ПОЗИЦІЮ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Проект енергетичної безпеки (ПЕБ)

15 березня 2021 року, Ред.А

Цей документ було розроблено завдяки підтримці американського народу, наданій через Агентство США з міжнародного розвитку (USAID). Tetra Tech ES, Inc. несе повну відповідальність за зміст цього документа, який не обов'язково відображає позицію USAID або Уряду Сполучених Штатів. Цей документ підготовлений компанією Tetra Tech ES, Inc., підрядником USAID для Проекту енергетичної безпеки (ESP) за контрактом USAID 72012118C00003.

ПЕБ НАДАЄ ЦЕЙ ДОКУМЕНТ ДЛЯ СПРИЯННЯ ВПРОВАДЖЕННЮ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЗАВДАНЬ ЗА РОЗДІЛОМ С.3 КОНТРАКТУ, ЗОКРЕМА ДІЯЛЬНІСТЬ 1: РЕФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНИХ РИНКІВ ЕНЕРГЕТИКИ, ТА, ЗОКРЕМА:

- (1) ЗАВДАННЯ 1.1 РОЗРОБКА МОДЕЛЕЙ ЕНЕРГЕТИЧНОГО РИНКУ ДЛЯ РИНКІВ ГАЗУ ТА ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ ТА ОПАЛЕННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ШЕСТИМІСЯЧНИХ ПЛАНІВ ДІЙ,
- (2) ЗАВДАННЯ 1.2 РОЗВИТОК СПРИЯТЛИВОГО ЗАКОНОДАВЧОГО ТА ПОЛІТИЧНОГО СЕРЕДОВИЩА.
- (3) ЗАВДАННЯ 2.1: РОЗРОБКА АНАЛІТИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ, ЩО ГРУНТУЮТЬСЯ НА ФАКТИЧНИХ ДАНИХ, РЕЗЮМЕ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ОНОВЛЕННЯ ЕНЕРГЕТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ЕНЕРГЕТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ УКРАЇНИ

АВТОРИ

Джастін Гунісінге (Justin Goonesinghe), керівник групи з питань ринку газу,
Justin.Goonasinghe@tetrattech.com

Алі Аукаті (Ali Aukati), старший експерт з питань ринку газу,
Ali.Alaukati@tetrattech.com

Микола Яковенко (Mykola Iakovenko), старший спеціаліст з питань ринку газу,
Mykola.Iakovenko@tetrattech.com

Віталій Мірошніченко (Vitalii Miroshnychenko), спеціаліст з питань ринку газу,
Vitalii.Miroshnychenko@tetrattech.com

ЛИСТ РЕЄСТРАЦІЇ ЗМІН, ВНЕСЕНИХ У ДОКУМЕНТ

РЕДАКЦІЯ	ДАТА	СТИСЛИЙ ОПИС ЗМІН
Ред А	15.03.2021 р.	Створено

USAID/Україна
Пан Шукру Богут (Sukru Bogut)
Офіційний представник
sbogut@usaid.gov

вул. Ігоря Сікорського, 4,
м. Київ, Україна 04112
Телефон: +38-044-521-5000
www.usaid.gov/ukraine

Проект енергетичної безпеки
USAID
Tetra Tech ES, Inc., Підрядник
USAID
Пан Дін С. Вайт (Dean S. White)
Керівник проекту
dean.white@tetrattech.com

вул. Ярославів Вал, 14А,
м. Київ, Україна, 01030,
5-6й поверх
www.tetrattech.com

ЗМІСТ

СКОРОЧЕННЯ	1
РЕЗЮМЕ	2
ПРОБЛЕМИ ГАЗОВОГО РИНКУ ТА ЦІЛІ ПВДДОПГ	3
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПВДДОПГ	5
ПВДДОПГ ДЛЯ УКРАЇНИ	8
РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ	9
ПЕРСПЕКТИВА	11
1. ВІДКРИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ ГАЗУ ТА ПОТРЕБА У ПВДДОПГ	13
1.1. НЕЗАВЕРШЕНА РИНКОВА РЕФОРМА В УКРАЇНІ	13
1.1.1. ЛІКВІДНІСТЬ І ТОРГОВІ ПЛАТФОРМИ	13
1.1.2. КОНЦЕНТРАЦІЯ ТА ДОСТУП ДО ГАЗУ	14
1.1.3. ВІДСУТНІСТЬ ПРОЗОРОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ З ВИЗНАЧЕННЯМ ЦІН	16
1.1.4. ПОТРЕБА В НОВОМУ РЕЖИМІ ПОСТАЧАННЯ ГАЗУ ДЛЯ ТКЕ	16
1.2. ПВДДОПГ ЯК ВАЖЛИВИЙ КРОК У ВИРІШЕННІ ПИТАНЬ РИНКУ ГАЗУ	17
1.3. ОБГОВОРЕННЯ ПВДДОПГ ТА ПОТОЧНІ ПРОПОЗИЦІЇ В УКРАЇНІ	18
2. ПОРІВНЯННЯ ДОСВІДУ ЗАСТОСУВАННЯ ПВДДОПГ В ЄС	20
2.1. ОСТАННІ ВИПАДКИ ПВДДОПГ	22
2.1.1. РУМУНІЯ	22
2.1.2. БОЛГАРІЯ	32
2.1.3. ПОЛЬЩА	37
2.2. ІСТОРИЧНІ ВИПАДКИ ПВДДОПГ	43
2.2.1. УГОРЩИНА (2006-2014 РР.)	43
2.2.2. НІМЕЧЧИНА (2003-2008 РР.)	45
2.2.3. ІСПАНІЯ (2001-2003 РР.)	46
2.2.4. ВЕЛИКА БРИТАНІЯ (1988-1996 РР.)	47
3. ВИСНОВКИ ТА МІРКУВАННЯ ЩОДО ПВДДОПГ В УКРАЇНІ	49
3.1. МІРКУВАННЯ, ЯКІ СЛІД ВРАХОВУВАТИ ПРИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПВДДОПГ	49
3.2. ПОДАЛЬШІ КРОКИ ДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ	52
ДОДАТОК 1. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЄФТЕ ТА ПВДДОПГ ГАЗУ В ЄВРОПІ	59

СПИСОК РИСУНКІВ

Рисунок 1. Обсяги торгівлі на платформі УЕБ.....	13
Рисунок 2. Огляд торгової діяльності в Україні з 01 серпня 2020 року.....	14
Рисунок 3. Порівняння відсотка продажу газу проти внутрішнього споживання.....	21
Рисунок 4. Румунія – Загальний обсяг торгівлі на BRM/OPCOM до ПВДДОПГ 2020 року ..	24
Рисунок 5. Загальні обсяги торгівлі газом на BRM/OPCOM.....	26
Рисунок 6. Кількість учасників ринку на кожен лот на BRM.....	27
Рисунок 7. Кількість угод на кожен лот на BRM.....	27
Рисунок 8. Кількість торгівлі за кожним лотом на BRM.....	28
Рисунок 9. Середньозважені ціни на BRM у порівнянні з TTF.....	28
Рисунок 10. Кількість учасників на кожен лот на спотовому ринку BRM.....	29
Рисунок 11. Кількість угод на кожен лот на спотовому ринку BRM.....	29
Рисунок 12. Частка компаній на оптовому ринку Румунії (3 найбільші компанії на місяць).	30
Рисунок 13. Частка компаній на роздрібному ринку Румунії, що не пов'язаний з домогосподарствами (найбільші компанії на місяць).....	31
Рисунок 14. Частка компаній на роздрібному ринку Румунії, що пов'язаний з домогосподарствами (2 найбільші компанії на місяць).....	31
Рисунок 15. Обсяг ПВДДОПГ (МВт-год), розподілений на різні місяці.....	34
Рисунок 16. Торгівля в сегменті на добу наперед (БГХ).....	35
Рисунок 17. Торгівля у внутрішньодобовому сегменті (БГХ).....	35
Рисунок 18. Результати (МВт-год) перших аукціонів у межах ПВДДОПГ за 2021 рік (перші 5 аукціонів).....	36
Рисунок 19. Загальний обсяг торгівлі.....	39
Рисунок 20. Середня кількість угод на місяць.....	40
Рисунок 21. Коефіцієнт відтоку на польському газовому ринку (2014–2018 рр.).....	40
Рисунок 22. Динаміка обсягів на добу наперед.....	41
Рисунок 23. Торгівля на організованому ринку.....	41

СКОРОЧЕННЯ

АМКУ	Антимонопольний комітет України
ANRE	Регулятор в сфері енергетики в Румунії
Кодекс BAL NC	Мережевий кодекс балансування газу в газотранспортних системах (Регламент № 312/2014)
БГХ	Балканський газовий хаб (Болгарія)
BRM	Товарна біржа в Румунії
ЦК	Центральний контрагент
«ЧНГ»	Компанія «Чорноморнафтогаз»
ТКЕ	Компанії виробники теплової енергії
Оператор ГРМ	Оператор газорозподільної системи
ЄФТЕ	Європейська федерація торговців енергією
Стандартні контракти	Стандартизовані контракти, розроблені ЄФТЕ для уніфікації основних пунктів та умов для торгівлі енергетичними товарами
ЄФТЕ	
СЕС	Секретаріат Енергетичного Співтовариства
E.ON Romania	Газова компанія, що здійснює діяльність в Румунії
ESI	Tetra Tech ES, Inc.
ESP	Проєкт енергетичної безпеки
ЄС	Європейський союз
ДГ	Домогосподарства
УУ	Уряд України
ПВДДОПГ/ПВГ	Програма відкриття доступу до обсягів природного газу, або Програма вивільнення газу («Gas Release Programs»)
ЗРГ	Закон про ринок природного газу
MOL	Угорська газова компанія
КМЗ	Комісія з монополій і злиттів у СК (замінено Комісією з питань конкуренції у 1999 році)
НКРЕКП	Українська регулятор в сфері енергетики
NCG	Net Connect Germany (газовий хаб)
НРО	Національний регуляторний орган
OMV	Газова компанія в Румунії
OPCOM	Оператор ринку в Румунії
ОТС	Торгівля без посередників
PGNiG	Польська національна газова компанія
PCO	Постанова про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу
REMIT	Регламент (ЄС) № 1227/2011 щодо цілісності та прозорості оптового ринку електричної енергії
РГК	Регіональна газова компанія
ПОН	Постачальник «останньої надії»
TGE	Польська енергетична біржа
TTF	Віртуальна торгова точка природного газу TTF (газовий хаб у Нідерландах)
ОГТС	Оператор газотранспортної системи
УЕБ	Українська енергетична біржа
«УГВ»	Компанія «Укргазвидобування»
UOKiK	Польський національний антимонопольний орган
URE	Польський національний регуляторний орган в сфері енергетики
СЗВГ	Середньозважена вартість газу

РЕЗЮМЕ

У серпні 2020 року в Україні було скасовано дію Постанови про покладення спеціальних обов'язків на суб'єктів ринку природного газу (ПСО) для домогосподарств. ПСО офіційно встановлювало зобов'язання державної компанії «Нафтогаз» продавати необхідну кількість видобутого в країні газу дочірніми компаніями «Нафтогазу» («Укргазвидобування» («УГВ») і «Чорноморнафтогаз» («ЧНГ»)) за регульованими цінами визначеним регіональним роздрібним постачальникам, які забезпечували домогосподарства. Іншим важливим аспектом механізму ПСО було регульоване постачання видобутого в країні газу для компаній-виробників теплової енергії (ТКЕ). ПСО для ТКЕ залишається в силі, однак його скасування планується на травень 2021 року.

За даними 2019 року, обсяг поставок компаніям ТКЕ склав 7,4 млрд. куб. м, тоді як обсяг поставок домогосподарствам склав ще 8 млрд. куб. м із 29,8 млрд. куб. м загального річного споживання газу.¹ Тим часом загальний внутрішній видобуток газу склав 20,7 млрд. куб. м, з яких близько 14,9 млрд. куб. м було видобуто компаніями «УГВ» та «ЧНГ» (включаючи технічні та інші втрати, що становлять близько 1,3 млрд. куб. м від загальної кількості).²

Таким чином, внутрішній видобуток газу в Україні покриває більшу частину внутрішнього попиту на газ (близько 70%), при цьому домінуюче положення займають державні виробники, що входять до групи «Нафтогаз» (а саме «УГВ» з обсягом близько 70% в загальній структурі видобутку газу в Україні або близько 50 % від загального споживання газу в Україні).

3 серпня 2020 року на значну кількість видобутого державними компаніями газу – понад 6 млрд. куб. м або приблизно 21% загального внутрішнього попиту за вирахуванням втрат (на основі агрегованих даних за 2019 рік) більше не поширюється зобов'язання із постачання домогосподарства за регульованою ціною, як це було раніше на підставі ПСО. Таким чином, приблизно 45,5% (за вирахуванням втрат) державного виробництва більше не «призначені» для продажу визначеним роздрібним постачальникам згідно з ПСО. У той час як інша частина державного виробництва (близько 55,5%), яка була призначена для постачання в межах ПСО компаніям централізованого теплопостачання, також, як очікується, буде звільнена від обов'язкових продажів «Нафтогазом» після закінчення строку дії ПСО для ТКЕ у травні 2020 року.

Припинення механізму виконання ПСО щодо постачання газу для домогосподарств, серед іншого, розглядалось як можливість забезпечити конкурентоспроможне постачання та встановити прозорий механізм ціноутворення для вітчизняного газу, оскільки постачальники мали б («повинні мати») доступ до закупівлі вітчизняного газу на конкурентних умовах для постачання своїм споживачам.

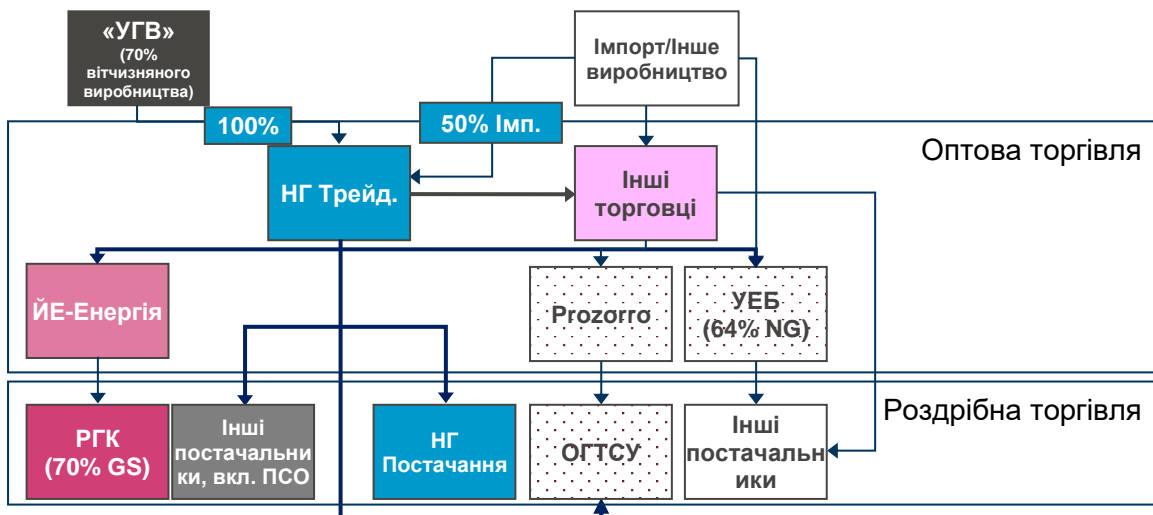
¹ [HTTPS://WWW.NAFTOGAZ.COM/WWW/3/NAKWEB.NSF/0/8B3289E9F4B2CF50C2257F7F0054EA23?OPENDOCUMENT](https://www.naftogaz.com/www/3/NAKWEB.NSF/0/8B3289E9F4B2CF50C2257F7F0054EA23?OPENDOCUMENT)

² [HTTPS://WWW.NAFTOGAZ.COM/WWW/3/NAKWEB.NSF/0/85643131C18C8258C22585070043D8C1?OPENDOCUMENT](https://www.naftogaz.com/www/3/NAKWEB.NSF/0/85643131C18C8258C22585070043D8C1?OPENDOCUMENT)

ПРОБЛЕМИ ГАЗОВОГО РИНКУ ТА ЦІЛІ ПВДДОПГ

З серпня 2020 року ринок продемонстрував помірний рівень поліпшення в контексті конкуренції. Однак домінуючі компанії в роздрібному та оптовому сегменті зберігають сильні, домінуючі позиції і продовжують мати можливість перешкоджати подальшій конкуренції. Поточний постачальник домогосподарств, компанія РГК, мав значно вищі ціни на газ для постачання домогосподарствам до обмеження цін на постачання домогосподарствам у січні 2021 року.³ Станом на 4-й квартал 2020 року поставки РГК обслуговували приблизно 69% роздрібною ринку ДГ, частка «Нафтогазу» становила 7%, а частка інших компаній становила 24%.⁴ Ситуація на роздрібному ринку, не призначеному для домогосподарств, у 4-му кварталі 2020 року була іншою, і частка «Нафтогазу» становила 35% ринку, а компанії РГК – 23%.⁵

Незважаючи на усунення ПСО, газ, видобутий «УГВ», не був відкрито доступним для всіх учасників ринку на конкурентній основі. Були також деякі сигнали щодо можливого укладання довгострокових зобов'язань з постачання газу за низькими цінами між «УГВ» та «Нафтогазом».⁶

Запровадження внутрішньої Програма відкриття доступу до обсягів природного газу, що видобувається державними компаніями, або ж Програми вивільнення газу⁷ (ПВДДОПГ/ПВГ, також широко відомої як «Gas Release Program») розглядалося деякими українськими та міжнародними стейкхолдерами, включаючи Енергетичне Співтовариство, як варіант покращення ситуації на ринку.⁸

³ [HTTPS://GAZPRAVDA.COM.UA/CINI-GAZ](https://GAZPRAVDA.COM.UA/CINI-GAZ) (ДИВ. ДАНІ ЗА ГРУДЕНЬ 2020 РОКУ ТА РАНІШЕ)

⁴ [HTTPS://WWW.NERC.GOV.UA/FILEARCH/MONITORING/GAS/2020/MONITORING_GAZ_IV-2020.PDF](https://www.nerc.gov.ua/data/filearch/monitoring/gas/2020/monitoring_gaz_iv-2020.pdf) (P.14)

⁵ З того самого джерела.

⁶ [HTTPS://OILPOINT.COM.UA/KONKURENCZIYA-AVO-NAFTOGAZ-HTO-NASPRAVDI-DIKTU%D1%94-CZINU-NA-GAZ-DLYA-NASELENNYA/?LANG=UK](https://oilpoint.com.ua/konkurencziya-avo-naftogaz-hto-naspnavdi-diktu%D1%94-czinu-na-gaz-dlya-naseleennyi/?lang=uk)

⁷ НАРАЗІ В УКРАЇНСЬКОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ТА ПРАКТИЦІ НЕ ІСНУЄ УСТАЛЕНОГО ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОГО ТЕРМІНУ «GAS RELEASE PROGRAM», ТОМУ ТУТ І НАДАЛІ В ЦЬОМУ ДОКУМЕНТІ ВЖИВАТИМЕТЬСЯ ВИЗНАЧЕННЯ «ПРОГРАМА ВІДКРИТТЯ ДОСТУПУ ДО ОБСЯГІВ ПРИРОДНОГО ГАЗУ, ЩО ВИДОБУВАЄТЬСЯ ДЕРЖАВНИМИ КОМПАНІЯМИ (ПВДДОПГ)», ЯКИЙ ВИКОРИСТОВУВАВСЯ РАНІШЕ В ПУБЛІЧНИХ ДИСКУСІЯХ. ВОДНОЧАС ВВАЖАЄМО ТАКОЖ ДОЦІЛЬНИМ МОЖЛИВИЙ ПЕРЕКЛАД «ПРОГРАМА ВИВІЛЬНЕННЯ ГАЗУ (ПВГ)», ЯКИЙ МОЖЕ БУТИ ВИКОРИСТАНИЙ У ПОДАЛЬШИХ ДИСКУСІЯХ ТА ПРЕЗЕНТАЦІЯХ.

⁸ ВИПУСК ГАЗОВОГО КЛЮЧА «НАФТОГАЗУ» ДЛЯ ПРОДОВЖЕННЯ РЕФОРМ ГАЗОВОГО РИНКУ В УКРАЇНІ [HTTPS://ENERGY-COMMUNITY.ORG/NEWS/ENERGY-COMMUNITY-NEWS/2020/11/26.HTML](https://energy-community.org/news/energy-community-news/2020/11/26.html)

ПВДДОПГ може бути реалізована шляхом встановлення для дочірніх компаній «Нафтогазу», які видобувають газ, зобов'язання продавати видобутий газ на прозорій торговій платформі відповідно до визначених положень та у певній кількості. Діапазон запропонованих обсягів за ПВДДОПГ становить від 15% до майже 100% від обсягу газу «УГВ», не передбаченого ПСО, серед пропозицій, а також ПВДДОПГ передбачає продаж газу для потреб ТКЕ (що наразі покриваються ПСО) на спеціальних аукціонах.⁹ Таким чином, ПВДДОПГ передбачатиме надання фізичних обсягів газу державного виробництва всім учасникам ринку на рівних, конкурентних засадах. Це дозволить незалежним оптовим компаніям купувати газ та продавати його постачальникам, а постачальникам – купувати газ на оптовому ринку на конкурентній основі, зменшуючи тим самим бар'єри для входу торговців/постачальників для участі на ринку, тобто для отримання доступу до внутрішнього фізичного газу.

Нижче викладено основні запропоновані цілі ПВДДОПГ:

- Підвищення ліквідності українського оптового ринку газу.
- Посилення роздрібної та оптової конкуренції та створення умов для виходу альтернативних постачальників/торговців на ринок (тобто рівний доступ до вітчизняного виробництва на конкурентній основі).
- Формування ціни на українському газовому ринку (тобто формулювання чіткого національного індексу).
- Сприяння розробці нових стандартизованих продуктів/контрактів та торгових платформ в результаті підвищення ліквідності та торгової діяльності.

Належним чином розроблена ПВДДОПГ може призвести до підвищення ліквідності, посилення конкуренції та розвитку ринку

Підвищення ліквідності та сприяння конкуренції

- Збільшення обсягів, доступних для торгівлі – Підвищені показники ліквідності, обсяг/кількість угод.
- Залучення нових учасників ринку – посилення конкуренції (підтвердження зменшення частки домінуючих компаній внаслідок ПВДДОПГ).

Підвищення рівня прозорості та вплив на визначення цін

- Підвищений рівень прозорості формування цін.
- Покращене визначення цін на основі національного газового балансу.
- Припинення «непрозорої» торгівлі великими обсягами газу.

Сприяння розробці стандартизованих продуктів/торгових платформ

- Кращі можливості для розвитку позабіржових платформ, бірж та пропонуванних продуктів.
- ПВДДОПГ проводитиметься на прозорих + ліцензованих майданчиках – зі стандартизованими продуктами (з/без клірингу).

⁹ [HTTP://W1.C1.RADA.GOV.UA/PLS/ZWEB2/WEBPROC4_1?PF3511=69642](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?PF3511=69642)
[HTTPS://W1.C1.RADA.GOV.UA/PLS/ZWEB2/WEBPROC4_1?PF3511=70473](https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?PF3511=70473)
[HTTPS://ENERGY-COMMUNITY.ORG/DAM/JCR:EBD6670A-C231-4FD5-BDD6-762BF4F5880B/UKRAINIAN_GAS_MARKET_POSITION_PAPER.PDF](https://energy-community.org/dam/jcr:EBD6670A-C231-4FD5-BDD6-762BF4F5880B/UKRAINIAN_GAS_MARKET_POSITION_PAPER.PDF)
[HTTPS://WWW.NAFTOGAZ.COM/WWW/3/NAKWEB.NSF/0/24B0F80F4B00B742C225864E004B9100?OPENDOCUMENT&YEAR=2020&MONTH=12&NT=%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8&](https://www.naftogaz.com/www/3/NAKWEB.NSF/0/24B0F80F4B00B742C225864E004B9100?OPENDOCUMENT&YEAR=2020&MONTH=12&NT=%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8&)

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПВДДОПГ

Загальновідомо, що ПВДДОПГ була важливим кроком у лібералізації та розвитку оптових газових ринків в ЄС і в минулому, і в цей час: такі програми були впроваджені у Великій Британії, Німеччині, Іспанії, Угорщині та наразі діють у Польщі, Болгарії, Румунії, Греції та інших країнах.

У межах ПЕБ проведено всебічний аналіз міжнародного досвіду з ПВДДОПГ для визначення того, чи є ПВДДОПГ насправді ефективними при досягненні згаданих цілей та вдосконаленні оптового та роздрібного ринків, а точніше, для застосування в Україні з урахуванням уроків, засвоєних на підставі кожного прикладу.

У межах ПЕБ розглянуто три нещодавно впроваджені та триваючі приклади (у Польщі, Румунії, Болгарії), а також чотири історичні та вже неактивні приклади ПВДДОПГ (Велика Британія, Німеччина, Угорщина, Іспанія).

Аналіз цих ПВДДОПГ демонструє, що всі ці програми мали певний позитивний вплив на ринок, якщо доповнити їх необхідними зусиллями для вдосконалення регулювання, розвитку ринкової інфраструктури та активного посилення конкуренції на ринку газу.

	Ліквідність	<ul style="list-style-type: none"> Збільшились обсяги торгівлі та участі. Показники ліквідності значно зросли (за умов відсутності втручання з боку держави!). Збільшення обсягів та участі на нещодавно створеній платформі (БГХ).
	Конкуренція	<ul style="list-style-type: none"> Зменшення часток домінуючих компаній, що відкриває можливості для конкуренції Збільшення кількості альтернативних постачальників можна також помітити на історичних прикладах ПВДДОПГ (наприклад, Угорщина, Іспанія, Велика Британія).
	Визначення ціни + прозорість	<ul style="list-style-type: none"> Непрозора торгівля скоротилась та вийшла на прозорі платформи – покращення формування внутрішнього індексу цін на основі газового балансу.

Причини встановлення ПВДДОПГ залежать від країни, як і їх механізми та структура. У деяких випадках ПВДДОПГ розглядалися як особливий інструмент, що дозволяє запобігти зловживанню домінуючим становищем у разі їх злиття з конкурентами. Водночас у деяких інших випадках (зокрема, в нещодавно запроваджених ПВДДОПГ у країнах Східної Європи) ці програми були спрямовані на сприяння загальному розвитку раніше нещодавно лібералізованих ринків, тобто розвитку оптової та роздрібної конкуренції та покращенню прозорості та ліквідності. У наведеній нижче таблиці показано основні характеристики попередніх та поточних ПВДДОПГ, а також наведено певний огляд їх відношення до ринку та впливу на становище відповідних компаній.

КРАЇНА	КОМПАНІЯ (КОМПАНІЇ)	СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ ПВДДОПГ (ВИДОБУТОК ГАЗУ/ДОВГОСТРОКОВІ КОНТРАКТИ)	ОБСЯГ ГАЗУ ДЛЯ ПРОДАЖУ	ТОРГОВА ПЛАТФОРМА/АУКЦІОН	СТАНДАРТИЗОВАНІ ПРОДУКТИ
Поточні ПВДДОПГ					
Румунія (з 2020 року до сьогодні)	Romgaz та OMV Petrom	Вітчизняний видобуток	40% портфоліо компаній	Румунська товарна біржа (BRM) та Оператор ринку (OPCOM)	Форвардні контракти (річні, квартальні, щорічні тощо).
Болгарія (з 2019 року до сьогодні)	Bulgargaz	Довгостроковий контракт з «Газпромом»	До 40% до 2024 року портфоліо компанії	Балканський газовий хаб (БГХ)	Форвардні місячні та річні контракти.
Польща (з 2013 року до сьогодні)	PGNiG	Усі джерела (здебільшого довгостроковий і контракт з «Газпромом»)	55% портфоліо компанії	Польська енергетична біржа (TGE)	Не вказано.
Історичні приклади ПВДДОПГ (більше не активні)					
Угорщина (2004 – 2014 рр.)	E.ON/MOL	Довгострокові імпорتنі контракти	Приблизно 14% внутрішнього попиту.	Спеціальні аукціони	Річні контракти.
Німеччина (2003 – 2008 рр.)	E.ON/Ruhrgas	Довгострокові імпорتنі контракти	Приблизно 4% внутрішнього попиту	Спеціальні аукціони	Річні контракти.
Іспанія (2001 – 2003 рр.)	Gas Natural	Довгострокові імпорتنі контракти	25% від обсягу за довгостроковими контрактами (9% внутрішнього попиту)	Спеціальні аукціони	Річні контракти.
Велика Британія (1988 – 1996 рр.)	British Gas plc.	Довгострокові контракти	Змінні, залежно від ринкової частки – у діапазоні від 3% у 1998 році, 9% у 1991 році до 19% (1992 рік) попиту	Спеціальні аукціони/двосторонні	Не вказано

ПВДДОПГ для України

Незважаючи на певні обмеження порівняння, можна зазначити, що деякі загальні риси, типові проблеми та можливі рішення щодо ПВДДОПГ можуть бути наочно проілюстровані для врахування під час застосування в Україні. Зокрема, механізми ПВДДОПГ, обсяг, стадії ПВДДОПГ та вплив на деякі конкретні ринкові показники, який можуть мати ПВДДОПГ: ліквідність, конкурентоспроможність, динаміка цін, тенденції в різних сегментах тощо.

Зокрема, найбільш типовими питаннями, які мають бути враховані при підготовці ПВДДОПГ, є:

- попит на ринку та максимальний обсяг, який може бути поглинено, враховуючи сезонність попиту, доступ до сховища та витрати;
- готовність торгових майданчиків та умови на ринку;
- оптимальний підхід до встановлення регуляторних умов для ПВДДОПГ;
- ефективний нагляд за ринком та можливість швидко реагувати на можливий недолік ПВДДОПГ та/або потенційне зловживання ринком.

У межах ПЕБ зазначається кілька важливих аспектів, що мають відношення до впровадження ПВДДОПГ в Україні, насамперед для зменшення ризиків, пов'язаних з ПВДДОПГ:

- визначення чітких і вимірюваних цілей ПВДДОПГ;
- проведення всебічного вивчення ринку з метою з'ясування точних потреб ринку в контексті як довгострокових, так і спотових продуктів;
- створення необхідних умов ринку (з погляду організації торгових майданчиків для торгівлі на спотових і довгострокових сегментах ринку, встановлення загальних принципів для ПВДДОПГ у законодавстві/регулюванні, забезпечення ефективного ринкового нагляду тощо);
- запобігання «надмірної зарегульованості» процедур ПВДДОПГ.

Сама ПВДДОПГ може розглядатися як один з найважливіших інструментів сприяння розвитку оптового та роздрібного ринку. Її також слід доповнити іншими елементами реформи газового ринку (розвиток ринкової інфраструктури; вдосконалення регулювання та нагляду; забезпечення виконання законодавства про захист конкуренції; забезпечення ефективного відокремлення Операторів ГРМ; розробка необхідних стандартизованих продуктів; наявність сильної політичної волі щодо реформування ринку газу тощо).

Як це було продемонстровано в інших країнах, лише сама ПВДДОПГ навряд чи здатна цілковито змінити ринок. Хоча у всіх прикладах демонструються вигоди у розвитку ринку, масштаби та ефективність цих вигод залежать також від поєднання ПВДДОПГ з іншими факторами, а саме: політичною волею, вироблення оптимального підходу в регулюванні ринку, спроможності регулятора та прозорості на ринку.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ТА ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ

ПЕБ вважає, що впровадження ПВДДОПГ буде фундаментальним для розвитку газового ринку України. ПВДДОПГ може вирішити багато з окреслених проблемних питань розвитку ринку, а також виступити каталізатором формування майбутніх конкурентних ринків газу в Україні як в оптовому, так і в роздрібному сегментах. Зокрема, очікувані результати включають:

1) Розвиток ліквідності ринку

Перевагу впровадження ПВДДОПГ наочно демонструє підвищення ліквідності на оптовому ринку. Це можна виміряти за допомогою:

- Підвищених усталених показників ліквідності (наприклад, churn rate),
- збільшення кількості угод за кожен лот та обсягів торгівлі на платформах,
- залучення нових учасників ринку.

Ринки, що розвиваються, які частково мають схожі характеристики з Україною з огляду на стадії розвитку (Румунія, Болгарія, Польща), демонструють, що ПВДДОПГ є ефективною.

2) Вплив на прозорість та визначення ціни

Оскільки більше обсягів газу надходить на ліцензовану платформу на прозорій основі, це забезпечує передбачуваний рівень поліпшеної прозорості, який, можливо, раніше утримувався через великі обсяги двосторонніх, непрозорих угод. Враховуючи те, що більші обсяги торгуються на прозорій платформі, чітке формулювання внутрішнього газового балансу та відповідних цін прирівнюється до поліпшеного формування ринкових цін на газ, - формулювання національного цінового індексу.

Таким чином, необхідність прив'язки внутрішніх цін до розвинутих хабів ЄС для регуляторних цілей, формулювання захисту або механізмів виконання ПСО (у відповідних випадках) може бути оцінена на основі «реальної» ситуації в країні.

З регуляторного погляду, можливість моніторингу та визначення націнки роздрібних постачальників є чіткішою та прозорішою для визначення потенційних зловживань, а також дозволяє конкурентам краще визначати ситуацію на ринку та дозволяє краще розуміти формування ціни та націнку постачальників відносно оптової ціни на роздрібному рівні. Позитивний вплив ПВДДОПГ на виявлення цін також був доведений серед більшості випадків на основі міжнародного досвіду.

Запровадження ПВДДОПГ також призвело б до припинення непрозорої торгівлі великими обсягами газу та забезпечення більшої прозорості ринку. Очікується також, що переваги прозорості ринку сприятимуть ефективності ринкового нагляду та кращому регулюванню. Отже, збільшення централізованої ОТС торгівлі та біржової торгівлі в процесі ПВДДОПГ має поєднуватися з ефективною реалізацією REMIT для уникнення можливих маніпуляцій та/або зловживань на ринку.

3) Позитивний вплив на конкуренцію

Зрештою, положення про підвищену ліквідність, доступність та покращену прозорість є необхідними умовами для нових учасників. Таким чином, з урахуванням переваг, які отримуються в результаті ПВДДОПГ, можна сказати, що посилення конкуренції на оптовому та роздрібному ринку також є однією з переваг ПВДДОПГ.

Як уже зазначалося, впровадження ПВДДОПГ показало позитивний вплив на конкуренцію. Зокрема,

- a. Зменшення частки домінуючих компаній
- b. Покращений доступ до обсягів газу для нових учасників ринку
- c. Посилення активності та виходу на ринок

Конкуренція значною мірою залежить від створення правового та операційного середовища, що дозволяє учасникам ринку мати впевненість у торговій діяльності та участі. Ключовими факторами сприяння можна вважати прозорість, довіру до торгової платформи та ефективно регулювання. ПВДДОПГ сприяє та підтримує багато з цих факторів (наприклад, ліцензування платформи, прозорість торгівлі та звітування).

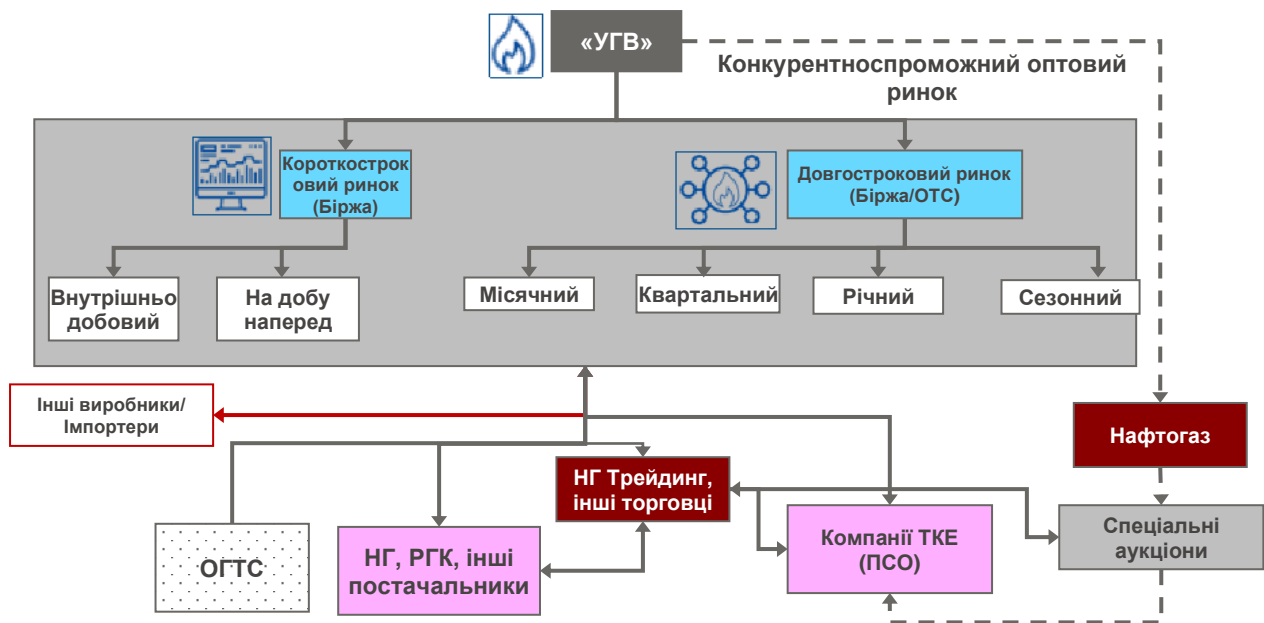
4) Сприяння розробці стандартизованих продуктів/торгових платформ

ПВДДОПГ потенційно може бути структурована таким чином, що вона може стати каталізатором для розвитку стандартизованих продуктів, а також «прискореного» розвитку торгових платформ. Оскільки обсяги повинні надаватися на ліцензованій торговій платформі, торгова платформа повинна дотримуватися необхідних стандартів, щоб забезпечити прозору торгівлю, ефективну звітність та виконання великих обсягів операцій та даних.

Можуть бути представлені продукти, для природного розвитку яких в іншому випадку вимагалось б багато років по мірі дозрівання ринків, також ПВДДОПГ сприятиме забезпеченню ліквідності нових стандартизованих продуктів, таких як сезонні або річні продукти.

На сьогоднішній день платформа УЕБ, створена в 2017 році, є найактивнішою і найдосвідченішою платформою і, як така, може бути доцільною для полегшення потреб ПВДДОПГ в Україні. Однак за відсутності встановлених ліцензійних вимог та ліцензії для УЕБ, як цього вимагає українське законодавство, УЕБ може потребувати подальших удосконалень для забезпечення відповідності стандартам прозорості та звітності, потенційно передбаченим у ліцензійних вимогах регулятора, що також має повномасштабний кліринг (для спотової торгівлі).

Метою ПВДДОПГ може бути досягнення реструктуризації поточного порядку торгівлі в Україні, зокрема, зменшення ринкового домінування монополістів, зменшення бар'єрів для входу для учасників оптового/роздрібного ринку, а також сприяння конкуренції на ринку. Крім того, слід розглянути питання про розробку стандартизованих продуктів, особливо з огляду на величезні обсяги потенційного газу, доступного для продажу за рахунок вітчизняного виробництва. Цільову модель організації ринку після ПВДДОПГ можна проілюструвати нижчевикладеним чином:

З огляду на вищевикладене можна зазначити, що всі постачальники комунальних послуг отримують газ на конкурентній основі у постачальників або безпосередньо на оптовому ринку.

Крім того, і що більш важливо, передбачено, що компанія «УГВ», яка фактично займала ексклюзивне положення при первинній торгівлі газом вітчизняного виробництва, має продавати свій газ на оптовий ринок на конкурентній основі (не у двосторонньому порядку через «Нафтогаз Трейдинг») з вирівнюванням торгівлі природним газом для забезпечення конкурування з іншими оптовими торговцями на рівних умовах. Оптові торговці можуть постачати газ газопостачальним компаніям та ТКЕ, забезпечуючи конкурентоспроможні пропозиції, тоді як постачальники також можуть визначати вартість, порівнюючи ціни, запропоновані оптовими торговцями.

Пунктирною лінією позначено потенційну структуру спеціальних аукціонів, які можуть знадобитися найближчим часом для надання газу для ТКЕ на конкурентній основі. Ці спеціальні аукціони дозволять ТКЕ закуповувати газ на спеціальних умовах, які можуть знадобитися ТКЕ для отримання газу на вигідних умовах, однак інші торговці також можуть конкурувати за продажі компаніям ТКЕ.

Нарешті, за допомогою структури проілюстровано різні сегменти оптового ринку, де існує чітке розмежування між короткостроковою ринковою платформою (біржа з клірингом) та платформою двосторонніх договорів (стандартизовані довгострокові продукти, що торгуються без посередників). Обсяги надходять до обох сегментів, що дозволяє ОГТС та користувачам мережі збалансувати короткостроковий ринок, тоді як довгостроковий ринок забезпечує стандартизовані продукти, що забезпечують потреби учасників ринку.

ПЕРСПЕКТИВА

Як зазначалося раніше, ПВДДОПГ сама по собі може не забезпечити оптимальних результатів без розробки фундаментальної основи для ринку або ринкових умов. Враховуючи це, а також уроки, засвоєні з огляду на інші приклади ПВДДОПГ,

ПЕБ рекомендує організувати ПВДДОПГ у кілька етапів, а також проводити роботу з розробки загальних елементів для покращення моніторингу ринку, прозорості та цілісності.

Міркування та вимоги щодо покращення успіху ПВДДОПГ включають:

- Широкі консультації із зацікавленими сторонами (Міністерство енергетики; НКРЕКП; учасники ринку). Цей етап важливий для виявлення потреб учасників ринку та потенційного попиту у контексті необхідних обсягів та стандартизованих продуктів.
- Ліцензування торгових платформ (таких як біржа або позабіржова платформа), які відповідають необхідним стандартам, в ідеалі пропонування послуг Центрального контрагента (ЦК) та механізми звітування для підвищення прозорості.
- Впровадження вимог REMIT в Україні для забезпечення ефективного нагляду за ринком (прозорість та звітування) в процесі надходження газу на ліцензовані платформи.
- Розробка стандартизованих продуктів на ринку, в межах яких мають пропонуватися обсяги ПВДДОПГ, та стандартизованих умов контракту (таких як ті, що передбачені у стандартних контрактах ЄФТЕ).
- Встановлення чітких правил щодо ПВДДОПГ у законодавстві/нормативних документах, які встановлюватимуть загальні принципи та гарантії, однак без надмірного регулювання.
- Поступовий продаж газу українських державних виробників з одночасним моніторингом реакцій ринку та можливою зміною правил для вирішення будь-яких питань, які можуть виникнути з початком ПВДДОПГ.
- Організація окремих аукціонів для потреб ТКЕ на початку як перехідний захід від режиму ПСО та як крок у сприянні розробці необхідних стандартизованих продуктів та ліквідності на платформі.

Окрім поступового підходу до запровадження повномасштабної ПВДДОПГ, в Україні слід ефективно впроваджувати численні інші заходи та реформи, щоб запобігти можливим зловживанням та забезпечити недискримінаційну та прозору торгівлю. З огляду на широту додаткових паралельних дій, які слід вжити, першочерговим буде забезпечення необхідної політичної волі та стабільності, тобто безперервності основних цілей. Багато ініціатив, що мають здійснюватися паралельно, значною мірою залежать від незалежності регулятора та здатності ефективно виконувати свою роль, наприклад, необхідно забезпечувати ефективне відокремлення Операторів ГРМ (від регіональних роздрібних компаній) та забезпечення ефективної оперативної незалежності дочірніх компаній «Нафтогазу» уже в короткостроковій перспективі (або можливо розгляд альтернативних опцій, наприклад, відокремлення видобуваючих компаній) для реальної лібералізації ринку.

1. ВІДКРИТТЯ УКРАЇНСЬКОГО РИНКУ ГАЗУ ТА ПОТРЕБА У ПВДДОПГ

1.1. НЕЗАВЕРШЕНА РИНКОВА РЕФОРМА В УКРАЇНІ

З початку активного етапу лібералізації в 2014 році та прийняття чинного Закону про ринок природного газу (ЗРГ) у 2015 році ситуація на ринку газу була складною. Численні проблемні питання ще не вирішені повністю, наприклад: низький рівень ліквідності та прозорості на слаборозвинених торгових платформах; висока концентрація на оптовому та роздрібному ринку; обмежене визначення ціни; та необхідність вдосконалення ринкового нагляду.

1.1.1. ЛІКВІДНІСТЬ І ТОРГОВІ ПЛАТФОРМИ

Незважаючи на прогрес у підвищенні ліквідності газового ринку України, який спостерігався протягом останнього року, він все ще досить низький і важко піддається оцінці, оскільки лише близько 8% обсягів газу торгуються прозоро (на «найбільшій» платформі УЕБ).

Короткостроковий сегмент УЕБ був розроблений і розпочав торгівлю з жовтня 2020 року, і обсяги торгівлі там досі надзвичайно низькі (наприклад, найкращий результат у сегменті на добу наперед спостерігався в лютому 2021 року і становив лише 2109 тисяч кубічних метрів)¹⁰, тоді як більшість угод відбувається у форвардному сегменті.

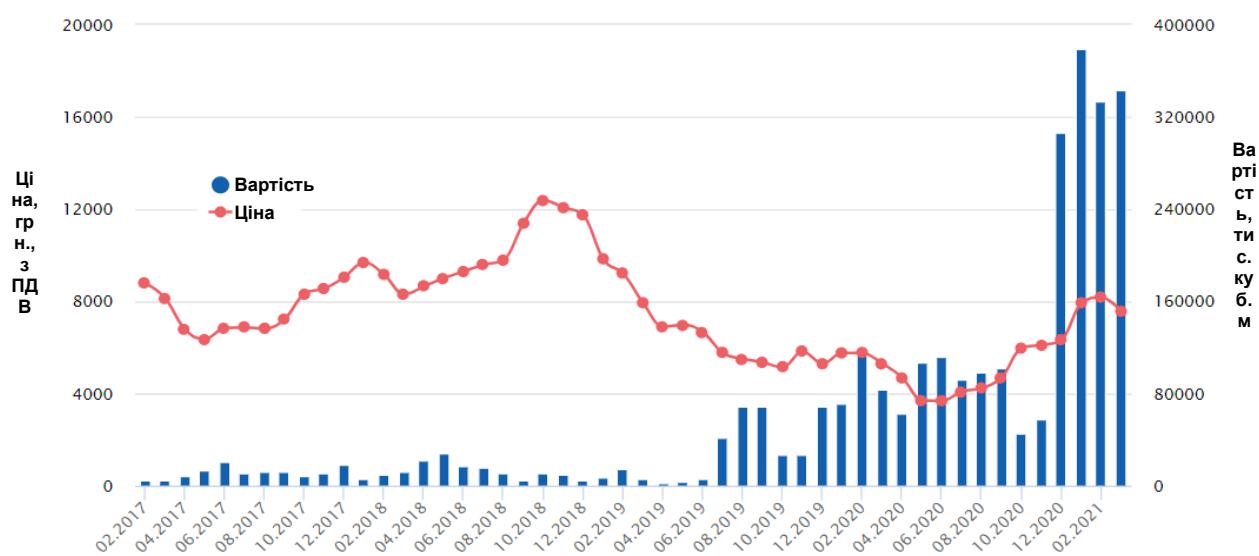

Рисунок 1. Обсяги торгівлі на платформі УЕБ.

Джерело: УЕБ,¹¹ аналіз ПЕБ

Деякі нещодавні події, а саме відкриття можливості торгувати газом зі сховищ УЕБ,¹² мають хороший потенціал для підвищення рівня ліквідності на ринку. Однак все ще

¹⁰ [HTTPS://WWW.UEEX.COM.UA/RUS/EXCHANGE-QUOTATIONS/NATURAL-GAS/SHORT-TERM-MARKET-TSO/DAY-AHEAD/](https://www.ueex.com.ua/rus/exchange-quotations/natural-gas/short-term-market-tso/day-ahead/)

¹¹ [HTTPS://WWW.UEEX.COM.UA/RUS/EXCHANGE-QUOTATIONS/NATURAL-GAS/MEDIUM-AND-LONG-TERM-MARKET/](https://www.ueex.com.ua/rus/exchange-quotations/natural-gas/medium-and-long-term-market/)

¹² [HTTPS://WWW.EPRAVDA.COM.UA/NEWS/2021/02/4/670709/](https://www.epravda.com.ua/news/2021/02/4/670709/)

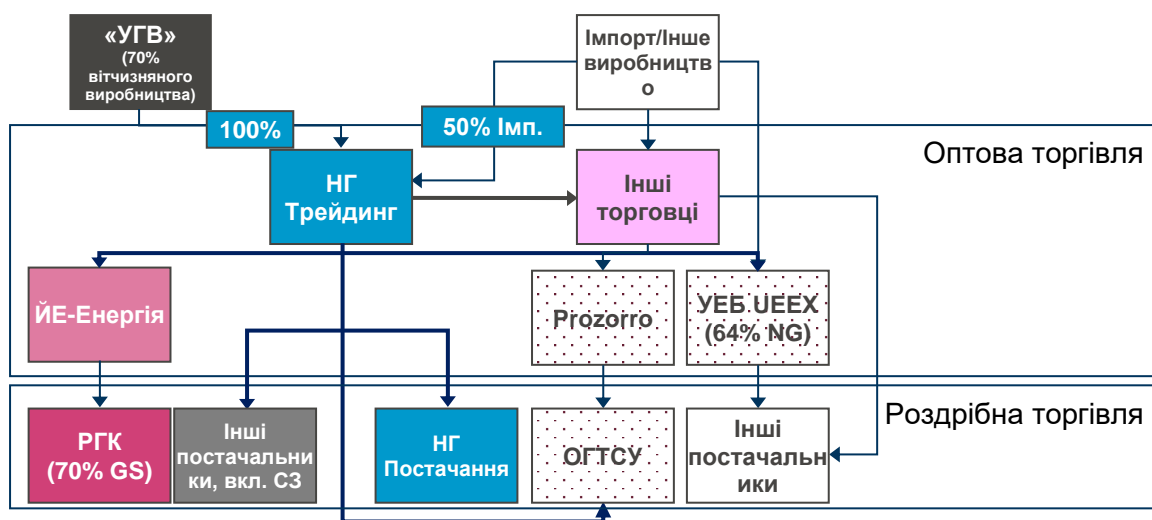
потрібно вирішити численні питання для сприяння розвитку ліквідності та запровадження необхідних стандартів торгівлі на платформах, наприклад, розробку широкого асортименту стандартизованих продуктів: річних, місячних, сезонних – які зараз обмежені на УЕБ і не відповідають європейським стандартним умовам контракту щодо фізичної доставки, таким як умови, передбачені контрактами ЄФТЕ.

На думку ПЕБ, важливо також створити всі необхідні умови для концентрації торгівлі на одній платформі під час впровадження ПВДДОПГ, оскільки це дозволило б встановити чіткі та достовірні орієнтири загального розвитку ліквідності, тоді як розподіл угод серед кількох платформ (з різним рівнем розвитку) може призвести до втрати потенційних вигод від підвищення ліквідності.

Таким чином, для досягнення достатнього рівня ліквідності при нинішніх темпах реформування ринку газу може знадобитися час і деякі більш амбіційні кроки, тобто запровадження ПВДДОПГ може суттєво посилити цей процес, оскільки більші обсяги торгівлі, швидше за все, стимулюватимуть розвиток більшої кількості варіантів та продуктів для торгівлі.

1.1.2. КОНЦЕНТРАЦІЯ ТА ДОСТУП ДО ГАЗУ

Як було зазначено вище, спостерігається висока частка поточних домінуючих компаній на оптовому та роздрібному рівнях, рівні яких суттєво не змінились внаслідок лібералізації сегменту газопостачання для домогосподарств. Регульований, тобто ПСО для ТКЕ, залишається чинним на момент складання цього звіту.

Рисунок 2. Огляд торгової діяльності в Україні з 01 серпня 2020 року

Джерело: Аналіз ПЕБ (ілюстративний)

Враховуючи, що регульований сегмент становив щонайменше половину загальної внутрішньої пропозиції (наприклад, 15,4 млрд. куб. м у 2019 році із загальної кількості 29,3 млрд. куб. м)¹³, ситуація мала значний вплив і на нерегульований сегмент, де незалежні компанії в Україні мали обмежені можливості доступу до газу вітчизняного виробництва. Наприклад, у 2019 році, коли загальний внутрішній видобуток газу

¹³ [HTTPS://WWW.NAFTOGAZ.COM/WWW/3/NAKWEB.NSF/0/8B3289E9F4B2CF50C2257F7F0054EA23](https://www.naftogaz.com/www/3/NAKWEB.NSF/0/8B3289E9F4B2CF50C2257F7F0054EA23)

становив 20,7 млрд. куб. м, дочірнє підприємство «Нафтогазу» «УГВ» виробляло 13,6 млрд. куб. м газу, який був доступний для домогосподарств та компаній централізованого теплопостачання (ДГ та ТКЕ). Отже, близько 72% внутрішнього видобутку газу та приблизно половина загального попиту на газ були виключені з ринку. Разом із незначною часткою імпортованого газу цей обсяг продавався або безпосередньо «Нафтогазом» (7,4 млрд. куб. м ТКЕ) або через регіональні роздрібні компанії (які переважно належали до групи РГК) ДГ.

Цей режим постачання газу захищеним споживачам був передбачений Постановою про ПСО № 867 від 19 жовтня 2018 року та кількома попередніми версіями постанов про ПСО, прийнятих з 2015 року. Визнаючи потребу в ПСО та певних заходах для захисту домогосподарств та інших груп споживачів протягом перехідного періоду лібералізації ринку, багато організацій та незалежні експерти критикували підхід до українського механізму виконання ПСО, включаючи передбачені зобов'язання щодо продажу вітчизняного газу компаніями «УГВ» та «ЧНГ» безпосередньо «Нафтогазу», а потім компаніям-роздрібним постачальникам. Секретаріат Енергетичного Співтовариства в 2017 навіть відкрив провадження щодо порушення Україною принципів законодавства ЄС та зобов'язань в рамках ЄС стосовно організації ПСО у цьому режимі,¹⁴ а також додавши звинувачення у незаконній державній допомозі в силу цього механізму виконання ПСО у 2018 році.

Однак існування такого роду механізму виконання ПСО було, очевидно, не єдиною проблемою українського ринку газу, і кілька інших серйозних системних проблем також негативно впливали на розвиток ринку. Помітно бракує відповідної ринкової інфраструктури, включаючи прозорі ліцензовані майданчики для біржової та позабіржової торгівлі газом відповідно до стандартів ЄС; недостатнє регулювання та обмежені можливості нагляду за ринком і недостатнє впровадження REMIT; відсутність ефективного щоденного балансування, незважаючи на запуск платформи в 2019 році¹⁵, тісні зв'язки між основними регіональними роздрібними компаніями та Операторами ГРМ, які були лише юридично відокремлені від попередніх окремих компаній тощо. ПЕБ постійно наголошує на необхідності вирішити всі ці проблеми для забезпечення ефективної лібералізації ринку.

Збереження високого ступеня концентрації ринку, де поточні постачальники мають найвищі частки (наприклад, 65% постачань ДГ здійснює РГК станом на 4-й квартал 2020 року)¹⁶, і відносно низький рівень переходів до інших постачальників після скасування ПСО для ДГ явно демонструють обмежений прогрес, досягнутий у сучасних ринкових умовах. Інтервенції після початку 2021 року, а саме введення обмеження ціни (6,99 грн./кубічний метр для ДГ) у січні-березні 2021 року та обов'язкові щорічні контракти як варіант за замовчуванням для ДГ з 01 травня 2021 року, ймовірно, перешкоджають розвитку ринку газу, зберігаючи його поточну структуру та концентрацію як на оптовому, так і на роздрібному рівнях. Зокрема, відсутність рівного доступу до газу вітчизняного виробництва в контексті річних контрактних зобов'язань може призвести до активізації незаконних угод, які перешкоджають можливості виходу на ринок альтернативних постачальників, для прикладу, наприкінці березня 2021 року «Нафтогаз» уклав двосторонню угоду з ІЕ-Енергія (афілійованою

¹⁴ [HTTPS://WWW.ENERGY-COMMUNITY.ORG/LEGAL/CASES/2017/CASE0217UE.HTML](https://www.energy-community.org/legal/cases/2017/case0217ue.html)

¹⁵ [HTTP://UTG.UA/UTG/MEDIA/NEWS/2019/03/UKRAINE-GAS-MARKET-SWITCHED-TO-DAILY-BALANCING.HTML](http://utg.ua/utg/media/news/2019/03/ukraine-gas-market-switched-to-daily-balancing.html)

¹⁶ [HTTPS://WWW.NERC.GOV.UA/DATA/FILEARCH/MONITORING/GAS/2020/MONITORING_GAZ_IV-2020.PDF](https://www.nerc.gov.ua/data/filearch/monitoring/gas/2020/monitoring_gaz_iv-2020.pdf)

компанією домінуючого роздрібного постачальника РГК) щодо продажу необхідної кількості газу для забезпечення надання цією компанією річних контрактів для ДГ.¹⁷

1.1.3. ВІДСУТНІСТЬ ПРОЗОРОСТІ ТА ПРОБЛЕМИ З ВИЗНАЧЕННЯМ ЦІН

При низькому рівні прозорості визначення точної та надійної внутрішньої ціни, яку слід взяти за базову, ускладнюється. Спотовий ринок, зазвичай, виступає в якості базової ціни, на основі якої можуть бути розроблені довгострокові угоди (включаючи деривативи). Таким чином, без ефективного формування внутрішньої ціни розробка довгострокових «річних» контрактів може бути ускладнена, як і інструменти хеджування, такі як деривативи.

ПВДДОПГ, вірогідно, сприятиме покращенню ситуації, оскільки зобов'язання основних державних виробників газу пропонувати свої обсяги на відкритій платформі виключить практику непрозорої торгівлі. Ліцензування торгової платформи та її відповідність необхідним стандартам (також передбаченим нещодавно зміненим законодавством України, а саме Законом 738-ІХ) є необхідною передумовою для підвищення ефективності цього кроку. Зокрема, це, швидше за все, забезпечить кращий рівень прозорості, а також стандарти моніторингу та звітності, які дозволять боротися з можливими маніпуляціями на ринку та іншими порушеннями торгівлі на платформі.

Як зазначалося вище, ефективне визначення цін є важливим елементом реформи ринку газу, що дозволяє сформулювати адекватний національний індекс цін на основі реального попиту та пропозиції та інших об'єктивних факторів (наприклад, вплив динаміки цін на газових хабах ЄС). В Україні вже можна спостерігати певний позитивний розвиток оптового ціноутворення, наприклад, станом на кінець 2020 року ціни УЕБ переважно відповідали тенденціям та рівням цін на газових хабах ЄС. Проте може бути розроблена ще більш точна національна індексація цін на газ, якщо велика кількість газу вітчизняного виробництва України, який зараз продається «незаконно», буде пропонуватися на платформі у відкритих торгах. Це, зокрема, може призвести до перетворення національного оптового індексу українського ринку газу на важливий регіональний показник, враховуючи розмір українського ринку та перспективи розвитку газового хабу в Україні.

1.1.4. ПОТРЕБА В НОВОМУ РЕЖИМІ ПОСТАЧАННЯ ГАЗУ ДЛЯ ТКЕ

Нарешті, що ще важливіше, у травні 2021 року режим ПСО вірогідно буде скасовано для іншого значного сегменту українського ринку газу – поставок для ТКЕ. Досі незрозуміло, як буде організовано постачання компаніям ТКЕ після скасування ПСО. Створення можливостей для ТКЕ брати участь у торгах на спеціальних аукціонах або купувати газ у трейдерів/постачальників на ринку, коли державні вітчизняні виробники газу (а саме «УГВ») пропонують газ на торговій платформі, може стати важливим кроком у розвитку ринку та встановленні нового ефективного режиму поставок для ТКЕ. Можуть бути встановлені деякі гарантії та «запобіжні заходи» для забезпечення доступної ціни принаймні в перехідний період нового режиму постачання компаніям ТКЕ.

---

¹⁷ [HTTP://OILREVIEW.KIEV.UA/2021/03/24/NAFTOGAZ-TA-JE-ENERGIYA-YAKA-NALEZHIT-FIRTASHU-PIDPISALI-UGODU-PRO-KUPIVLYU-PRIRODNOGO-GAZU/](http://oilreview.kiev.ua/2021/03/24/NAFTOGAZ-TA-JE-ENERGIYA-YAKA-NALEZHIT-FIRTASHU-PIDPISALI-UGODU-PRO-KUPIVLYU-PRIRODNOGO-GAZU/)

1.2. ПВДДОПГ ЯК ВАЖЛИВИЙ КРОК У ВИРІШЕННІ ПИТАНЬ РИНКУ ГАЗУ

Запровадження ПВДДОПГ розглядається як важливий крок у покращенні вирішення вищезгаданих нинішніх проблем українського ринку газу багатьма зацікавленими сторонами. Передбачається, що така програма може сприяти конкуренції та ліквідності на ринку, надавати можливості альтернативним постачальникам та покращити ситуацію із визначенням базової ціни. Ситуація на українському газовому ринку також подекуди нагадує ситуацію на ринках, на яких раніше були введені ПВДДОПГ. Тому всебічний аналіз впливу ПВДДОПГ на розвиток газового ринку повинен враховувати особливості таких країн, щоб зрозуміти найкращий для України підхід, враховуючи нижченаведені аспекти поточної ситуації на українському газовому ринку:

- 1) Низький рівень ліквідності ринку;
- 2) Високий ступінь концентрації ринку на роздрібному та оптовому рівні;
- 3) Ймовірно сприятливий доступ «Нафтогазу» до ресурсів державних виробників газу;
- 4) Обмежена прозорість ринку;
- 5) Потреба у визначенні ціни;
- 6) Потреба у підготовці до необхідних торгових платформ із стандартизованими продуктами; активний ринок спот/балансування, зменшення бар'єрів для входу для постачальників та ефективний контроль з боку регулятора.

1 Рівний доступ до газу	<ul style="list-style-type: none"> • Обсяги «УГВ» будуть доступні трейдерам та постачальникам (і компаніям ТКЕ) на конкурентній основі – стимулюючи конкуренцію та участь у ринку. • Обов'язкові річні контракти – погіршення доступу до газу для альтернативних постачальників, оскільки великі обсяги повинні резервувати поточні компанії
2 Стимулювання оптового ринку (ліквідність)	<ul style="list-style-type: none"> • ПВДДОПГ продемонструвала прецедент збільшення ліквідності в інших країнах. • Консолідація існуючого обсягу оптової торгівлі на централізованому конкурентному ринку – покращена прозорість – залучення більшої участі (конкуренція).
3 Підвищення рівня прозорості + визначення ціни	<ul style="list-style-type: none"> • ПВДДОПГ проводиться на ліцензованій платформі, на конкурентній та прозорій основі – покращення ситуації із визначенням ціни на національному ринку. • «Непрозора» торгівля – зроблена прозорою та зрозумілою для ринку.
4 Розробка стандартизованих довгострокових продуктів (СДП)	<ul style="list-style-type: none"> • Сприяння СДП – попит учасників ринку – створює конкурентне середовище. • Посилення первинної та вторинної діяльності, а також роздрібною конкуренції (при дотриманні інших умов).

Отже, ефективна ПВДДОПГ в Україні, швидше за все, сприятиме реформуванню ринку, де режим для оптових та інших сегментів роздрібного постачання, ймовірно,

буде повністю трансформований із здебільшого концентрованої моделі «єдиного покупця» з обмеженими можливостями для альтернативних постачальників на значно більш різноманітний та прозорий ринок з вищим рівнем ліквідності та відкритості.

1.3. ОБГОВОРЕННЯ ПВДДОПГ ТА ПОТОЧНІ ПРОПОЗИЦІЇ В УКРАЇНІ

З серпня 2020 року в Україні було висунуто кілька пропозицій щодо запровадження ПВДДОПГ або вимог, що мають подібний ефект. ПЕБ проаналізував усі поточні пропозиції щодо ПВДДОПГ та визначив деякі прогалини, які можна усунути. ПЕБ розробив рекомендації щодо забезпечення оптимального підходу до ПВДДОПГ на основі міжнародного досвіду.

Два законопроекти (№ 3958 та 4400)¹⁸ були подані до Парламенту і перебувають на розгляді в Комітеті з питань енергетики та житлово-комунальних послуг. Обидва законопроекти пропонують ввести обов'язкову вимогу для державних виробників газу (а саме «УГВ» та «ЧНГ») продавати всю свою продукцію (крім газу в межах ПСО та газу, призначеного для технічних потреб) на біржових аукціонах. Законопроекти передбачають детальну процедуру визначення розміру лотів, розрахунку ціни (з різними підходами до цього), доступу учасників ринку та інші положення, що встановлюють режим обов'язкової торгівлі газом. ПЕБ проаналізував обидва законопроекти та виявив численні потенційні проблеми, які можуть виникнути у разі застосування положень на практиці. Загалом, можна зробити висновок, що положення здебільшого є популістськими, непрактичними, недостатньо чітко визначеними і, ймовірно, призведуть до неспроможності реалізувати зазначені обсяги газу. Крім того, обмеження ціни та обсягу, швидше за все, заважатимуть розвитку реальної прозорості та визначенню цін на українському газовому ринку.

У січні 2021 року лідер фракції «Батьківщина» Юлія Тимошенко та група народних депутатів зареєстрували законопроект (№ 4680),¹⁹ який передбачає обов'язковий продаж вітчизняного видобутого газу всіх державних виробників та компаній, які мають домовленості про спільну діяльність з ними, призначеному покупцю для формування ресурсів для вразливих споживачів. Ціна продажу повинна встановлюватися регулятором, відповідно до законопроекту. Ці положення, швидше за все, не призведуть до поліпшення ринку, а лише призведуть до перешкоджання доступу альтернативних постачальників до вітчизняного видобутого газу, що суперечить ідеї ПВДДОПГ та має ефект, подібний до ПСО.

До цього, в листопаді 2020 року, СЕС запропонував власний підхід до ПВДДОПГ в Україні. У документі СЕС²⁰ пропонується, щоб «УГВ» та «ЧНГ» забезпечували 6,21 млрд. кубометрів видобутого ними газу для торгівлі як на довгостроковому, так і на короткостроковому ринку. Таким чином, державні виробники газу зможуть забезпечити потреби ДГ та виступати активним гравцем на щоденному ринку балансування. Уряд повинен оновити Постанову про ПСО, щоб забезпечити окрему схему постачання газу компаніям ТКЕ на основі аукціонів. СЕС підкреслює, що введення ПВДДОПГ таким

¹⁸ [HTTP://W1.C1.RADA.GOV.UA/PLS/ZWEB2/WEBPROC4_1?PF3511=69642](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?PF3511=69642)
[HTTPS://W1.C1.RADA.GOV.UA/PLS/ZWEB2/WEBPROC4_1?PF3511=70473](https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?PF3511=70473)

¹⁹ [HTTP://W1.C1.RADA.GOV.UA/PLS/ZWEB2/WEBPROC4_1?PF3511=70956](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?PF3511=70956)

²⁰ [HTTPS://ENERGY-COMMUNITY.ORG/DAM/JCR:EBD6670A-C231-4FD5-BDD6-762BF4F5880B/UKRAINIAN_GAS_MARKET_POSITION_PAPER.PDF](https://energy-community.org/dam/jcr:EBD6670A-C231-4FD5-BDD6-762BF4F5880B/UKRAINIAN_GAS_MARKET_POSITION_PAPER.PDF)

чином підвищить ліквідність українського ринку газу, включаючи спотовий ринок, шляхом збалансування обсягів на торговій платформі, забезпечить доступ до газу українського виробництва та встановить адекватний індекс цін без необхідності встановлення ціни на українському ринку на основі даних газових хабів ЄС (TTF, NCG тощо).

Врешті-решт, сам «Нафтогаз» погодився продати щонайменше 15% свого портфоліо, розрахованого без урахування призначених для ПСО обсягів, на біржі при поданні заявки до АМКУ про погодження придбання ТОВ «Надра Юзівська»²¹. Компанія вважає, що цього обсягу було б достатньо для посилення конкуренції на ринку. На думку ПЕБ, цього обсягу навряд чи буде достатньо для стимулювання конкуренції або полегшення балансування, враховуючи, що насправді оголошений обсяг становить трохи більше 7% від загального портфелю компанії (при розрахунку без урахування призначеного для ПСО газу).

Завдяки кільком підходам до ПВДДОПГ, які можна виділити в результаті останніх обговорень з серпня 2020 року, обговорення зосереджені на режимі організації біржових аукціонів, кількості газу для продажу та доступі учасників ринку. Ще одним аспектом цього обговорення є віднесення до ПВДДОПГ досягнення багатьох цілей одночасно (сприяння конкуренції, формування національного індексу цін, підвищення ліквідності ринку та надання доступу для альтернативних постачальників).

Багато пропозицій містять певні суперечності з рекомендаціями ЄФТЕ, заснованими на практиці ПВДДОПГ в Європі (див. їх стислий опис в Додатку I), тобто надмірне регулювання процедури, встановлення мінімальних цін тощо. Більше того, є сумніви, чи буде ПВДДОПГ мати подібний вплив на досягнення стількох цілей у розвитку газового ринку одночасно, як це передбачається багатьма пропозиціями.

Тому аналіз ПВДДОПГ в інших країнах також може допомогти відповісти на питання про загальний вплив ПВДДОПГ на ринок, щоб краще зрозуміти роль таких програм у всьому процесі лібералізації ринку газу.

---

²¹

[HTTPS://WWW.NAFTOGAZ.COM/WWW/3/NAKWEB.NSF/0/24B0F80F4B00B742C225864E004B9100?OPENDOCUMENT&Y&EAR=2020&MONTH=12&NT=%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8&](https://www.naftogaz.com/www/3/NAKWEB.NSF/0/24B0F80F4B00B742C225864E004B9100?OPENDOCUMENT&Y&EAR=2020&MONTH=12&NT=%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8&)

2. ПОРІВНЯННЯ ДОСВІДУ ЗАСТОСУВАННЯ ПВДДОПГ В ЄС

Загальний досвід інших країн у застосуванні ПВДДОПГ (які найчастіше відомі там як «Gas Release Programs») в процесі лібералізації своїх ринків газу можна розділити на дві основні групи. По-перше, нещодавні випадки, що стосуються лібералізації ринків газу в (переважно) країнах Центральної та Східної Європи, де централізована модель організації ринку існувала протягом тривалого часу, а процес імплементації законодавства ЄС в енергетиці став головним фактором реформування ринків. Ситуація в цих країнах, як правило, більше нагадує умови України, хоча досі не існує ідеального збігу, який охоплював би всі конкретні елементи українського газового ринку. Тоді як друга група стосується західноєвропейських ринків з більш поступовим підходом до лібералізації ринку, який розпочався вже в 1990-х-на початку 2000-х. Зазвичай ПВДДОПГ у цих країнах стосувались певних обсягів довгострокових контрактів на поставку газу, які мали місцеві поточні компанії з виробниками, що не входять до ЄС.

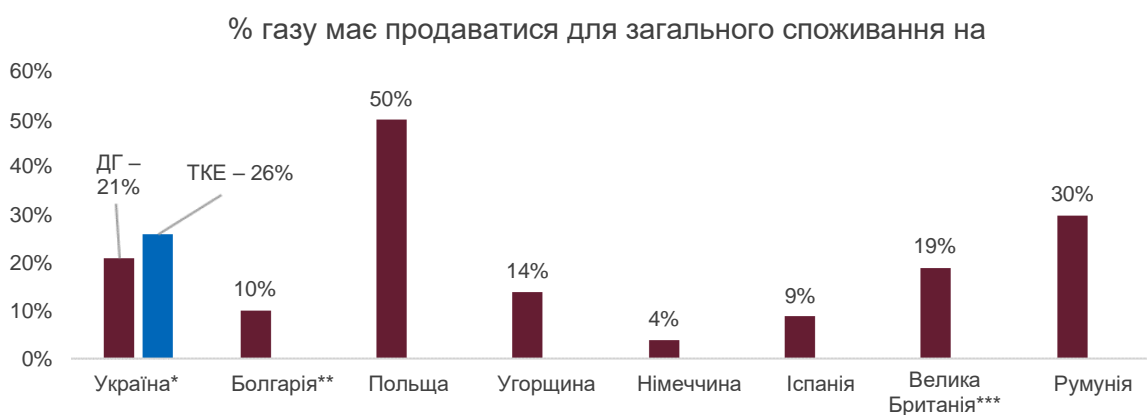
Таким чином, останні приклади ПВДДОПГ здаються більш актуальними для порівняння з Україною через подібність між ринками та умовами при створенні ПВДДОПГ. Усі ці ПВДДОПГ все ще тривають, що також дозволяє контролювати останній прогрес та їх основні недоліки. Хоча друга група (історичні приклади ПВДДОПГ) менш пристосована до прикладу України, їх все ж варто проаналізувати, оскільки в цих прикладах все ще можна помітити деякі загальні риси. Більше того, більшість попередніх випадків ПВДДОПГ призвели до більш суттєвого поліпшення ринків, що робить їх важливими для розгляду для України, враховуючи масштаби та географічне значення українського газового сектору.

Усі ці проаналізовані випадки ПВДДОПГ в країнах ЄС можуть бути використані для вилучення деяких важливих уроків, які слід засвоїти в Україні. Однак у межах цього аналізу розглядаються умови газового ринку України, які лише частково схожі на аналізовані випадки. Загалом, для врахування в Україні можна виділити кілька основних аспектів, які є спільними для більшості аналізованих ПВДДОПГ:

- Обсяги та фази ПВДДОПГ визначаються реальними потребами ринку, тобто здатністю учасників ринку (включаючи альтернативних постачальників) придбати пропоновану кількість газу. У деяких випадках ПВДДОПГ в ЄС (наприклад, в Болгарії, Польщі, Німеччині) пропоновані обсяги були або не закуплені учасниками ринку, або закуплені переважно компаніями, що мають домінуючі позиції, або їх афілійованими особами. Це суттєво знижує ефективність ПВДДОПГ і не дозволяє досягти всіх основних цілей таких програм, включаючи мету збільшення конкуренції.
- Режим аукціонів ПВДДОПГ та процедури пропонування газу за ПВДДОПГ повинні регулюватися та організовуватися в рамках загальних ринкових правил, лише з деякими конкретними положеннями, які можуть бути необхідними для забезпечення цілей ПВДДОПГ в контексті конкретного ринку. Нормативні втручання у ці положення ПВДДОПГ повинні бути мінімальними, прозорими, обґрунтованими об'єктивними потребами та пропорційними досягненню їх цілей. «Зарегульованість» положень ПВДДОПГ призвела до деяких негативних результатів, зокрема відсутності доступу альтернативних постачальників та відсутності попиту на початкових етапах тощо, і зазнало критики з боку постачальників та ЄФТЕ в деяких аналізованих країнах (наприклад, Іспанія, Болгарія, Румунія).

- Наявність ліцензованих торгових майданчиків, стандартизованих продуктів та добре розвинених довгострокових та короткострокових сегментів ринку, швидше за все, полегшить впровадження ПВДДОПГ та забезпечить необхідний рівень прозорості та сприятиме доступу учасників ринку. Усі останні випадки ПВДДОПГ проводились на прозорих торгових майданчиках з наявністю різноманітних стандартизованих продуктів, які забезпечують більш надійну процедуру торгівлі, врегулювання контрактів та можливість продажу закупленого у межах ПВДДОПГ газу іншим учасникам ринку, при цьому також збільшуючи загальний рівень ліквідності ринку. Тоді як організація ПВДДОПГ на спеціальних аукціонах за межами ліцензованих торгових майданчиків, як це було в деяких попередніх ПВДДОПГ, викликала певні занепокоєння щодо доступу учасників ринку та прозорості.
- Навіть незважаючи на те, що ПВДДОПГ, швидше за все, збільшить ліквідність та полегшить конкуренцію, навряд чи цього буде достатньо для повноцінної трансформації ринку без додаткових зусиль щодо посилення конкуренції та розробки найкращих загальних підходів до регулювання. Проаналізовані випадки демонструють, що навіть деякі ПВДДОПГ, які продовжуються впродовж тривалого часу (наприклад, Польща), мали лише обмежений позитивний вплив на конкуренцію і дотепер не призвели до припинення домінуючого становища поточних постачальників.
- Більше того, на ситуацію на ринках також впливає державне втручання, особливо те, що стосується ціноутворення та встановлення додаткових зобов'язань для постачальників та виробників (наприклад, погіршення ринку в Румунії після встановлення деяких оптових та роздрібних цін у 2019 році, коли вже існували певні обмежені вимоги щодо ПВДДОПГ). Отже, ПВДДОПГ слід розглядати як важливий елемент підвищення ліквідності та посилення конкуренції на ринку, однак, швидше за все, це не буде «панацеєю», здатною вирішити всі проблеми розвитку ринку самостійно.

Рисунок 3. Порівняння відсотка газу для ПВДДОПГ проти внутрішнього споживання²²

Джерело: Аналіз ПЕБ (ілюстративний)

²² НА ОСНОВІ ДАНИХ З ДОСТУПНИХ ДЖЕРЕЛ, ПОВ'ЯЗАНИХ З ПОТОЧНИМИ ТА ІСТОРИЧНИМИ ВИПАДКАМИ ПВДДОПГ: [HTTPS://WWW.KINSTEELAR.COM/INSIGHTS/DETAIL/1142/ROMANIAS-ENERGY-REGULATOR-ANRE-ENACTS-ORDER-INTRODUCING-GAS-RELEASE-PROGRAMME](https://www.kinstellar.com/insights/detail/1142/romania-energy-regulator-anre-enacts-order-introducing-gas-release-programme); [HTTPS://BALKANGASHUB.BG/STORAGE/CONTENT-](https://balkangashub.bg/storage/content-)

* Максимально можливі обсяги в Україні, включаючи потреби у централізованому теплопостачанні.

** Частка газу для продажу в Болгарії повинна бути збільшена до 40% для загальної річної потреби до 2024 року.

*** У різні періоди частка газу для продажу в Великій Британії становила від 3% до 19%)

2.1 ОСТАННІ ВИПАДКИ ПВДДОПГ

Останні випадки ПВДДОПГ у цьому документі містять три приклади:

- Румунія (спочатку зобов'язання щодо продажу газу в 2014 році, а потім більш складна ПВДДОПГ з червня 2020 року).
- Болгарія (ПВДДОПГ була введена в кінці 2019 року і передбачає поступове збільшення проданих обсягів до 2024 року).
- Польща (ПВДДОПГ була введена з 2013 року з поступовим збільшенням обсягів у 2014 році та з 2015 року до сьогодні).

2.1.1. РУМУНІЯ

Історія:

- Дві компанії мають 94% усього національного видобутку
- Роздрібний ринок в основному розподіляють між собою 4 компанії
- Активна лібералізація ринку розпочалася в 2014 році
- У 2017-2018 роках більше половини спожитого газу торгувалася через централізовані ринкові платформи
- Відкат у розвитку ринку в 2018-2019 роках, коли уряд втрутився у ціноутворення
- Регулювання цін скасовано в січні 2020 року

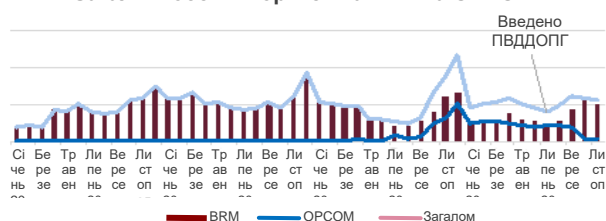
Вимоги до ПВДДОПГ

- Обсяги ПВДДОПГ – 40% річна квота для основних виробників (приблизне споживання, охоплене регульованими цінами)
- Початкова ціна визначається Регулятором
- У 2021-2022 роках ціна має розраховуватися виключно на основі середніх цін у Румунії
- Обов'язкові квоти для кожного виду стандартизованих продуктів

Результати:

- Загальні обсяги торгівлі постійно зростали
- Спостерігається тенденція до покращення ліквідності, хоча її загальний рівень вважається низьким
- Тенденція поліпшення попиту та цін на біржах з початку ПВДДОПГ
- Позитивні тенденції на спотовому ринку, хоча ситуація в цьому сегменті кардинально не змінилася

Загальні обсяги торгівлі на BRM та OPCOM

FILES/PRODUCTS/GRP/AGREEMENT_GRP_EN.PDF;
HTTPS://ISAP.SEJM.GOV.PL/ISAP.NSF/DOWNLOAD.XSP/WDU19970540348/U/D19970348LJ.PDF;
HTTPS://EC.EUROPA.EU/COMPETITION/PUBLICATIONS/CPN/2006_1_73.PDF; HTTPS://WWW.ENERGY-COMMUNITY.ORG/DAM/JCR:ECAFAC9-4A94-404C-BAB4-9731E777497D/EU4ENERGY%20HLT%20-%20GAS%20RELEASE%20PROGRAMMES%20181005%20WECOM%20FINAL.PDF;
HTTPS://EFET.ORG/FILES/DOCUMENTS/INTERNAL%20ENERGY%20MARKET/23%20JUNE%202003%20GAS%20RELEASE%20-%20FINAL%20VERSION%20%20(1).PDF

2.1.1.1 ОГЛЯД РИНКУ

Ринок газу в Румунії має багато важливих характеристик, схожих з українським, включаючи значну частку внутрішнього видобутку газу (78% від загального попиту) з ще більшою часткою домінуючих компаній, ніж в Україні, де дві компанії – державна компанія Romgaz та дочірня компанія австрійської OMV з міноритарною часткою, належною румунській державі (OMV Petrom), – мають частку приблизно в 94% усього видобутку.²³ Обмежена конкуренція також наявна і між постачальниками. Тривалий час роздрібний ринок поділявся здебільшого між 4 найбільшими компаніями (Engie Romania, E.ON Energia, Romania, OMV Petrom і Romgaz), при цьому історично існували лише два великих постачальники для ДГ (Engie Romania і E.ON Energia Romania).²⁴ Нарешті, пізній початок лібералізації ринку – ще одна особливість, яка робить ситуацію в Румунії схожою на ситуацію в Україні. З іншого боку, існують також деякі важливі відмінності між ринками, що призводять до специфічного підходу до ПВДДОПГ в Румунії.

Таким чином, подібно до України, активний етап лібералізації румунського газового ринку розпочався у 2014 році, коли ціни на газ для споживачів, що не є домогосподарствами, стали нерегульованими. У тому ж році румунський регулятор ANRE видав так зване «Централізоване ринкове зобов'язання», яке зобов'язало як виробників, так і роздрібних постачальників торгувати певною кількістю газу на нещодавно ліцензованих платформах OPCOM (оператор ринку електроенергії та газу) та BRM (товарна біржа).²⁵

У 2017 та 2018 роках більше половини спожитого в країні газу вже продавалось через централізовані платформи ринку: тобто в 2018 році на цих платформах торгувалось 70,5 ТВт-год із 130 ТВт-год загального споживання²⁶. Більша частина торгівлі здійснюється у форвардному сегменті з обмеженою часткою спотових угод (макс. 7-10%), який існує на BRM лише з 2018 року. Торгівля на біржі також значно активізувалась завдяки введенню нових клірингових послуг (2017 рік – BRM; 2019 рік – OPCOM), що також показано в обсягах, що торгуються на обох платформах (див. графіки нижче).

Також спостерігався відкат розвитку газового ринку Румунії у 2018-2019 роках, коли уряд Румунії встановив нову схему втручання у ціноутворення. У грудні 2018 року уряд Румунії видав Екстрену постанову (№ 114/2018), яка встановила максимальну ціну для всіх домогосподарств у розмірі 68 лей/МВт-год (близько 15 євро/МВт-год на той час) до 2022 року.²⁷ У березні 2019 року до Постанови було внесено зміни, які включали деякі положення про зобов'язання вітчизняних виробників продавати газ для потреб ДГ певним постачальникам за встановленими цінами. Отже, це рішення фактично являло собою механізм виконання ПСО, за яким уряд також втручався у формування оптових

²³ РІЧНИЙ ЗВІТ ANRE ЗА 2019 РІК [HTTPS://WWW.ANRE.RO/RO/DESPRE-ANRE/RAPOARTE-ANUALE](https://www.anre.ro/ro/despre-anre/rapoarte-ANUALE)

²⁴ ДИВ, ОСТАННІ ЗВІТИ ANRE, EG: RAPORT PRIVIND REZULTATELE MONITORIZĂRII PIEȚEI DE GAZE NATURALE [HTTPS://WWW.ANRE.RO/RO/GAZE-NATURALE/RAPOARTE/RAPOARTE-PIATA-GAZE-NATURALE/RAPOARTE-LUNARE-DE-MONITORIZARE-PENTRU-PIATA-INTERNA-DE-GAZE-NATURALE-2020](https://www.anre.ro/ro/gaze-naturale/rapoarte/rapoarte-piata-gaze-naturale/rapoarte-lunare-de-monitorizare-pentru-piata-interna-de-gaze-naturale-2020)

²⁵

[HTTPS://EC.EUROPA.EU/ENERGY/SITES/ENER/FILES/DOCUMENTS/RO_GAS_MARKET_ACUE_PRESENTATION_CESE_C_OCTOBER_2019.PDF](https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/ro_gas_market_acue_presentation_cese_c_october_2019.pdf)

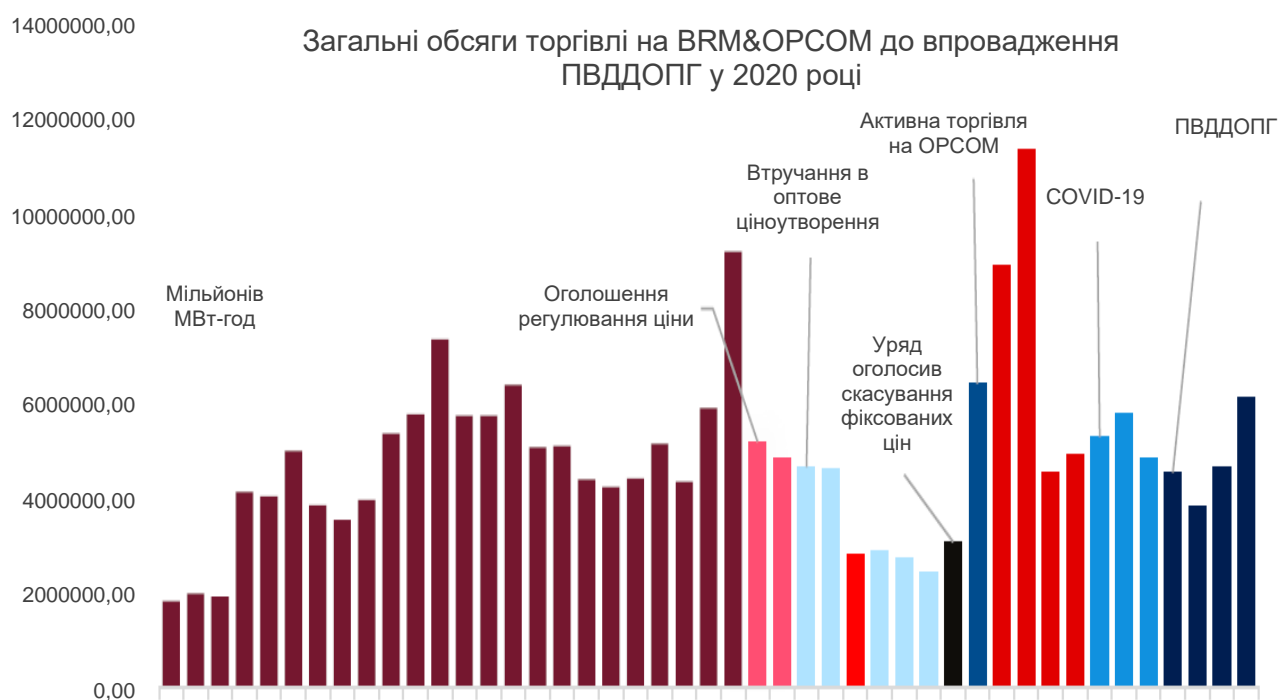
²⁶ ЗВІТ РУМУНСЬКОГО ОРГАНУ РЕГУЛЮВАННЯ В СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ (ANRE) 2018, С. 10, ДОСТУПНИЙ НА СТОРІНЦІ: [HTTPS://WWW.ANRE.RO/EN/ABOUT-ANRE/ANNUAL-REPORTS-ARCHIVE](https://www.anre.ro/en/about-anre/annual-reports-archive)

²⁷

[HTTPS://EC.EUROPA.EU/ENERGY/SITES/ENER/FILES/DOCUMENTS/RO_GAS_MARKET_ACUE_PRESENTATION_CESE_C_OCTOBER_2019.PDF](https://ec.europa.eu/energy/sites/ener/files/documents/ro_gas_market_acue_presentation_cese_c_october_2019.pdf)

цін. Пізніше (наприкінці 2019 року)²⁸ уряд оголосив про плани скасувати Постанову, і врешті-решт, у січні 2020 року, положення були скасовані та прийняті нові плани щодо ПВДДОПГ, які будуть розпочаті в червні 2020 року.

Ситуація з торгівлею на BRM та OPCOM частково відображає ситуацію із втручанням в оптові ціни. Цілком очевидно, що загальні обсяги торгівлі значно скоротились, коли відбулося втручання в оптовий сегмент (зобов'язання виробників газу продавати газ постачальникам за фіксованими цінами). Обов'язковий продаж великої кількості газу поза ринком за особливими цінами та за особливих умов був одним з основних факторів, що призвели до зменшення обсягів торгівлі. Обсяги у березні-вересні 2019 року були значно нижчими порівняно з попередніми роками. Активізація торгівлі у 3-4 кварталах 2019 року, цілком ймовірно, може бути пояснена анонсованими планами скасувати регулювання цін. Зокрема це могло бути важливим сигналом для довгострокового сегменту. Це, разом із загальним збільшенням торгівлі на OPCOM, швидше за все, призвело до значного збільшення обсягів торгівлі, яка здійснювалася в останні місяці 2019 року.

Рисунок 4. Румунія – Загальний обсяг торгівлі на BRM/OPCOM до ПВДДОПГ 2020 року

Джерело: Звіти ANRE,²⁹ аналіз ПЕБ

До початку ПВДДОПГ у червні 2020 року ситуація на ринку була доволі різною на оптовому та роздрібному рівнях. Перший був досить динамічним з помірною

²⁸ [HTTPS://WWW.ROMANIA-INSIDER.COM/ELECTRICITY-PRICES-HOUSEHOLDS-LIBERALIZATION-MAYBE-AUGUST-2019](https://www.romania-insider.com/electricity-prices-households-liberalization-maybe-august-2019)

²⁹ НА ОСНОВІ МІСЯЧНИХ ЗВІТІВ ANRE ЗА ПЕРІОД З СІЧНЯ 2017 РОКУ ПО ВЕРЕСЕНЬ 2020 РОКУ: [HTTPS://WWW.ANRE.RO/RO/GAZE-NATURALE/RAPOARTE/RAPOARTE-PIATA-GAZE-NATURALE](https://www.anre.ro/ro/gaze-naturale/rapoarte/rapoarte-piata-gaze-naturale)

концентрацією постачальників та помітною конкуренцією)³⁰. Ситуація в роздрібному сегменті відрізнялася у постачанні домогосподарствам та споживачам, що не є домогосподарствами.

Близько 90% поставок ДГ здійснюються двома поточними компаніями, а саме E.ON Romania та Engie Romania, тоді як у постачаннях, що не відносяться до ДГ, домінують кілька великих компаній, включаючи афілійованих осіб виробників газу (OMV Petrom та Romgaz), знову ж таки E.ON та Engie, а також деякі інші компанії.³¹

2.1.1.2 ВИМОГИ ДО ПВДДОПГ

ПВДДОПГ спрямована на підвищення ліквідності ринку, усунення домінуючого становища поточних компаній та встановлення нових цінових меж.

Кількість газу, запропонована для ПВДДОПГ (40% річна квота для основних виробників, що становить близько 30% загального попиту), відображає приблизне споживання споживачів, які були охоплені обмеженнями цін до початку нового етапу лібералізації (тобто домогосподарства).

Початкова ціна визначається Регулятором, а механізм є диференційованим: він поєднує розрахункову ціну Central European Gas Hub AG та середню ціну на той самий продукт, що продається на централізованому ринку Румунії – за період 2020 року; тоді як пізніше (2021-2022 рр.) ціна повинна базуватися виключно на середніх цінах в Румунії. ПВДДОПГ також встановлює деякі обов'язкові квоти для кожного типу стандартизованого продукту (місячні, квартальні, річні, сезонні контракти) та деякі обмеження для участі афілійованих осіб видобувних компаній.³²

2.1.1.3 РЕЗУЛЬТАТИ ПВДДОПГ

Початок ПВДДОПГ у Румунії збігся із спалахом пандемії КОВІД-19 та пов'язаним з цим падінням споживання газу, що може негативно вплинути на загальний обсяг торгівлі на платформах OPCOM та BRM. Тим не менше, є чіткі підтвердження відновлення торгівлі у 3-4 кварталах 2020 року. У вересні 2020 року обсяги досягли рівня найкращих попередніх років, і зараз, як видається, спостерігається стабільне зростання (останні дані за кінець 2020 року доступні завдяки матеріалам румунського НРО – ANRE).³³ Однак з наведених нижче діаграм видно, що обсяги продажу на платформі OPCOM значно скорочувалися з початку 2020 року, і особливо швидко починаючи з 3 кварталу 2020 року, тоді як торгівля на BRM поступово зростала з початку ПВДДОПГ.

Цю тенденцію можна пояснити кількома факторами. У 2020 році обидві платформи зіткнулися з сезонним падінням обсягів торгівлі після піку в кінці 2019 року, і BRM, можливо, змогла відновитись швидше завдяки кращій ліквідності, різноманітності продуктів та більшій кількості доступних торгових платформ, маючи 3 активних форвардних та спотових платформи (тоді як OPCOM фактично має лише одну активну форвардну платформу в торгівлі газом). Пізніше ці переваги BRM могли також забезпечити їй кращу привабливість у межах ПВДДОПГ, де були встановлені певні квоти на різні типи продуктів. Зрештою, іншим фактором, який може вплинути на

³⁰ МІСЯЧНИЙ ЗВІТ З МОНІТОРИНГУ РИНКУ ГАЗУ ANRE ЗА ЧЕРВЕНЬ 2020 РОКУ [HTTPS://WWW.ANRE.RO/RO/GAZE-NATURALE/RAOARTE/RAOARTE-PIATA-GAZE-NATURALE](https://www.anre.ro/ro/gaze-naturale/raoarte/raoarte-piata-gaze-naturale), P. 9

³¹ З того самого джерела.

³² [HTTPS://WWW.KINSTELLAR.COM/INSIGHTS/DETAIL/1142/ROMANIAS-ENERGY-REGULATOR-ANRE-ENACTS-ORDER-INTRODUCING-GAS-RELEASE-PROGRAMME](https://www.kinstellar.com/insights/detail/1142/romania-energy-regulator-anre-enacts-order-introducing-gas-release-programme)

³³ [HTTPS://WWW.ANRE.RO/RO/GAZE-NATURALE/RAOARTE/RAOARTE-PIATA-GAZE-NATURALE](https://www.anre.ro/ro/gaze-naturale/raoarte/raoarte-piata-gaze-naturale)

значне падіння торгівлі OPCOM у 2020 році, могла бути неплатоспроможність та вихід одного з найбільших постачальників – AIK Group – з румунського ринку.³⁴

Загальні обсяги торгівлі на BRM та OPCOM

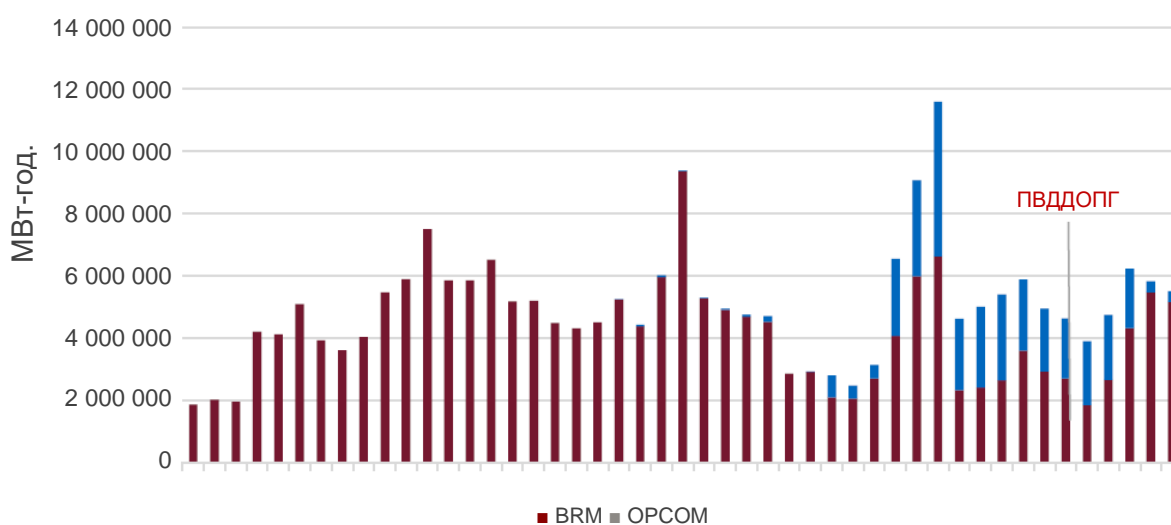

Рисунок 5. Загальні обсяги торгівлі газом на BRM/OPCOM

Джерело: Місячна статистика ANRE,³⁵ аналіз ПЕБ

Загалом ринок газу в Румунії вважається недостатньо розвиненим з погляду ліквідності. Рівень ліквідності ринку досягнув найгіршої ситуації в 2019 році, коли цінова інтервенція уряду була найактивнішою. Це також було відображено в деяких незалежних звітах³⁶. Відсутність передбачуваності та чітких правил щодо обов'язкового продажу вітчизняного видобутого газу, а також значне втручання у ціноутворення в 2019 році були одними з основних причин поганої ліквідності.

Дані BRM³⁷ свідчать про деякі тенденції підвищення ліквідності на декількох етапах, починаючи з 2019 року, коли було скасовано масштабне регулювання цін (аналогічно в той час OPCOM вдалося залучити деяких учасників ринку, запустивши нову форвардну платформу з очищеними продуктами) та після введення ПВДДОПГ у червні 2020 року.

Зараз динаміка участі в торгівлі на BRM вже досягла рівня найкращих попередніх показників (до 2019 року) з навіть більш стабільною тенденцією, на відміну від OPCOM, що показує значне зменшення обсягів торгівлі і кількості учасників ринку. Як було згадано вище, кілька причин можуть впливати на цю ситуацію. ПВДДОПГ, яка встановлює деякі обов'язкові квоти на різні типи продуктів (річні, місячні, сезонні тощо), мабуть, є одним з основних факторів, що надає BRM кращу позицію, враховуючи більшу ліквідність, різноманітність та інші конкурентні переваги цієї платформи. Ця ситуація демонструє подвійну природу ПВДДОПГ із надмірним регулюванням

³⁴ [HTTPS://SPOTMEDIA.RO/STIRI/ECONOMIE/MAI-MERITA-SA-NE-SCHIMBAM-FURNIZORUL-DE-GAZE-UNUL-DINTRE-CEI-MAI-CUNOSUTI-A-INTRAT-IN-INCAPACITATE-DE-PLATA-DUPA-DOAR-CATEVA-LUNI-DE-LA-LIBERALIZAREA-PIETEII-CE-PATIM-CAND-SE-INTAMPLA-ASTA](https://spotmedia.ro/stiri/economie/mai-merita-sa-ne-schimbam-furnizorul-de-gaze-unul-dintre-cei-mai-cunoscuti-a-intrat-in-incapacitate-de-plata-dupa-doar-cateva-luni-de-la-liberalizarea-pieteii-ce-patim-cand-se-intampla-asta) (TRANSLATED AUTOMATICALLY FROM ROMANIAN).

³⁵ НА ОСНОВІ МІСЯЧНИХ ЗВІТІВ ANRE ЗА ПЕРІОД З СІЧНЯ 2017 РОКУ ПО ВЕРЕСЕНЬ 2020 РОКУ: [HTTPS://WWW.ANRE.RO/RO/GAZE-NATURALE/RAPOARTE/RAPOARTE-PIATA-GAZE-NATURALE](https://www.anre.ro/ro/gaze-naturale/rapoarte/rapoarte-piata-gaze-naturale)

³⁶ ТОБТО, ЗВІТ EMERTON CONSULTING COMPANY (ТРАВЕНЬ 2019 РОКУ), С. 11

[HTTPS://WWW.EMERTON.CO/APP/UPLOADS/2019/09/STUDIU_GASMARKETDESIGN-EMERTON_ENG.PDF](https://www.emerton.co/app/uploads/2019/09/studiu_gasmarketdesign-emerton_eng.pdf)

³⁷ [HTTPS://WWW.BRM.RO/PIETE-GAZE-NATURALE/](https://www.brm.ro/piete-gaze-naturale/)

торгового процесу, коли деякі платформи можуть не витримувати конкуренції, якщо учасники ринку повинні дотримуватися ряду обов'язкових вимог. Це знову навряд чи сприятиме розвитку газового ринку Румунії, а навпаки, зробить його ще більш бюрократизованим та надмірно регульованим.

Рисунок 6. Кількість учасників ринку на кожен лот на BRM

Джерело: *Статистика BRM щодо форвардного ринку,³⁸ аналіз ПЕБ*

Подібним чином кількість операцій за кожним лотом зросла на BRM, що є ще одним показником, що демонструє зростання ліквідності.

Рисунок 7. Кількість угод на кожен лот на BRM

Джерело: *Статистика BRM щодо форвардного ринку,³⁹ аналіз ПЕБ*

³⁸ НА ОСНОВІ ОСТАННІХ ДАНИХ BRM: [HTTPS://WWW.BRM.RO/PIATA-FORWARD-GN/](https://www.brm.ro/piata-forward-gn/)

³⁹ НА ОСНОВІ ОСТАННІХ ДАНИХ BRM: [HTTPS://WWW.BRM.RO/PIATA-FORWARD-GN/](https://www.brm.ro/piata-forward-gn/)

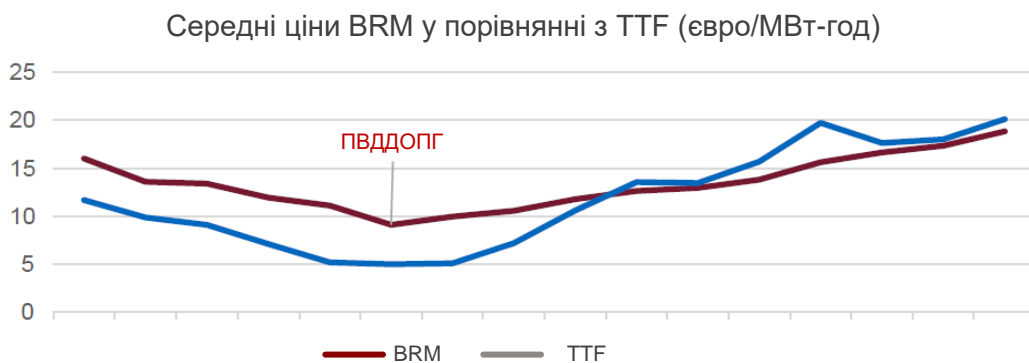
Середня кількість кожного лоту, що торгується, також суттєво зменшилась, тоді як надзвичайно великі лоти майже зникли, що може свідчити про тенденцію до поліпшення попиту на біржах.

Рисунок 8. Кількість торгівлі за кожним лотом на BRM

Джерело: *Статистика BRM щодо форвардного ринку,⁴⁰ аналіз ПЕБ*

Зрештою, середньозважена ціна на BRM також демонструє тенденцію до поступового поліпшення та узгодження з розвинутими газовими хабами ЄС. Раніше ціни на румунському ринку передбачали помітну надбавку у порівнянні зі розвинутими хабами ЄС (див. схему нижче). Внаслідок прив'язки стартових цін ПВДДОПГ до індексу CEGH був виявлений і підтримувався більш реалістичний рівень цін навіть після того, як ця формула для розрахунку стартової ціни втратила свою силу в січні 2021 року.

Рисунок 9. Середньозважені ціни на BRM у порівнянні з TTF ⁴¹

Джерело: *Статистика BRM щодо форвардного ринку,⁴² аналіз ПЕБ*

Ситуація на спотовому ринку, яка фактично може бути продемонстрована лише на біржі BRM, також змінилася, хоча і не суттєво, з початку ПВДДОПГ.

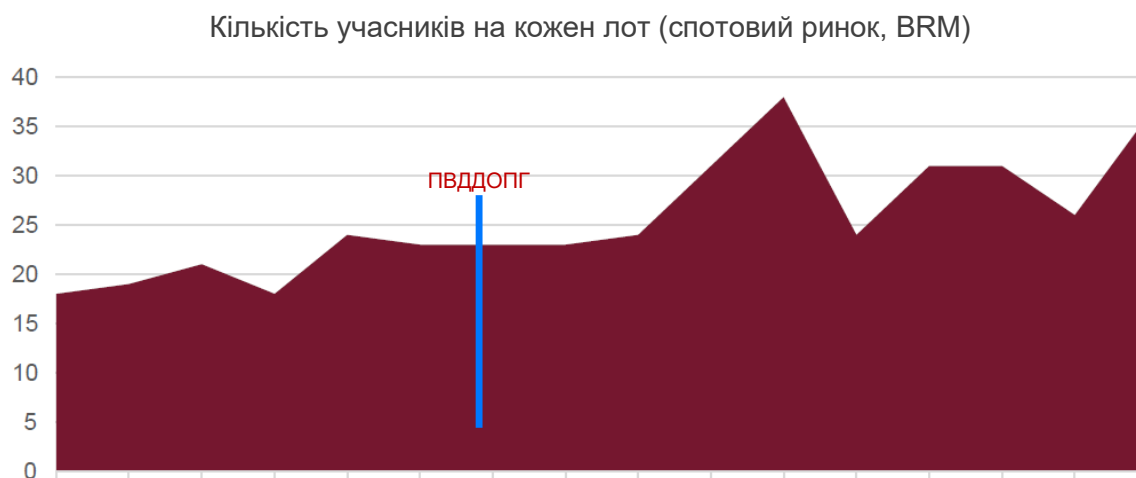
⁴⁰ НА ОСНОВІ ОСТАННІХ ДАНИХ BRM: [HTTPS://WWW.BRM.RO/PIATA-FORWARD-GN/](https://www.brm.ro/piata-forward-gn/)

⁴¹ НА ОСНОВІ ОСТАННІХ ДАНИХ BRM: [HTTPS://WWW.BRM.RO/PIATA-FORWARD-GN/](https://www.brm.ro/piata-forward-gn/) ТА АНАЛІЗ ОПТОВОГО РИНКУ ПЕБ

⁴² НА ОСНОВІ ОСТАННІХ ДАНИХ BRM: [HTTPS://WWW.BRM.RO/PIATA-FORWARD-GN/-](https://www.brm.ro/piata-forward-gn/)

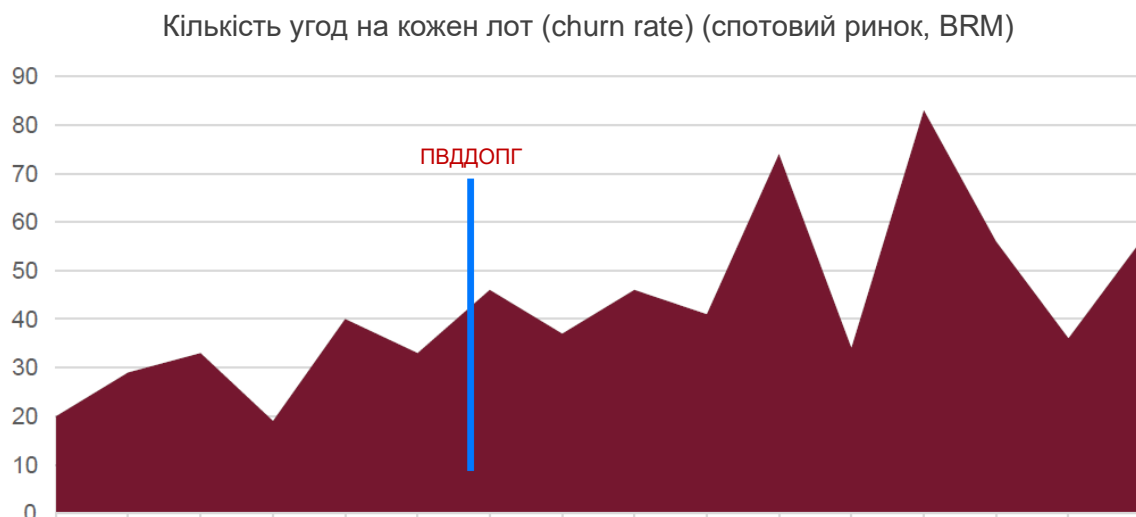

Наприклад, спостерігається певне збільшення кількості учасників та угод на спотовому ринку. Тим не менше, зміна цих цифр не була значно більшою, ніж раніше (див. графіки нижче).

Рисунок 10. Кількість учасників на кожен лот на спотовому ринку BRM

Джерело: *Статистика BRM щодо спотового ринку*,⁴³ аналіз ПЕБ

Рисунок 11. Кількість угод на кожен лот на спотовому ринку BRM

Джерело: *Статистика BRM щодо спотового ринку*,⁴⁴ аналіз ПЕБ

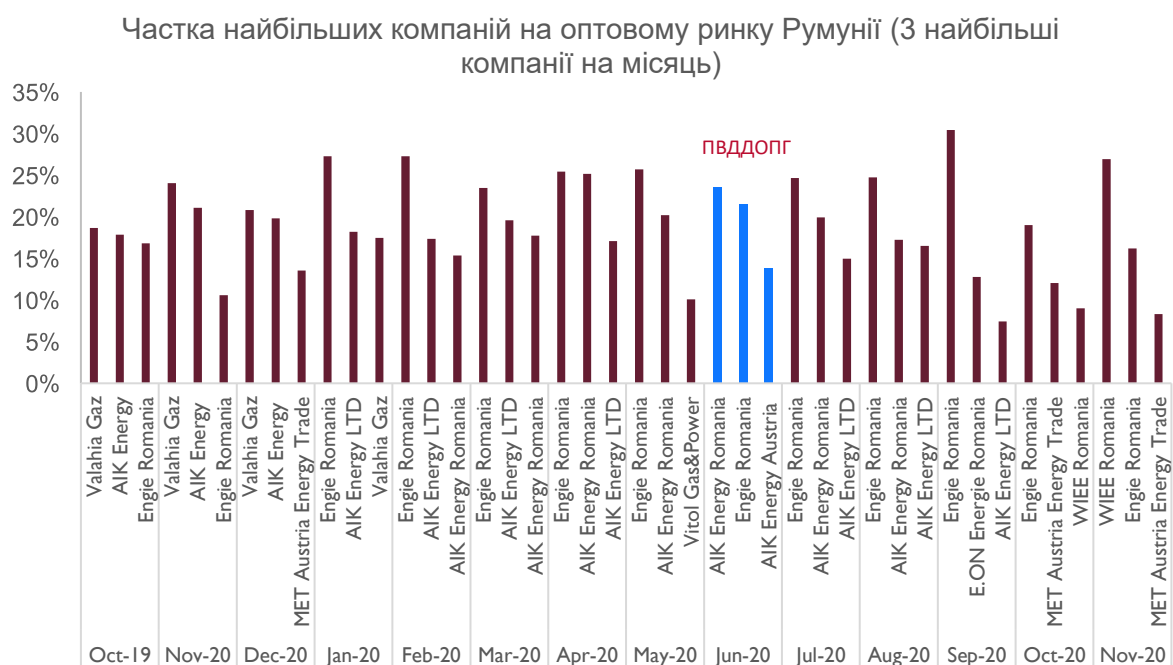
ПВДДОПГ кардинально не змінила структуру ринку та позиції основних гравців (принаймні в короткостроковій перспективі). За останніми доступними даними, основні компанії як на оптовому, так і на нерегульованому рівні⁴⁵ роздрібної торгівлі не втратили своїх позицій, а загальний склад ринку залишився незмінним.

⁴³ НА ОСНОВІ ОСТАННІХ ДАНИХ BRM: [HTTPS://WWW.BRM.RO/PIATA-SPOT-GN/](https://www.brm.ro/piata-spot-gn/)

⁴⁴ НА ОСНОВІ ОСТАННІХ ДАНИХ BRM: [HTTPS://WWW.BRM.RO/PIATA-SPOT-GN/](https://www.brm.ro/piata-spot-gn/)

⁴⁵ [HTTPS://WWW.ANRE.RO/RO/GAZE-NATURALE/RAOARTE/RAOARTE-PIATA-GAZE-NATURALE](https://www.anre.ro/ro/gaze-naturale/raoarte/raoarte-piata-gaze-naturale)

Зокрема, Engie Romania все ще продовжує займати лідерську позицію на оптовому ринку, конкуруючи з кількома іншими великими гравцями (WIEE Romania, MET Austria GmbH тощо). Ситуація дещо змінилася з вересня 2020 року, коли один з попередніх лідерів ринку – AIK Group залишила румунський енергетичний ринок (як у сфері газу, так і у сфері електроенергії), а деякі інші компанії стали одними з найбільших на ринку.

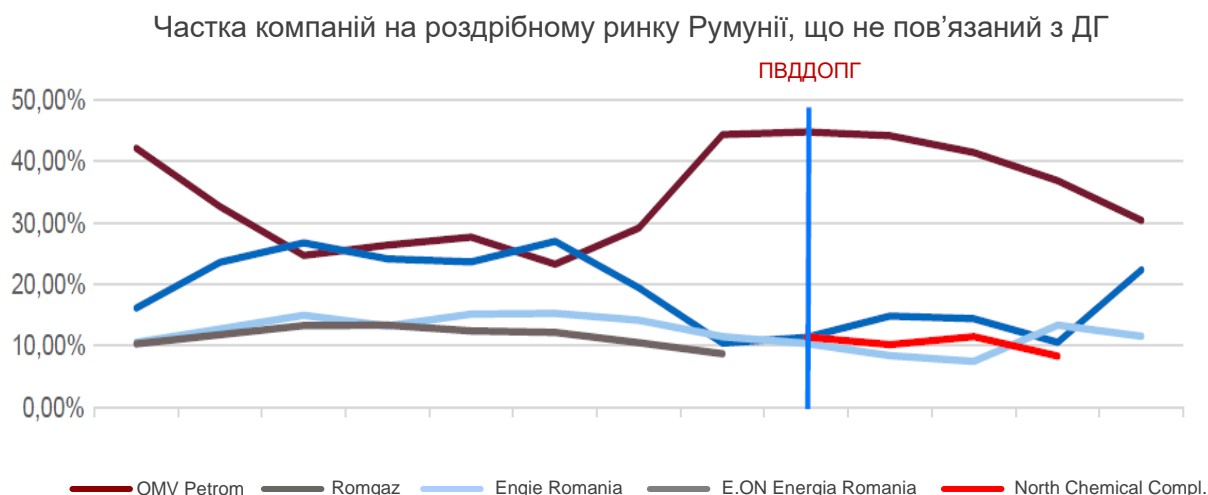

Рисунок 12. Частка компаній на оптовому ринку Румунії (3 найбільші компанії на місяць)

Джерело: Місячні звіти ANRE,⁴⁶ аналіз ПЕБ

Деяку подібність можна спостерігати в ситуації в роздрібному сегменті ринку, зокрема, у сегменті постачання для непобутових споживачів, який був більш конкурентоспроможним, ніж поставки для ДГ, з перших спроб лібералізації ринку (у 2014 році). Однак значна концентрація постачальників також спостерігається на цьому сегменті роздрібного ринку. Тут традиційно сильні позиції займають афілійовані особи основних виробників газу (Romgas та OMV Petrom).

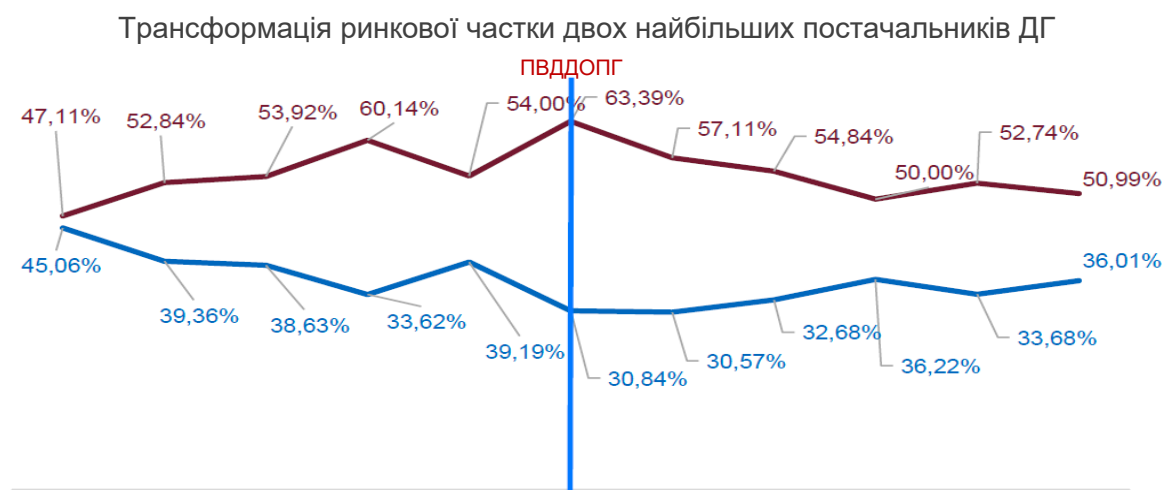
⁴⁶ НА ОСНОВІ МІСЯЧНИХ ЗВІТІВ ANRE ЗА ПЕРІОД З СІЧНЯ 2017 РОКУ ПО ВЕРЕСЕНЬ 2020 РОКУ: [HTTPS://WWW.ANRE.RO/RO/GAZE-NATURALE/RAPOARTE/RAPOARTE-PIATA-GAZE-NATURALE](https://www.anre.ro/ro/gaze-naturale/rapoarte/rapoarte-piata-gaze-naturale)

Рисунок 13. Частка компаній на роздрібному ринку Румунії, що не пов'язаний з домогосподарствами (найбільші компанії на місяць)

Джерело: Місячні звіти ANRE,⁴⁷ аналіз ПЕБ

Тим часом ситуація з роздрібними поставками ДГ залишається майже незмінною з початку лібералізації румунського ринку. Дві компанії, а саме E.ON Romania та Engie Romania, спільно займають близько 90% цього ринку за незначної участі інших компаній. Регулювання цін на постачання ДГ було скасовано в червні 2020 року майже одночасно з введенням ПВДДОПГ. Тим не менше, це мало незначний вплив на зменшення концентрації ринку та втрату домінуючих позицій поточною компанією, як видно з таблиці нижче.

Рисунок 14. Частка компаній на роздрібному ринку Румунії, що пов'язаний з домогосподарствами (2 найбільші компанії на місяць)

Джерело: Місячні звіти ANRE,⁴⁸ аналіз ПЕБ

⁴⁷ НА ОСНОВІ МІСЯЧНИХ ЗВІТІВ ANRE ЗА ПЕРІОД З СІЧНЯ 2017 РОКУ ПО ВЕРЕСЕНЬ 2020 РОКУ: [HTTPS://WWW.ANRE.RO/RO/GAZE-NATURALE/RAPOARTE/RAPOARTE-PIATA-GAZE-NATURALE](https://www.anre.ro/ro/gaze-naturale/rapoarte/rapoarte-piata-gaze-naturale)

⁴⁸ НА ОСНОВІ МІСЯЧНИХ ЗВІТІВ ANRE ЗА ПЕРІОД З СІЧНЯ 2017 РОКУ ПО ВЕРЕСЕНЬ 2020 РОКУ: [HTTPS://WWW.ANRE.RO/RO/GAZE-NATURALE/RAPOARTE/RAPOARTE-PIATA-GAZE-NATURALE](https://www.anre.ro/ro/gaze-naturale/rapoarte/rapoarte-piata-gaze-naturale)

2.1.1.4 РУМУНІЯ – УРОКИ ДЛЯ ЗАСВОЄННЯ

Можна зробити загальний висновок, що нещодавня ПВДДОПГ у Румунії дала певні позитивні ефекти, що відобразилось у деякому підвищенні ліквідності, тенденції до збільшення обсягів торгівлі на централізованому ринку та стабілізації середньої ціни. Тим не менше, ці зміни, здається, не ведуть до повної трансформації ринку, і у випадку румунської ПВДДОПГ також існують деякі проблемні питання. Наприклад, надмірне регулювання процесу ПВДДОПГ та забезпечення численних вимог до учасників ринку може мати негативний вплив на розвиток торгівлі на менш конкурентоспроможних платформах, а саме OPCOM, та бюрократизацію ПВДДОПГ. Більше того, загальна структура ринку майже не змінилася з початку ПВДДОПГ, і більшість поточних домінуючих компаній досі зберігають свою позицію.

Деякі з цих обмежень ПВДДОПГ можна пояснити тим, що з початку поточної ПВДДОПГ минуло замало часу, а також можливими очікуваними вдосконаленнями після початку другого етапу програми (2021 рік). Тим не менше, попередній розвиток румунського газового ринку демонструє, що деякі інші збільшення торгової активності вже відбулися ще до введення ПВДДОПГ, наприклад, у 4-му кварталі 2019 року, коли обсяги торгівлі як на OPCOM, так і на BRM платформах значно зросли. Це може бути результатом інших факторів, наприклад, оголошених планів скасування надмірного регулювання цін, зростання конкурентоспроможності платформи OPCOM тощо. Деякі одночасні реформи та вдосконалення в Румунії, наприклад, кращий транскордонний обмін з іншими ринками ЄС, також можуть сприяти швидкому розвитку газового ринку і їх слід розглядати як не менш важливу діяльність, ніж оголошення ПВДДОПГ. Тому румунський приклад демонструє, що ПВДДОПГ безумовно можуть внести певні покращення на ринок газу; однак вони навряд чи зможуть повністю трансформувати ринок без необхідних одночасних кроків. Крім того, надмірне регулювання процедур ПВДДОПГ може навіть призвести до деяких негативних наслідків та меншої кількості ініціатив учасників ринку.

2.1.2. БОЛГАРІЯ

Історія:

- Відсутність значного вітчизняного виробництва
- Опора на довгостроковий контракт на поставку з «Газпромом»
- Обмежена кількість учасників ринку
- Ціни регулювалися навіть на оптовому рівні до 2020 року
- У 2019 році розпочалася лібералізація газового ринку. Деякі споживачі та постачальники були виключені з регульованого ціноутворення

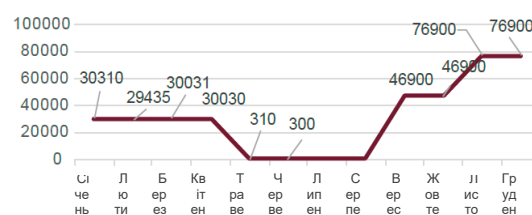
Вимоги до ПВДДОПГ

- ПВДДОПГ щодо обсягів газу в контракті Bulgargaz та «Газпрому» запущено в кінці 2019 року
- Початкова ціна розраховується на основі СЗВГ при вході в GTS та витрат на організацію торгівлі
- Обов'язкові квоти для кожного виду стандартизованих продуктів
- 50% щорічно та 50% щомісяця
- Щороку організовується кілька раундів

Результати:

- Лише 32% пропонованих обсягів ПВДДОПГ було продано в 2020 році через відсутність попиту
- Однак навіть продаж 32% обсягів призвів до певних позитивних зрушень у форвардному та спотовому сегменті (збільшення торгівлі в сегменті на добу наперед та внутрішньодобовому сегменті)
- Аукціони до 2021 року демонструють тенденцію до зростання. Після проведення 5 перших аукціонів було продано 46% пропонованих обсягів

Виділені обсяги ПВДДОПГ (МВт-год)

2.1.2.1. ОГЛЯД РИНКУ

Болгарська ПВДДОПГ пов'язана з триваючою пізньою лібералізацією ринку цієї країни. Більшість вітчизняних постачальників мають двосторонні контракти з домінуючою компанією Bulgargaz – основним імпортером та гравцем оптового ринку в Болгарії. Національний регулюючий орган (Комісія з регулювання енергетики та води (КРЕВ)) фіксував ціни навіть на оптовому рівні, включаючи ціни, за якими компанія Bulgargaz продавала газ іншим постачальникам, до кінця 2019 року.⁴⁹

Кількість джерел постачання газу на національний ринок дуже обмежена: переважна більшість надходить від імпорту (контракт компанії Bulgargaz з російським «Газпромом» як домінуючим зовнішнім постачальником) – близько 28,98 ТВт-год з 29,20 ТВт-год (приблизно 99%) кінцевого споживання у 2019 році,⁵⁰ тоді як внутрішнє виробництво становить надзвичайно незначну частку. Таким чином, ринок протягом тривалого часу залежав від одного постачальника (Bulgargaz) з концентрацією більшої частини внутрішнього споживання без жодної ефективної конкуренції.

У 2019 році Закон про енергетику Болгарії був змінений для забезпечення лібералізації ринку газу. Деякі споживачі та постачальники були виключені з регульованого ціноутворення, та було встановлено зобов'язання Bulgargaz продавати певну кількість газу в 2020-2024 роках (зі збільшенням з 0,29 млрд. куб. м до 1,14 млрд. куб. м) на новій платформі Балканського газового хабу (БГХ). Зобов'язання продавати деяку кількість газу на ВГН компанією Bulgargaz становить основу ПВДДОПГ в Болгарії, що розглядається як можливість отримання певної кількості газу альтернативними постачальниками, що з'являються на болгарському ринку.

2.1.2.2. ВИМОГИ ДО ПВДДОПГ

Відповідно до Закону Болгарії про енергетику та Угоди з БГХ,⁵¹ компанія Bulgargaz зобов'язана продавати певну кількість газу (тобто, 2,2 ТВт-год у 2020 році) на платформі ВГН через річні (50% річної кількості) та місячні (ще 50% річної кількості) контракти. Щомісяця мають організовуватися кілька раундів аукціонів для продажу цього обсягу протягом року. Якщо квота на річні контракти залишається нереалізованою до кінця року, решта обсягу має бути продана за місячними контрактами на аукціонах, що проводяться в році доставки. Також передбачені певні мінімальні та максимальні пороги для лотів за кожним типом контракту.

БГХ забезпечує окремий сегмент для торгівлі в межах ПВДДОПГ, який відокремлений від загального форвардного сегмента.

Початкова ціна базується на середньозваженій вартості природного газу на вході в газотранспортну систему; витратах на забезпечення природним газом за програмою продажу (умовно фіксовані та змінні); витратах внаслідок встановленого спеціального зобов'язання; витратах на забезпечення необхідної потужності.

Незважаючи на відсутність загальних обмежень для участі в торгах, учасники повинні завершити процедуру доступу до газотранспортної системи відповідно до вимог ОГТС

⁴⁹ РІЧНИЙ ЗВІТ (2019 РІК) КОМІСІЇ З РЕГУЛЮВАННЯ ЕНЕРГЕТИКИ ТА ВОДИ БОЛГАРІЇ (РЕГУЛЮЮЧИЙ ОРГАН), С. 64 [HTTPS://WWW.DKER.BG/UPLOADS/2020/GOD_DOKLAD_2019.PDF](https://www.dker.bg/uploads/2020/god_doklad_2019.pdf) (ДЕЯКІ ЧАСТИНИ ПЕРЕКЛАДНО З БОЛГАРСЬКОЇ МОВИ З ВИКОРИСТАННЯМ АВТОМАТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ).

⁵⁰ З того самого джерела.

⁵¹ УГОДА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМИ ПРОДАЖУ ГАЗУ, ДОСТУПНА НА СТОРІНЦІ БГХ: [HTTPS://BALKANGASHUB.BG/STORAGE/CONTENT-FILES/PRODUCTS/GRP/AGREEMENT_GRP_EN.PDF](https://balkangashub.bg/storage/content-files/products/grp/agreement_grp_en.pdf)

та підписати Угоду про участь у сегменті ринку для реалізації програми продажу природного газу з Балканським газовим хабом.

2.1.2.3. РЕЗУЛЬТАТИ ПВДДОПГ

Випадок з Болгарією – ще один приклад нещодавнього впровадження ПВДДОПГ, який однак суттєво відрізняється від випадку з Румунією, оскільки болгарський ринок перебував на значно нижчій стадії розвитку під час запровадження ПВДДОПГ. Фактично ПВДДОПГ збіглася з відкриттям ринку та запуском БГХ. Структурна різниця між румунським та болгарським ринками (відсутність значного вітчизняного виробництва, залежність від єдиного зовнішнього постачальника за довгостроковим контрактом на видобуток, обмежена кількість учасників ринку тощо) призводить до зовсім іншої ситуації та цілей ПВДДОПГ, яка здебільшого спрямована на створення базових умов для ринку.

Незначна частина обсягів, запропонованих для ПВДДОПГ (32% від запланованих обсягів), була продана в 2020 році, можливо, через відсутність попиту на новій платформі та деякі проблеми з прозорістю формування цін.⁵² Більшість проданих обсягів стосувалася контрактів на поставки в січні-квітні та вересні-грудні 2020 року.

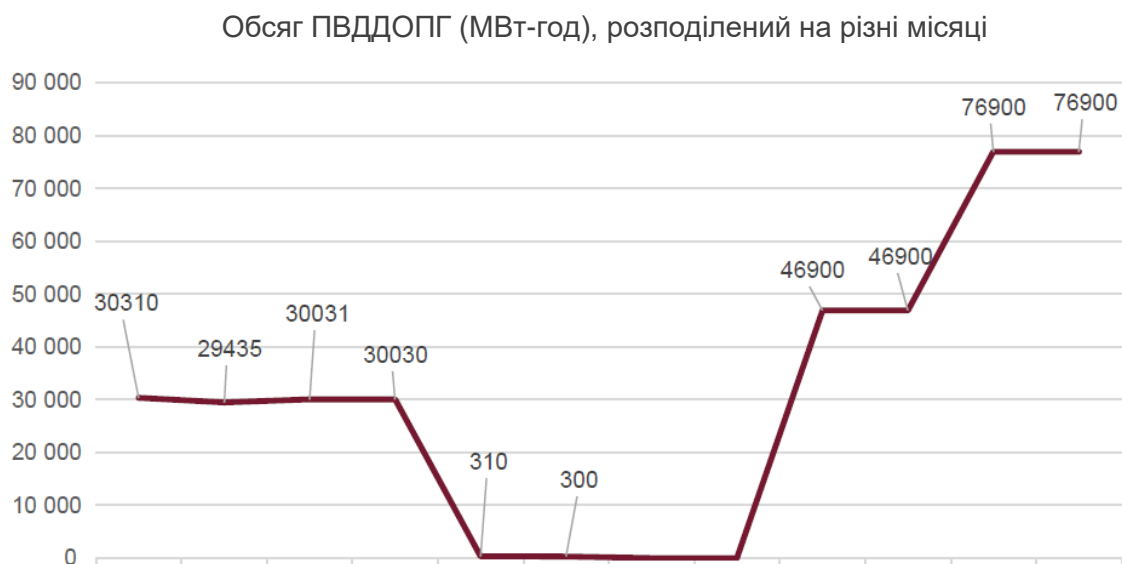

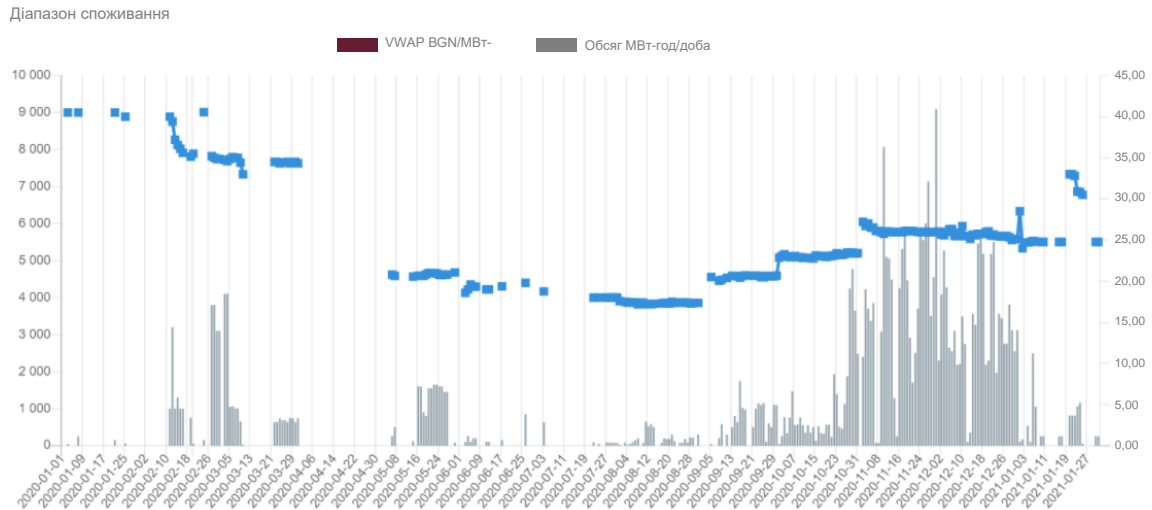
Рисунок 15. Обсяг ПВДДОПГ (МВт-год), розподілений на різні місяці

Джерело: Балканський газовий хаб,⁵³ аналіз ПЕБ

Однак навіть продаж цих обсягів міг призвести до певних поліпшень на ринку. Наприклад, зафіксовано зростання торгівлі в сегменті на добу наперед за відповідні періоди поставки (див. нижче за даними Балканського газового хабу).

⁵² ЦЕЙ ПУНКТ БУВ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ ПРЕДСТАВНИКОМ БГХ КИРИЛОМ РАВНАЧКИ (KIRIL RAVNACHKI) ПІД ЧАС 2-ОЇ ЗУСТРІЧІ ЗАЦІКВЛЕНИХ СТОРІН SEEGAS В БЕРЕЗНІ 2021 РОКУ.

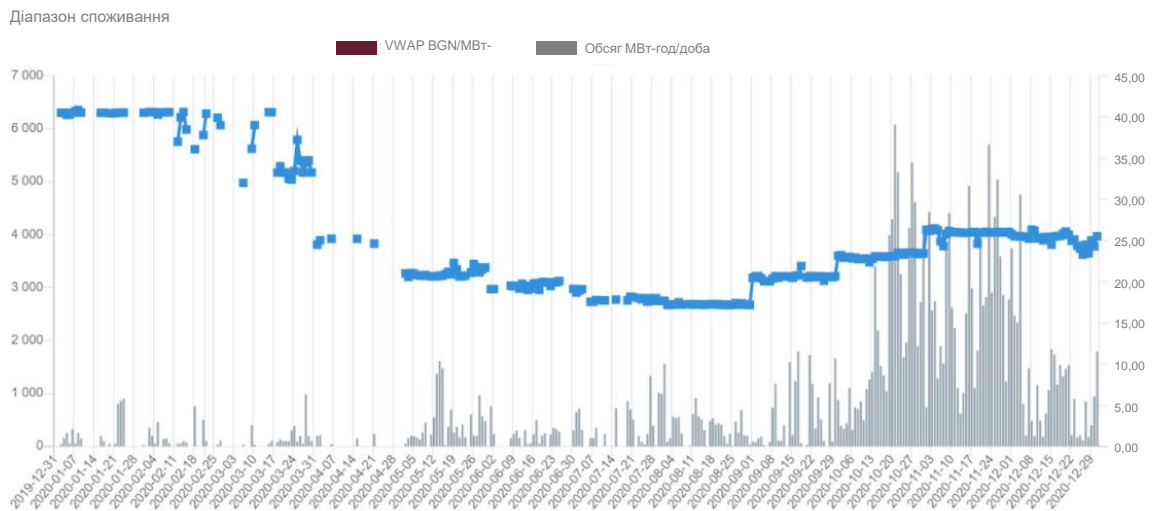
⁵³ НА ОСНОВІ ДАНИХ БГХ: [HTTPS://WWW.BALKANGASHUB.BG/EN/PRODUCTS/GRP](https://www.balkangashub.bg/en/products/grp)

Рисунок 16. Торгівля в сегменті на добу наперед (БГХ)

Джерело: Балканський газовий хаб,⁵⁴ аналіз ПЕБ

Подібну тенденцію можна спостерігати і на внутрішньодобовому ринку.

Рисунок 17. Торгівля у внутрішньодобовому сегменті (БГХ)

Джерело: Балканський газовий хаб,⁵⁵ аналіз ПЕБ

Результати нових аукціонів за обсягами ПВДДОПГ на 2021 рік демонструють, що існує тенденція до стабільного зростання. Лише після 5 перших аукціонів, проведених у листопаді 2020-січні 2021 року, було придбано 46% від запропонованих обсягів. Поставки повинні відбуватися в січні-червні та вересні-грудні 2021 року. Однак очікується, що найближчим часом буде продано більше обсягів з різними місяцями поставки.

⁵⁴ НА ОСНОВІ ОСТАННІХ ДАНИХ БГХ: [HTTPS://WWW.BALKANGASHUB.BG/EN](https://www.balkangashub.bg/en)

⁵⁵ НА ОСНОВІ ОСТАННІХ ДАНИХ БГХ: [HTTPS://WWW.BALKANGASHUB.BG/EN](https://www.balkangashub.bg/en)

Рисунок 18. Результати (МВт-год) перших аукціонів у межах ПВДДОПГ за 2021 рік (перші 5 аукціонів)

Джерело: Балканський газовий хаб,⁵⁶ аналіз ПЕБ

2.1.2.4. БОЛГАРІЯ – УРОКИ ДЛЯ ЗАСВОЄННЯ

Таким чином, з ситуації з ПВДДОПГ в Болгарії знову видно, що такі програми можуть принести важливі швидкі перемоги, особливо помітні для ринків, що розвиваються, враховуючи також деякі додаткові заходи, включаючи створення прозорої платформи для торгівлі газом, такої як Балканський газовий хаб.

З іншого боку, болгарський випадок знову дозволяє виявити деякі обмеження багатьох ПВДДОПГ, тобто неможливість продати великий обсяг газу на новоствореному ринку за відсутності необхідного попиту. Однак збільшення обсягів торгівлі на Балканському газовому хабі та краща реалізація ПВДДОПГ у 2021 році свідчить про те, що все ще можна досягти певного прогресу. Подальший розвиток ситуації може продемонструвати, наскільки стійким є такий підхід до ПВДДОПГ.

Іншим цікавим висновком з болгарського випадку впровадження ПВДДОПГ є непрямий вплив, який збільшення торгів на довгострокових та середньострокових сегментах може мати на спотових ринках. Як видно із графіків, спостерігалось певне зростання торгової активності на ринках на добу наперед та внутрішньодобових ринках, що збігається з періодами поставки за форвардними контрактами на аукціонах з ПВДДОПГ. Це ще один фактор, який вартий особливої уваги в Україні.

⁵⁶ НА ОСНОВІ ДАНИХ БГХ: [HTTPS://WWW.BALKANGASHUB.BG/EN/PRODUCTS/GRP](https://www.balkangashub.bg/en/products/grp)

2.1.3. ПОЛЬЩА

Історія:

- Спостерігається висока ступінь концентрації на польському ринку газу з домінуючим становищем домінуючої компанії PGNiG (частка 94% у 2013 році)
- Основним джерелом (> 80%) постачання газу є імпорту
- Основним джерелом імпорту є Росія, інші забезпечують поставки СПГ
- У 2013 році більшістю компаній-постачальників були дочірні компанії PGNiG, лише 4% були представлені незалежними компаніями

Вимоги до ПВДДОПГ

- ПВДДОПГ запущено в 2013 році
- ПВДДОПГ передбачає примусовий продаж щонайменше 55% річного портфеля газу на біржі
- Малі компанії звільняються від цього зобов'язання
- Кількість газу за ПВДДОПГ також зросла з 30% у 2013 році до 40% у 2014 році та до 55% з 2015 року
- Немає детальної специфікації торгового процесу в законодавстві

Результати:

- Можна спостерігати значне збільшення обсягів торгівлі на TGE, при цьому максимальний обсяг спостерігався у серпні 2014 року та стабілізувався з 2015 року (початок поточного етапу ВРП)
- Також спостерігалось зростання ліквідності після ПВДДОПГ
- Такі тенденції спостерігалися і на спотовому ринку
- Домінуюче положення PGNiG поступово скорочується, хоча воно є все ще надзвичайно високим

2.1.3.1. ОГЛЯД РИНКУ

ПВДДОПГ Польщі діє з 2013 року у межах дій країни щодо інтенсивної лібералізації газового ринку.

Польський ринок газу має надзвичайно високий рівень концентрації з домінуючим становищем поточної компанії PGNiG. На початку впровадження ПВДДОПГ частка постачань від PGNiG на ринку становила понад 94% від загального споживання.⁵⁷ Основними джерелами постачання газу до Польщі був імпорту (який становив понад 80% від усіх поставок за останні роки) з незначною часткою газу, що видобувається в країні (близько 16% споживання за останні роки).⁵⁸

Група PGNiG здійснює операції як з вітчизняним, так і імпортованим газом, маючи довгостроковий контракт на поставку з російським «Газпромом» (з 1996 року), що є дійсним до кінця 2022 року (так званий «Ямальський контракт»), що охоплює понад 60% усіх поставок газу. За останні роки Польща активно диверсифікувала своє зовнішнє джерело постачання (головним чином, за допомогою нових угод про постачання СПГ, укладених PGNiG з катарськими та американськими постачальниками СПГ) і незначну частку газової біржі ЄС.⁵⁹

На початок ПВДДОПГ у 2013 році більшість компаній-постачальників у Польщі були дочірніми компаніями PGNiG, які були створені після першого етапу лібералізації

⁵⁷ РІЧНИЙ ЗВІТ ПОЛЬСЬКОГО ОРГАНУ РЕГУЛЮВАННЯ В СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ (URE) ЗА 2013 РІК, С. 10, ДОСТУПНИЙ НА СТОРІНЦІ: [HTTPS://WWW.URE.GOV.PL/EN/ABOUT-US/REPORTS/67,REPORTS.HTML](https://www.ure.gov.pl/en/about-us/reports/67,reports.html)

⁵⁸ МАТЕРІАЛИ, ОПУБЛІКОВАНІ PGNiG ПРО КОМБІНАЦІЮ ПОСТАЧАННЯ ГАЗУ, ДОСТУПНІ НА СТОРІНЦІ: [HTTP://PGNIG.PL/AKTUALNOSCI/-/NEWS-LIST/ID/PGNIG-MNIEJ-GAZU-Z-ROSIJ-ROSNIE-IMPORT-LNG/NEWSGROUPID/10184?CHANGEYEAR=2020&CURRENTPAGE=1](http://pgnig.pl/aktualnosci/-/NEWS-LIST/ID/PGNIG-MNIEJ-GAZU-Z-ROSIJ-ROSNIE-IMPORT-LNG/NEWSGROUPID/10184?CHANGEYEAR=2020&CURRENTPAGE=1)

⁵⁹ З того самого джерела.

польського ринку в 2007 році.⁶⁰ Дуже незначна частка (загалом приблизно 4%) була представлена незалежними компаніями,⁶¹ частка яких зростала з того часу. Однак компанії групи PGNiG все ще переважають на оптовому та роздрібному ринку Польщі (маючи частку понад 60% на оптовому ринку та понад 80% на роздрібному ринку в 2019 році).⁶²

Домінуюча роль PGNiG на польському газовому ринку також пояснюється великими зобов'язаннями в галузі безпеки постачання газу, які були встановлені законодавством. Зокрема, польське законодавство вимагає від постачальників газу певного рівня диверсифікації джерел постачання у своєму портфоліо та підтримки обов'язкових запасів газу.⁶³ Ці вимоги суттєво перешкоджають доступу на ринок альтернативних постачальників та створюють більш сприятливі умови для групи PGNiG. Більше того, підтримка домінування PGNiG значною мірою пояснюється політичним втручанням на ринок та підтримкою інтересів компанії правлячою політичною партією та урядовими чиновниками в Польщі.⁶⁴ Це також пояснюється значною важливістю питання диверсифікації джерел постачання газу (де PGNiG виконує свою особливу роль) та його використання цієї проблематики у внутрішньополітичному порядку денному Польщі. Наведені нижче графіки також демонструють, що багато ринкових показників (наприклад, ті, що пов'язані з ліквідністю) можуть також відображати негативні тенденції, частково пов'язані з політичним втручанням правлячої партії, оскільки певне зниження ліквідності можна чітко помітити з 2015 року, коли розпочалося широке політичне втручання.

Регулювання цін є досить широким на ринку, але з 2016 року поступово зменшується, - з того часу на оптових ринках не може застосовуватися регулювання цін, і регулювання цін має бути скасовано також для роздрібного ринку (включаючи постачання домогосподарствам) до 2024 року.

Зрештою, ПВДДОПГ була важливим кроком для сприяння торгівлі газом на Польській енергетичній біржі (TGE).

2.1.3.2. ВИМОГИ ДО ПВДДОПГ

ПВДДОПГ здебільшого передбачена Законом про енергетику Польщі, який був змінений у 2013 році. Статтею 49b⁶⁵ передбачено обов'язковий продаж щонайменше 55% річного портфеля газу на організованому ринку компаніями, які беруть участь у торгівлі газом. Сюди не входить газ, необхідний для обов'язкових запасів, технічний газ, газ власного споживання і т.д. Малі компанії, які імпортують газ до Польщі (забронювавши менше 10% загальної кількості наявних вхідних потужностей

---

⁶⁰ UOKiK (ПОЛЬСЬКИЙ ОРГАН З ПИТАНЬ КОНКУРЕНЦІЇ) RYNEK GAZU PORADNIK DLA KONSUMENTÓW KRAKÓW, 2013, P. 3 [HTTPS://WWW.UOKIK.GOV.PL/DOWNLOAD.PHP?PLIK=13022](https://www.uokik.gov.pl/download.php?plik=13022)

⁶¹ РІЧНИЙ ЗВІТ ПОЛЬСЬКОГО ОРГАНУ РЕГУЛЮВАННЯ В СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ (URE) ЗА 2019 РІК, С. 77, ДОСТУПНИЙ НА СТОРІНЦІ: [HTTPS://WWW.URE.GOV.PL/EN/ABOUT-US/REPORTS/67.REPORTS.HTML](https://www.ure.gov.pl/en/about-us/reports/67.reports.html)

⁶² РІЧНИЙ ЗВІТ ПОЛЬСЬКОГО ОРГАНУ РЕГУЛЮВАННЯ В СФЕРІ ЕНЕРГЕТИКИ (URE) ЗА 2019 РІК, С. 77, ДОСТУПНИЙ НА СТОРІНЦІ: [HTTPS://WWW.URE.GOV.PL/EN/ABOUT-US/REPORTS/67.REPORTS.HTML](https://www.ure.gov.pl/en/about-us/reports/67.reports.html)

⁶³ NIEWIŃSKI M, K. BĄDYDA, J. KOPALAK. FUNKCJONOWANIE POLSKIEGO RYNKU GAZU NA TLE EUROPY. NIERÓWNOŚCI SPOŁECZNE A WZROST GOSPODARCZY, NR 50 (2/2017). P.223.

⁶⁴ [HTTPS://WWW.GOV.PL/WEB/SRODOWISKO/MINISTER-M-KURTYKA-ZWYCIESTWO-PGNIG-TO-WIELKI-SUKCES-POLSKI-I-WAZNY-DZIEN-DLA-NASZEGO-BEZPIECZENSTWA-ENERGETYCZNEGO](https://www.gov.pl/web/srodowisko/minister-m-kurtyka-zwyciestwo-pgnig-to-wielki-sukces-polski-i-wazny-dzien-dla-naszego-bezpieczenstwa-energetycznego)

⁶⁵ ОСНОВНА ІНФОРМАЦІЯ, НАДАНА В ЗВІТІ DELOITTE:

[HTTPS://WWW2.DELOITTE.COM/CONTENT/DAM/DELOITTE/RO/DOCUMENTS/NATURAL%20GAS%20TRADING%20OBLIGATIONS.PDF](https://www2.deloitte.com/content/dam/deloitte/ro/documents/natural%20gas%20trading%20obligations.pdf)

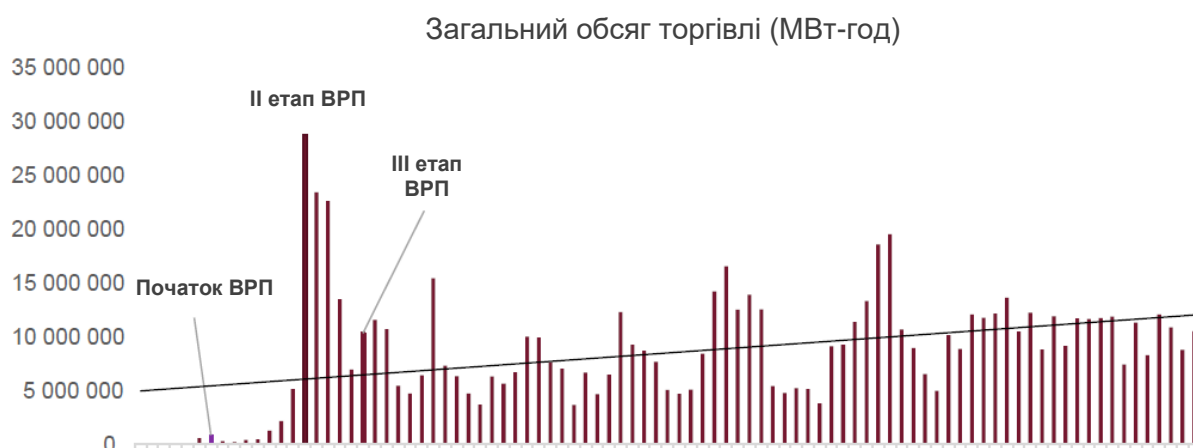
БІЛЬШЕ ІНФОРМАЦІЇ МОЖНА ЗНАЙТИ У ПОЛЬСЬКОМУ ЕНЕРГЕТИЧНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ (ПОЛЬСЬКОЮ МОВОЮ): [HTTPS://ISAP.SEJM.GOV.PL/ISAP.NSF/DOWNLOAD.XSP/WDU19970540348/U/D19970348LJ.PDF](https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/wdu19970540348/u/d19970348lj.pdf)

газотранспортної системи), звільняються від цього зобов'язання. Кількість газу за ПВДДОПГ також зросла з 30% у 2013 році до 40% у 2014 році та до 55% з 2015 року.

Жодних детальних специфікацій торгового процесу та механіки ПВДДОПГ (мінімальна ціна, розмір лотів, стандартизовані продукти тощо) в Законі про енергетику не передбачено. Єдиним майданчиком для торгівлі за ПВДДОПГ є Польська енергетична біржа – TGE, яка пропонує послуги з торгівлі газом з 2012 року. TGE пропонує внутрішньодобові, добові і довгострокові продукти. Спочатку PGNiG не змогла продати передбачену кількість газу на біржі, зіткнувшись з відсутністю попиту, коли більша частина пропозиції на ринку йшла за довгостроковими угодами про поставки з PGNiG та її афілійованими компаніями. PGNiG створила окрему дочірню компанію (PGNiG Obrót Detaliczny sp z oo) для участі в торгах та дотримання вимог ПВДДОПГ у 2013 році.⁶⁶

2.1.3.3. РЕЗУЛЬТАТИ ПВДДОПГ

З початку ПВДДОПГ у 2013 році та активніше з 2014 року (серпень) можна спостерігати значне збільшення обсягів торгівлі на TGE⁶⁷, при цьому максимальний обсяг спостерігався у серпні 2014 року та стабілізувалося з 2015 року (початок поточного етапу ПВДДОПГ).

Рисунок 19. Загальний обсяг торгівлі

Джерело: *Статистика TGE*,⁶⁸ аналіз ПЕБ

Подібну тенденцію можна спостерігати при збільшенні кількості торгівлі на місяць на біржі TGE. Останній пік кількості угод відбувся у період з 4-го кварталу 2018 року по 1-й квартал 2019 року.

⁶⁶ ДЖОРДЖ ФІШЕР (GEORGE FISCHER). ПРОГРАМИ ПРОДАЖУ ГАЗУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ДЛЯ ПОЛІПШЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ ГАЗУ EU4ENERGY HIGH-LEVEL POLICY TALKS 05.10.2018 [HTTPS://ENERGY-COMMUNITY.ORG/DAM/JCR:ECAFAC9-4A94-404C-BAB4-9731E777497D/EU4ENERGY%20HLT%20-%20GAS%20RELEASE%20PROGRAMMES%20181005%20WECOM%20FINAL.PDF](https://energy-community.org/dam/jcr:ECAFAC9-4A94-404C-BAB4-9731E777497D/EU4ENERGY%20HLT%20-%20GAS%20RELEASE%20PROGRAMMES%20181005%20WECOM%20FINAL.PDF)

⁶⁷ [HTTPS://TGE.PL/STATISTIC-DATA](https://tge.pl/statistic-data)

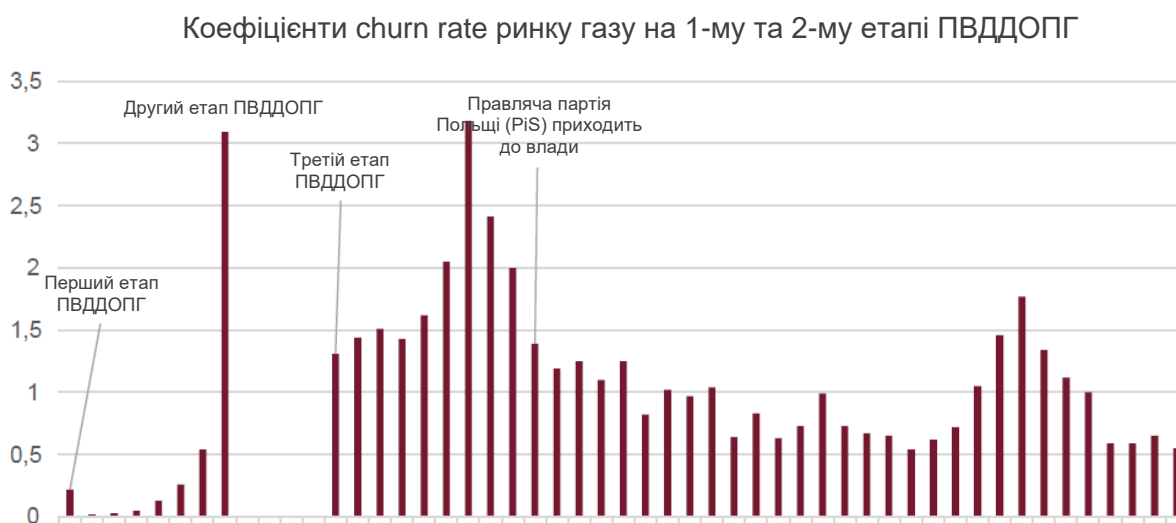
⁶⁸ НА ОСНОВІ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ TGE: [HTTPS://TGE.PL/STATISTIC-DATA](https://tge.pl/statistic-data)

Рисунок 20. Середня кількість угод на місяць

Джерело: Статистика TGE,⁶⁹ аналіз ПЕБ

Показники ліквідності $churn\ rate^{70}$ також демонструють зростання ліквідності на польському газовому ринку з початку ПВДДОПГ у Польщі. Це особливо видно в місяцях, що настають після збільшення обсягів газу для продажу (2014-2015 рр.). Хоча показники все ще досить низькі та нестабільні.

Рисунок 21. Коефіцієнт відтоку на польському газовому ринку (2014–2018 рр.)

Джерело: Річні звіти ОГТС (Gaz-System S.A.) про впровадження кодексу BAL NC (2016, 2018 рр.),⁷¹ аналіз ПЕБ

⁶⁹ НА ОСНОВІ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ TGE: [HTTPS://TGE.PL/STATISTIC-DATA](https://tge.pl/statistic-data)

⁷⁰ [HTTPS://EN.GAZ-SYSTEM.PL/CUSTOMER-ZONE/MARKET-CONSULTATIONS/COMPLETED-PROCEDURES/2018/UPDATED-REPORT-ON-INTERIM-MEASURES/](https://en.gaz-system.pl/customer-zone/market-consultations/completed-procedures/2018/updated-report-on-interim-measures/)

⁷¹ ОНОВЛЕНИЙ ЗВІТ ПРО ПРОМІЖНІ ЗАХОДИ, ВПРОВАДЖЕНІ НА ПІДСТАВІ РЕГЛАМЕНТУ КОМІСІЇ (ЄС) № 312/2014 ВІД 26 БЕРЕЗНЯ 2014 РОКУ ПРО ВСТАНОВЛЕННЯ МЕРЕЖЕВОГО КОДЕКСУ БАЛАНСУВАННЯ ГАЗУ В ГАЗОТРАНСПОРТНИХ СИСТЕМАХ. С. 14 -16

Подібні тенденції збільшення обсягів торгівлі можна спостерігати на спотовому ринку за ті ж періоди ПВДДОПГ (після 2014-2015 рр.).

Динаміка обсягів на добу наперед (TGE) + 20SMA

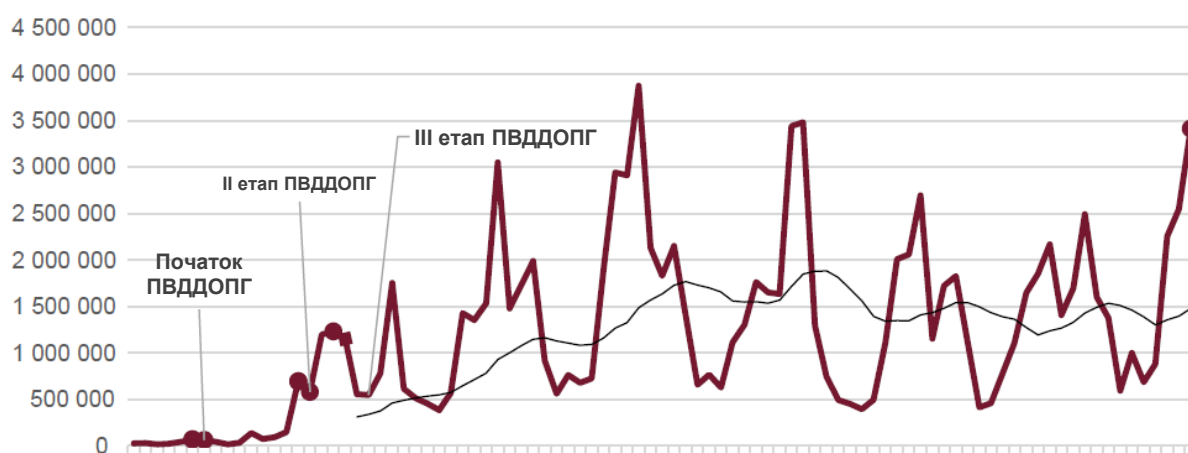

Рисунок 22. Динаміка обсягів на добу наперед

Джерело: Статистика TGE,⁷² аналіз ПЕБ

Однак ситуація виглядає менш динамічною щодо зменшення частки позиції домінуючої компанії (PGNiG) на ринку. Таким чином, позиція PGNiG скоротилася з 95% у 2013 році до 73% у 2019 році. Однак альтернативні постачальники (поза групою PGNiG) все ще становлять помітну меншість на польському газовому ринку. Таким чином, збільшення торгівлі на TGE доповнено одночасним збільшенням обсягів PGNiG та незначною динамікою зростання частки альтернативних постачальників.

Торгівля на організованому ринку

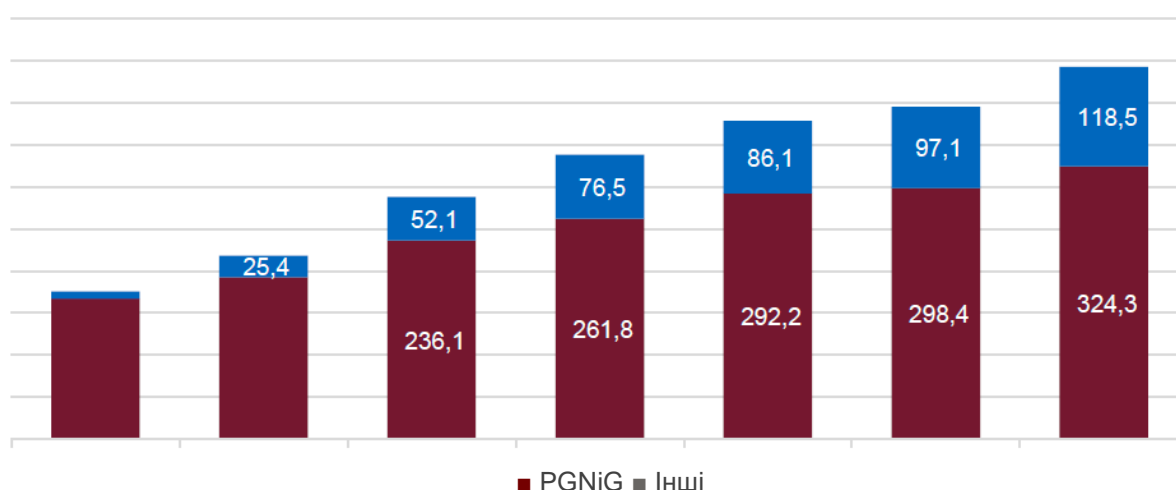

Рисунок 23. Торгівля на організованому ринку

Джерело: Річні звіти польського НРО (URE),⁷³ аналіз ПЕБ

⁷² НА ОСНОВІ СТАТИСТИЧНИХ ДАНИХ TGE: [HTTPS://TGE.PL/STATISTIC-DATA](https://tge.pl/statistic-data)

⁷³ НА ОСНОВІ РІЧНОГО ЗВІТУ URE: [HTTPS://WWW.URE.GOV.PL/PL/URZAD/INFORMACJE-OGOLNE/PUBLIKACJE/RAPORTY-DLA-KOMISJI-EU/3343,DOK.HTML](https://www.ure.gov.pl/pl/urzad/informacje-ogolne/publikacje/raporty-dla-komisji-eu/3343,dok.html)

Варто також зазначити, що ситуація з домінуванням PGNiG на ринку Польщі значною мірою визначається особливим статусом, який ця компанія має щодо виконання функцій забезпечення безпеки енергопостачання країни. Польським законодавством передбачено надзвичайно великі зобов'язання для постачальників газу щодо збереження необхідних запасів газу та географічної диверсифікації поставок у своєму портфолію, щоб мати можливість брати участь у польському газовому ринку.⁷⁴ Цими положеннями створено значний бар'єр для виходу на ринок альтернативних постачальників, особливо менших компаній. Тоді як PGNiG – державна домінуюча компанія зі значними фінансовими ресурсами та доступом до вітчизняного виробництва, зберігання, трубопроводів та поставок СПГ (має довгострокові контракти і закуповує певну кількість газу на хабах ЄС), безумовно, займає кращу позицію щодо виконання зобов'язань з забезпечення постачання. Цей фактор, разом із наявністю довгострокових контрактів PGNiG з багатьма великими споживачами, призвів до повільної трансформації ринку та недостатньої ефективності ПВДДОПГ у досягненні багатьох цілей у розвитку польського газового ринку.

2.1.3.4. ПОЛЬЩА – УРОКИ ДЛЯ ЗАСВОЄННЯ

Отже, досвід ПВДДОПГ в Польщі також демонструє, що ПВДДОПГ в принципі здатні покращити ліквідність ринку, однак це покращення може бути обмеженим, якщо ПВДДОПГ не підтримується іншими реформами та політичною волею до перетворення умов ринку. Зокрема, окрім численних зобов'язань для альтернативних постачальників (з погляду необхідних запасів газу, географічної диверсифікації поставок газу тощо), що становлять бар'єр для виходу на ринок, існує чітка тенденція підтримки політичного керівництва Польщі поточного постачальника PGNiG, підкреслюючи роль компанії в енергетичній безпеці цієї країни. Вищевикладені ринкові показники також наочно демонструють негативні тенденції в розвитку газового ринку після формування провідної партії (PiS) уряду в жовтні 2015 року.

Таким чином, сама ПВДДОПГ Польщі не призвела до повної трансформації ринку та докорінного зменшення позицій поточного постачальника, хоча на ринок був внесений певний рівень різноманітності. Приклад Польщі та проблеми із впровадженням ПВДДОПГ на початковому етапі, коли дочірні компанії PGNiG були єдиними спроможними організаціями для закупівлі газу на біржі, також визначає проблеми з доступом альтернативних постачальників до ресурсу поточних компаній на висококонцентрованих ринках.

Цей аспект впровадження ПВДДОПГ особливо актуальний для України, де домінуюча компанія «Нафтогаз» також має багато подібних зобов'язань щодо безпеки постачання та кращий доступ до певної інфраструктури, внутрішніх ресурсів та зовнішніх ринків. Тому важливо розробити модель ринку, де пропозиція забезпечується меншим ринковим обмеженням без створення додаткових бар'єрів для входу. За такої моделі ринку ПВДДОПГ, швидше за все, забезпечить кращі результати для підвищення ліквідності та розвитку конкуренції.

---

⁷⁴ NIEWIŃSKI M, K. BĄDYDA, J. KOPALŃ. FUNKCJONOWANIE POLSKIEGO RYNKU GAZU NA TLE EUROPY. NIERÓWNOŚCI SPOŁECZNE A WZROST GOSPODARCZY, NR 50 (2/2017). P.223.

2.2. ІСТОРИЧНІ ВИПАДКИ ПВДДОПГ

Окрім поточних ПВДДОПГ, у Центральній та Східній Європі було кілька випадків завершеного впровадження ПВДДОПГ. Більшість цих ПВДДОПГ мали місце на західноєвропейських ринках на ранніх стадіях їх лібералізації. Однак були випадки в інших регіонах, включаючи країни Центральної та Східної Європи, зокрема Угорщину. Спільною рисою цих ПВДДОПГ є те, що їх метою було використання позицій домінуючих компаній, особливо випадків придбання значних активів на національних ринках, що призвело до збільшення ризику зловживань домінуючим становищем.

<p>Угорщина (2004 – 2012 рр.): </p> <ul style="list-style-type: none"> • Спрямованість на те, щоб не дозволити E.ON/MOL зайняти домінуюче становище, та почати лібералізацію ринку газу • Щорічні аукціони 0,5-1 млрд. куб. м імпортованого газу MOL • Річні обсяги розділені на кілька категорій лотів, початкова ціна була нижчою, ніж СЗВГ, і перевірена Регулятором; могли брати участь великі промислові споживачі • ПВДДОПГ призвела до деяких позитивних результатів у зміні структури ринку та збільшенні ліквідності.	<p>Німеччина (2003-2008 рр.): </p> <ul style="list-style-type: none"> • Умова придбання E.ON компанії Ruhrgas • 200 ТВт-год мають бути запропоновані протягом 6 років з річним обсягом 33 ТВт-год; • Компаніям зі значною часткою E.ON було заборонено брати участь • Початкова ціна базувалася на середній ціні на кордоні, а в подальшому була здійснена прив'язка до нафтогазових та паливних продуктів, що торгуються в Роттердамі; • Участь зросла після 2007 року, коли торговцям було дозволено перепродавати обсяги в більш ліквідних районах.
<p>Іспанія (2001-2003 рр.): </p> <ul style="list-style-type: none"> • Продано приблизно 25% обсягів, передбачених контрактом між Gas Natural із північноафриканськими постачальниками. • Кандидати мали відповідати численним вимогам. • Ціна розраховувалася на основі вартості постачання та деяких додаткових зборів • ПВДДОПГ розкритикували через перешкоди для участі; зрештою лише 6 компаніям було дозволено взяти участь у торгах.	<p>Велика Британія (1992 – 1996 рр.): </p> <ul style="list-style-type: none"> • 500 мільйонів термів (приблизно 14,6 ТВт-год) за контрактами British Gas plc • Початкова ціна розраховувалася на основі СЗВГ та деяких інших обов'язкових платежах. • Відкрито для всіх зацікавлених сторін, а обсяги надані на спотовому ринку. • Позитивний вплив на зниження цін та стимулювання ринку.

2.2.1. УГОРЩИНА (2006-2014 РР.)

2.2.1.1. ОГЛЯД РИНКУ

Угорська ПВДДОПГ розпочалася на початковому етапі лібералізації ринку (коли ринок був розділений на «лібералізований» та «регульований» сегменти з 2004 року) і була пов'язана з придбанням дочірніх компаній компанії MOL (включаючи акції компанії в Ranrusgaz, яка була залучена до імпорту газу з Росії, оптовій компанії-постачальнику та операторі зберігання MOL) компанією E.ON.⁷⁵ В результаті компанія E.ON отримала домінуюче становище на газовому ринку Угорщини. Таким чином, програма продажу газу була однією з вимог для затвердження злиття Європейською Комісією. Вона мала на меті надати можливість альтернативним оптовим компаніям-постачальникам отримувати певну кількість імпортного газу (0,5-1 млрд. куб. м у різні роки), що становило до 14% загального внутрішнього попиту.⁷⁶

⁷⁵ СПРАВА ПРО ЗЛИТТЯ, КОМІСІЯ, № COMP/M.3696 E.ON/MOL, С. 3–5, ДОСТУПНО НА СТОРІНЦІ: [HTTPS://EC.EUROPA.EU/COMPETITION/MERGERS/CASES/DECISIONS/M3696_20051221_20600_EN.PDF](https://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/decisions/M3696_20051221_20600_EN.PDF)

⁷⁶ ДИВ. ДЕТАЛЬНІШЕ У ПРЕЗЕНТАЦІЇ Дж. ФІШЕРА (G. FISHER) (2018 РІК) ПРО ПВДДОПГ В ЄВРОПІ, С.14: [HTTPS://WWW.ENERGY-COMMUNITY.ORG/DAM/JCR:ECAFAC9-4A94-404C-BAB4-9731E777497D/EU4ENERGY%20HLT%20-%20GAS%20RELEASE%20PROGRAMMES%20181005%20WECOM%20FINAL.PDF](https://www.energy-community.org/dam/jcr:ECAFAC9-4A94-404C-BAB4-9731E777497D/EU4ENERGY%20HLT%20-%20GAS%20RELEASE%20PROGRAMMES%20181005%20WECOM%20FINAL.PDF)

2.2.1.2. ВИМОГИ ДО ПВДДОПГ

ПВДДОПГ була розроблена та затверджена Комісією з урахуванням уроків деяких попередніх кейсів на ринках Західної Європи та рекомендацій ЄФТЕ і в ході консультацій з учасниками ринку.

Газ пропонувався на аукціонах річних контрактів у кількості 0,5 млрд. кубометрів у 2006/2007 рр., а потім 1 млрд. кубометрів до кінця ПВДДОПГ. Цю кількість поділялася на 5 лотів по 100 тис. куб. м, 5 лотів по 50 тис. куб. м та 10 лотів по 25 тис. куб. м щороку. Ці обсяги та кількість лотів були розроблені з урахуванням специфіки угорського ринку та потреб учасників ринку.⁷⁷ Контрактний газ поставлявся протягом двох років. Початкова ціна базувалася на 95% вів СЗВГ та затверджувалась Регулятором. Також була забезпечена деяка гнучкість у доставках. Афілійовані особи E.ON/MOL не мали права брати участь.

Варто також зазначити, що закупівлі в межах ПВДДОПГ були доступні для великих споживачів, які могли це зробити прямо чи опосередковано у трейдера, який купував газ за програмою продажу газу. Такі споживачі мали можливість розірвати свої діючі контракти на поставку газу або зменшити своє зобов'язання купувати газ⁷⁸, що було важливо для стимулювання конкуренції на ранній стадії, коли більша частина поставок на внутрішньому ринку здійснювалася за довгостроковими контрактами з MOL або визначеними регіональними розподільчими компаніями.⁷⁹

2.2.1.3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА УРОКИ ПВДДОПГ

Угорська ПВДДОПГ дозволила деяким альтернативним постачальникам взяти участь в угорському ринку. Частки учасників ринку були досить мінливими в період впровадження ПВДДОПГ. Зрештою державна компанія MVM стала основним гравцем на оптовому ринку, також придбавши частину акцій E.ON у 2015 році.

Випадок угорської ПВДДОПГ є досить специфічним, оскільки вона була впроваджена у той період, коли як ринки ЄС, так і угорські ринки газу знаходились на іншому рівні лібералізації порівняно з сучасними умовами. Більше того, її запровадження поєднувало різні цілі: запобігання домінуванню однієї компанії як умови придбання компанії MOL компанією E.ON (контроль злиття) та стимулювання конкуренції на ринку, що розвивається. Проте, враховуючи тривалий період впровадження ПВДДОПГ, яка сприяла трансформації ринку, цей приклад все ще може надати деякі важливі ідеї для подальшого застосування. Зокрема, ефективна співпраця між учасниками ринку та Регулятором у процесі ПВДДОПГ, включаючи розробку продуктів у межах ПВДДОПГ відповідно до потреб ринку та оновлення умов для ПВДДОПГ на основі ситуації на ринку, безумовно, є позитивним досвідом, який може бути також використаний у ході реформи ринку газу в Україні.

---

⁷⁷ ДИВ. ДЕТАЛЬНІШЕ У ДОКУМЕНТІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ БЮЛЕТЕНІ ПРО КОНКУРЕНТНУ ПОЛІТИКУ (2006 РІК): [HTTPS://EC.EUROPA.EU/COMPETITION/PUBLICATIONS/CPN/2006_1_73.PDF](https://ec.europa.eu/competition/publications/cpn/2006_1_73.pdf)

⁷⁸ З того самого джерела, С. 81

⁷⁹ РІШЕННЯ КОМІСІЇ ВІД 21 ГРУДНЯ 2005 РОКУ, ЯКИМ ЗАЯВЛЕНО ПРО КОНЦЕНТРАЦІЮ, ПОРІВНЯННУ З ЗАГАЛЬНИМ РИНКОМ, ТА УГОДА ПРО ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄЕЗ (СПРАВА COMP/M.3696 — E.ON/MOL), ПУНКТ 81. ДОСТУПНО НА СТОРІНЦІ: [HTTPS://EUR-LEX.EUROPA.EU/LEXURISERV/LEXURISERV.DO?URI=CELEX:32006D0622:EN:HTML](https://eur-lex.europa.eu/lexuriserv/lexuriserv.do?uri=CELEX:32006D0622:EN:HTML)

2.2.2. НІМЕЧЧИНА (2003-2008 РР.)

2.2.2.1. ОГЛЯД РИНКУ

ПВДДОПГ Німеччини була умовою надання дозволу на злиття під час придбання E.ON компанії Ruhrgas і стосувалася обсягів за довгостроковими контрактами на імпорт. Загальний обсяг для продажу склав 200 ТВт-год, який пропонувався протягом 6 років при річному обсязі 33 ТВт-год. Цей річний обсяг (33 ТВт-год) становив приблизно 4% до середньорічного споживання в Німеччині, яке становило близько 879 ТВт-год у цей період.⁸⁰

Основною причиною запровадження ПВДДОПГ була необхідність запобігати концентрації на ринку та стимулювати конкуренцію.

2.2.2.2. ВИМОГИ ДО ПВДДОПГ

Було передбачено вимоги про газ, що продається на щорічних аукціонах з виставленням 33 лотів за аукціон, які відбуватимуться на двох різних пунктах постачання. Також було передбачено певний ступінь гнучкості контрактів (мінімальна річна кількість для відбору – 80%; щодня – 60%). Компаніям зі значною часткою E.ON було заборонено брати участь. Надання банківської гарантії було ще однією передумовою для участі у ПВДДОПГ. Підхід до визначення стартової ціни кілька разів змінювався і включав розрахунок на основі середньої ціни на кордоні, а також пізніше було запроваджено зв'язок з цінами на нафтогазові та паливні продукти, що торгуються в Роттердамі.

2.2.2.3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА УРОКИ ПВДДОПГ

Початкові аукціони не були успішними, наприклад, лише близько 50% лотів було продано під час першого аукціону в 2003 році, де лише два учасники придбали ці обсяги (а саме BP і Energi E2).⁸¹ Спочатку ціна базувалася на середній ціні газу на кордоні, а в подальших аукціонах також була пов'язана з нафтогазовими та паливними продуктами, що торгуються в Роттердамі.⁸² Однак це не завадило виникненню ситуацій, коли кінцева ціна після торгів на німецьких аукціонах ПВДДОПГ іноді все ще була вищою, ніж на сусідніх ринках, особливо на ранніх аукціонах, коли транскордонний обмін газу із сусідніх ринків був ще ускладненим для багатьох постачальників.⁸³ Іншим питанням, з яким стикалися учасники ранніх аукціонів, була ситуація, коли продавець не гарантував надійної доставки закупленого газу до віддалених районів, що призвело до зростання ризиків поставок газу для деяких постачальників.⁸⁴

Пізніше участь в аукціонах зросла, коли були внесені деякі зміни до ціноутворення та інших умов (включаючи зниження необхідної суми, що покривається банківською гарантією). Участь в аукціонах значно зросла в останні роки (після 2007 року), також завдяки створенню віртуальної торгової точки (VTP) в Німеччині та запровадженню

---

⁸⁰ (ПРИБЛИЗНО ДОРІВНЮЄ 90 МЛРД. КУБ. М) [HTTPS://WWW.STATISTA.COM/STATISTICS/703657/NATURAL-GAS-CONSUMPTION-GERMANY/](https://www.statista.com/statistics/703657/natural-gas-consumption-germany/)

⁸¹ З того самого джерела.

⁸² [HTTPS://WWW.ENERGY-COMMUNITY.ORG/DAM/JCR:EC AFCAC9-4A94-404C-BAB4-9731E777497D/EU4ENERGY%20HLT%20-%20GAS%20RELEASE%20PROGRAMMES%20181005%20WECOM%20FINAL.PDF](https://www.energy-community.org/dam/jcr:EC AFCAC9-4A94-404C-BAB4-9731E777497D/EU4ENERGY%20HLT%20-%20GAS%20RELEASE%20PROGRAMMES%20181005%20WECOM%20FINAL.PDF)

⁸³ ХЕЙКО ЛОХМАНН (HEIKO LOHMANN) (2006 РІК), НІМЕЦЬКИЙ ШЛЯХ ДО ЛІБЕРИЗАЦІЇ РИНКУ ПРИРОДНОГО ГАЗУ: ЦЕ ОСОБЛИВИЙ ВИПАДОК? ОКСФОРДСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ, С. 124-125

⁸⁴ З того самого джерела.

системи входу/виходу ОГТС, полегшило можливість торговцям перепродавати ці обсяги в більш ліквідних зонах європейського ринку.⁸⁵

Аукціони в межах ПВДДОПГ мали певний позитивний вплив на конкуренцію на ринку, особливо в деяких районах Німеччини; проте загальний позитивний ефект суттєво зменшився через тенденцію до перепродажу обсягів з німецького ринку на пізнішому етапі.⁸⁶

ПВДДОПГ у Німеччині, як і багато інших історичних прикладів ПВДДОПГ, була впроваджена у відмінних від нинішніх ринкових умовах, і, отже, може не надати суттєвого розуміння механіки та способу організації ПВДДОПГ, що може бути використано наразі в Україні. Однак цей приклад демонструє деякі важливі аспекти та конкретні підходи, які можна розглянути щодо ПВДДОПГ в Україні. Наприклад, німецький випадок чітко продемонстрував важливість інтеграції з ринками ЄС для визначення цін у таких програмах, що може створити природний поріг рівня цін. Тоді як регуляторні заходи для підтримання конкурентоспроможного рівня цін (наприклад, мінімальних цін) можуть бути неефективним, коли немає активної транскордонної торгівлі газом. Більше того, існує потреба уникати накладення додаткових ризиків на покупців, оскільки це також може перешкоджати процесу ПВДДОПГ. Ризики недоставки (як це було у випадку ранніх аукціонів ПВДДОПГ у Німеччині) вже не актуальні в умовах доставки до єдиного ВТР; однак деякі інші ризики та витрати все ще можуть виникнути у випадку України (наприклад, розподіл витрат на зберігання раніше незакупленого газу на покупця, як це було запропоновано в деяких українських законопроектах – 4400, 3958 тощо), яких слід уникати. Зрештою, ПВДДОПГ у Німеччині також продемонструвала, що динаміка ПВДДОПГ та поведінка її учасників залежать від інших умов розвитку ринку, і, отже, очевидно, що ПВДДОПГ не може бути єдиним рушієм ринкової трансформації.

2.2.3. ІСПАНІЯ (2001-2003 РР.)

2.2.3.1. ОГЛЯД РИНКУ

Іспанська ПВДДОПГ становила близько 25% від обсягу за довгостроковими контрактами на поставку Gas Natural Company, закупленого у північноафриканських зовнішніх постачальників. Це становило близько 9% загального внутрішнього споживання. Ідея ПВДДОПГ полягала в тому, щоб забезпечити певний доступ та додаткові стимули для альтернативних постачальників промисловим споживачам на іспанському ринку.

2.2.3.2. ВИМОГИ ДО ПВДДОПГ

Продаж газу здійснювався через процедуру торгів, згідно з якою кандидати мали відповідати декільком умовам, щоб мати право брати участь. Ціна розраховувалася на основі вартості постачання та деяких додаткових зборів. Потенційні учасники повинні були дотримуватися ряду критеріїв (включаючи кількість клієнтів тощо) для отримання можливості взяти участь у ПВДДОПГ.

---

⁸⁵ ХЕЙКО ЛОХМАНН (HEIKO LOHMANN) (2009 РІК), НІМЕЦЬКИЙ ГАЗОВИЙ РИНОК, 2005 РІК: РОЗВИТОК РЕАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ, РОБОЧИЙ ДОКУМЕНТ OIES, С. 99, ДОСТУПНО НА СТОРІНЦІ: [HTTPS://ORA.OX.AC.UK/OBJECTS/UUID:900DA837-0A8C-46F4-855F-46288F4B4574/DOWNLOAD_FILE?FILE_FORMAT=PDF&SAFE_FILENAME=NG33.PDF&TYPE_OF_WORK=WORKING+PAPER](https://ora.ox.ac.uk/objects/uuid:900da837-0a8c-46f4-855f-46288f4b4574/download_file?file_format=pdf&safe_filename=ng33.pdf&type_of_work=working+paper)

⁸⁶ З ТОГО САМОГО ДЖЕРЕЛА.

2.2.3.3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА УРОКИ ПВДДОПГ

6 компаніям (з 14 заявок та 9 відібраних заявок) було виділено різні обсяги за ПВДДОПГ (від 2% до 25% від оголошеного обсягу); процес викликав певну критику щодо дуже обмежених можливостей нових та неіспанських компаній.⁸⁷ В кінцевому підсумку після ПВДДОПГ можна було виявити деякі позитивні зрушення в оптовій торгівлі: частка поточної компанії Gas Natural зменшилась з більш ніж 80% у 2001 році до 55% у 2003 році, а кілька інших компаній увійшли на ринок.⁸⁸

Незважаючи на певні покращення, внесені ПВДДОПГ, кейс Іспанії видається досить суперечливим з огляду на його прозорість та доступ учасників ринку. Зокрема, критика процедури та обмеження участі негативно вплинули на довіру до цієї ПВДДОПГ, а деякі видимі штучні перешкоди для участі роблять її відмінною від багатьох інших випадків. Ці фактори також слід врахувати в Україні при розробці програми, зокрема підтримуючи спрямування на максимальне залучення учасників, аніж на створення додаткових бар'єрів для входу.

2.2.4. ВЕЛИКА БРИТАНІЯ (1988-1996 РР.)

2.2.4.1. ОГЛЯД РИНКУ

Початок ПВДДОПГ у Великій Британії безпосередньо пов'язаний з лібералізацією ринку, яка розпочалася ще у 1980-х роках (раніше, ніж у більшості інших європейських країн). Еволюція національного законодавства, ринкових правил та корпоративної структури монопольної компанії ще в ранні часи лібералізації ринку Великої Британії дає багато важливих уявлень про те, як ПВДДОПГ слід поєднувати з іншими важливими кроками, спрямованими на розвиток ринку газу. Отже, монопольна компанія British Gas Corporation (BGC) втратила свою монополію на доступ до газу вітчизняного виробництва і була приватизована (і перетворена на British Gas plc.) зі змінами в законодавстві (а саме з новим Законом про нафтогазові підприємства та Законом про газ) у 1982-1986 рр. Закон про газ (1986 р.) також скасував ексклюзивні права компанії на забезпечення великих промислових споживачів (понад 25 000 британських термів на рік) та запровадив галузевий регулятора в сфері газу – Ofgas.⁸⁹ Пізніше, в 1988 році Комісія з монополій та злиттів (КМЗ) встановила певні квоти на укладання газових контрактів на ринку компанією British Gas plc (90%), а в 1990 році компанія British Gas plc відокремила три свої види діяльності (транспортування та зберігання, постачання та виробництво). Таким чином, більшість необхідних передумов для ефективної ПВДДОПГ були створені заздалегідь, що також включало деякі обмеження щодо постачання British Gas plc на ринок.⁹⁰ Активна співпраця між газовим

---

⁸⁷ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМ ПРОДАЖУ ГАЗУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РИНКУ ГАЗУ (ДОКУМЕНТ ЄФТЕ), С. 6, ДОСТУПНИЙ НА СТОРІНЦІ:
[HTTPS://EFET.ORG/FILES/DOCUMENTS/INTERNAL%20ENERGY%20MARKET/23%20JUNE%202003%20GAS%20RELEASE%20-%20FINAL%20VERSION%20\(1\).PDF](https://efet.org/files/documents/internal%20energy%20market/23%20june%202003%20gas%20release%20-%20final%20version%20(1).pdf)

⁸⁸ [HTTPS://EFET.ORG/FILES/DOCUMENTS/PRESS/ENERGY%20TRADING%20ANALYSES/THIRD%20PARTY%20PUBLICATIONS//PRESENTACION%20CNE.PDF](https://efet.org/files/documents/press/energy%20trading%20analyses/third%20party%20publications/presentation%20cne.pdf)

⁸⁹ ПАТРИК ХЕЗЕР (PATRICK HEATHER) (2010 рік). ЕВОЛЮЦІЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ГАЗОВОГО РИНКУ У БРИТАНІЇ, OIES, NG 44 [HTTPS://WWW.OXFORDENERGY.ORG/WPCMS/WP-CONTENT/UPLOADS/2010/11/NG44-THEEVOLUTIONANDFUNCTIONINGOFTHETRADEDEGASMARKETINBRITAIN-PATRICKHEATHER-2010.PDF](https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2010/11/ng44-the-evolution-and-functioning-of-the-traded-gas-market-in-britain-patrick-heather-2010.pdf)

⁹⁰ З того самого джерела.

регулятором, національним органом з питань конкуренції, учасниками ринку та урядом є ще однією важливою особливістю лібералізації ринку газу у Великій Британії.

Сама ПВДДОПГ фактично розпочалася з зобов'язання British Gas plc обмежити обсяг закупівлі у споживачів з обмеженням її частки ринку в 1988 році. Пізніше, у 1992 році, в угоді з КМЗ були встановлені деякі точні квоти на ПВДДОПГ. У 1994-1996 роках компанія British Gas plc пропонувала близько 500 мільйонів термів (приблизно 14,6 ТВт-год або 1,49 млрд. куб. м) на рік із своїх довгострокових контрактів. Ця кількість становила менше 3% середнього споживання газу в Великій Британії в ці роки.⁹¹ Пізніше фактичний продаж газу компанією British Gas plc збільшився до 19%. Ідея ПВДДОПГ була пов'язана з постійним розвитком оптового ринку та забезпеченням доступу до газових ресурсів альтернативним постачальникам.

2.2.4.2. ВИМОГИ ДО ПВДДОПГ

Кожен річний транш газу був розділений на кілька частин, які пропонувались на аукціонах.⁹² Початкова ціна розраховувалася на основі СЗВГ (середньозваженої вартості газу) та деяких інших обов'язкових платежах. Участь була відкрита для всіх зацікавлених трейдерів, однак, за умови схвалення Ofgas. Кількість учасників зростала на перших аукціонах; однак кількість учасників була завищена через численні пропозиції, подані ними з метою перепродажу закуплених обсягів іншим компаніям (особливо це стосувалося компанії United Gas та її дочірніх компаній). Це було визнано небажаним, та було встановлено суворіші умови.⁹³

2.2.4.3. РЕЗУЛЬТАТИ ПВДДОПГ ТА УРОКИ ДЛЯ ЗАСВОЄННЯ

ПВДДОПГ знайшла відповідну реакцію, і значна кількість незалежних компаній взяла участь в аукціонах, хоча кількість їх зменшилася після встановлення суворіших умов для участі. Цей процес також був також пришвидшений завдяки активному розвитку спотового ринку в Великій Британії після встановлення мережевих кодексів та відповідних стандартизованих продуктів у 1996 році і загальній тенденції зниження ціни та скорочення частки ринку поточної компанії.⁹⁴ Частка British Gas plc на ринку знизилася з 97% у 1990 році до 29% у 1996 році. Таким чином, незважаючи на застарілість, випадок Великої Британії з ПВДДОПГ може дати деякі важливі ідеї, що також актуальні сьогодні, зокрема необхідність ефективної співпраці між національним органом з питань конкуренції, регулятором, урядом та учасниками ринку з метою трансформації структури ринку та ефективного зменшення частки колишньої монопольної компанії. Більше того, як і в багатьох інших прикладах, наведених у цьому документі, приклад Великої Британії демонструє, що успіх ПВДДОПГ також суттєво

---

⁹¹ ДИВ. ДЕТАЛЬНІШЕ У ПРЕЗЕНТАЦІЇ Дж. ФІШЕРА (G. FISCHER) (2018 РІК) ПРО ПВДДОПГ В ЄВРОПІ, С.18:

[HTTPS://WWW.ENERGY-COMMUNITY.ORG/DAM/JCR:ECAFAC9-4A94-404C-BAB4-9731E777497D/EU4ENERGY%20HLT%20-%20GAS%20RELEASE%20PROGRAMMES%20181005%20WECOM%20FINAL.PDF](https://www.energy-community.org/dam/jcr:ECAFAC9-4A94-404C-BAB4-9731E777497D/EU4ENERGY%20HLT%20-%20GAS%20RELEASE%20PROGRAMMES%20181005%20WECOM%20FINAL.PDF)

⁹² МАЙКЛ СТОППАРД (MICHAEL STOPPARD) (1993 РІК), КОНКУРЕНЦІЯ І РЕГУЛЮВАННЯ У ГАЗОВІЙ СФЕРІ: ОЦІНКА ЗВІТУ КМЗ ПРО ГАЗ У СПОЛУЧЕНОМУ КОРОЛІВСТВІ, ОКСФОРДСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ, ДОСТУПНО НА СТОРІНЦІ: [HTTPS://WWW.OXFORDENERGY.ORG/WPCMS/WP-CONTENT/UPLOADS/2010/11/SP4-COMPETITIONANDREGULATIONINTHEGASINDUSTRYANEVALUATIONOFTHEMMCREPORTONGASINTHEUK-MSYOPPARD-1993.PDF](https://www.oxfordenergy.org/wpcms/wp-content/uploads/2010/11/SP4-COMPETITIONANDREGULATIONINTHEGASINDUSTRYANEVALUATIONOFTHEMMCREPORTONGASINTHEUK-MSYOPPARD-1993.PDF)

⁹³

[HTTPS://EFET.ORG/FILES/DOCUMENTS/PRESS/ENERGY%20TRADING%20ANALYSES/THIRD%20PARTY%20PUBLICATIONS//PRESENTACION%20CNE.PDF](https://efet.org/files/documents/press/energy%20trading%20analyses/third%20party%20publications//PRESENTACION%20CNE.PDF)

⁹⁴ ВПРОВАДЖЕННЯ ПРОГРАМ ПРОДАЖУ ГАЗУ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО РИНКУ ГАЗУ (ДОКУМЕНТ ЄФТЕ), С. 5, ДОСТУПНИЙ НА СТОРІНЦІ:

[HTTPS://EFET.ORG/FILES/DOCUMENTS/INTERNAL%20ENERGY%20MARKET/23%20JUNE%202003%20GAS%20RELEASE%20-%20FINAL%20VERSION%20%20\(1\).PDF](https://efet.org/files/documents/internal%20energy%20market/23%20JUNE%202003%20GAS%20RELEASE%20-%20FINAL%20VERSION%20%20(1).PDF)

залежить від вдалого поєднання ПВДДОПГ з іншими ринковими реформами, спрямованими на стимулювання конкуренції

3. ВИСНОВКИ ТА МІРКУВАННЯ ЩОДО ПВДДОПГ В УКРАЇНІ

На основі доведених переваг, проілюстрованих у багатьох країнах, ПЕБ твердо переконаний, що ПВДДОПГ матиме значний позитивний вплив на розвиток газового ринку України і буде основним фактором, що сприятиме подальшому розвитку.

Переваги включають:

1	Рівний доступ до газу	<ul style="list-style-type: none"> • Обсяги «УГВ» будуть доступні трейдерам та постачальникам (і компаніям ТКЕ) на конкурентній основі – стимулюючи конкуренцію та участь у ринку. • Обов'язкові річні контракти – погіршуватимуть доступу до газу для альтернативних постачальників, оскільки великі обсяги повинні резервувати поточні компанії
2	Стимулювання оптового ринку (ліквідність)	<ul style="list-style-type: none"> • ПВДДОПГ продемонструвала прецедент збільшення ліквідності в інших країнах. • Консолідація існуючих непрозорих обсягів на централізованому конкурентному ринку – покращена прозорість – залучення більшої участі (конкуренції).
3	Підвищення рівня прозорості + визначення ціни	<ul style="list-style-type: none"> • ПВДДОПГ проводиться на ліцензованій платформі, на конкурентній та прозорій основі – збільшене визначення цін, що призводить до індексації цін. • Незаконна торгівля – зроблена прозорою та зрозумілою для ринку.
4	Розробка стандартизованих довгострокових продуктів (СДП)	<ul style="list-style-type: none"> • Сприяння СДП – попит учасників ринку – створює конкурентне середовище. • Посилення первинної та вторинної діяльності, а також роздрібною конкуренції (при дотриманні інших умов).

3.1. МІРКУВАННЯ, ЯКІ СЛІД ВРАХОВУВАТИ ПРИ ВПРОВАДЖЕННЯ ПВДДОПГ

Водночас попередні приклади реалізованих ПВДДОПГ демонструють подвійну природу такої програми та можливі «побічні ефекти» у випадку, якщо ПВДДОПГ не підтримується іншими важливими заходами або організовується у непрозорий і дискримінуючий спосіб. Більше того, більшість проаналізованих ПВДДОПГ, включаючи ті, що тривають наразі, не призвели до досягнення всіх очікуваних вигод або мали лише обмежений позитивний вплив на ліквідність, конкуренцію та загальний розвиток ринку через деякі недоліки в процесі їх впровадження.

Найпоширеніші проблеми організації попередніх та поточних ПВДДОПГ в аналізованих країнах включають:

- 1) **Надмірне регулювання:** Надмірне регулювання процесу, яке відхиляє ПВДДОПГ від реальних потреб ринку. Як показують попередні результати деяких ПВДДОПГ (наприклад, Румунія, Болгарія), такий підхід може не призвести до суттєвої трансформації ринку і призведе лише до деяких обмежених поліпшень ліквідності,

конкуренції та стабілізації цін; з іншого боку, це також може призвести до більш сприятливих умов для деяких гравців ринку. Отже, встановлення правил та вимог у межах ПВДДОПГ повинно узгоджуватися з очікуваннями та реальними потребами ринку та бути більш гнучким, що дозволить вирішити проблемні питання, які можуть виникнути в процесі впровадження ПВДДОПГ.

- 2) **Недостатнє поглинання ринком:** Нездатність ринку поглинути пропоновану кількість газу в межах ПВДДОПГ. Ця проблема була помічена в декількох ПВДДОПГ, як у поточних, так і в попередніх випадках (Болгарія, Польща, Німеччина). Причини такого негативного результату можуть бути різні, включаючи відсутність попиту, непрозоре формування цін, відсутність незалежних постачальників тощо, але в будь-якому з цих випадків ситуація призводить до недостатньої ефективності ПВДДОПГ. Знову ж таки, краща співпраця з учасниками ринку, включаючи потенційних «новачків», та врахування їхніх очікувань при підготовці ПВДДОПГ, швидше за все, допоможе уникнути цієї проблеми. Стимулювання конкуренції, включаючи конкуренцію на рівні роздрібною торгівлі, також, ймовірно, допоможе запобігти ситуації відсутності попиту в межах ПВДДОПГ.
- 3) **Мінімальні регульовані ціни:** Встановлення регульованих мінімальних цін для аукціонів ПВДДОПГ може не гарантувати належного рівня цін; тоді як взаємозв'язок та транскордонний обмін з розвинутими газовими хабами ЄС можуть слугувати кращим природним довгостроковим «регулятором» ціни. Ця тенденція очевидна з деяких ранніх ПВДДОПГ, наприклад, у Німеччині, де, незважаючи на спроби регулювати ціну до рівня конкуренції з сусідніми ринками, кращі цінові умови були встановлені лише після збільшення транскордонного обміну з іншими ринками ЄС. Подібним чином, середні ціни в Румунії знизились і більше корелювалися із середніми цінами на газових хабах ЄС, коли компонент SEGH був включений до формул цін. Однак цей пізніший підхід може не бути стійким у довгостроковій перспективі, якщо ринок газу в Румунії залишатиметься істотно ізольованим від інших ринків ЄС.
- 4) **Ризики на концентрованому ринку:** Проведення ПВДДОПГ на ринку, на якому переважно домінує одна компанія (група компаній), яка має особливий статус за законом або нормативними рішеннями, або через зловживання домінуючим становищем, може бути недостатньо ефективним з погляду посилення конкуренції на ринку. У цьому відношенні найбільш показовим є випадок із Польщею, де ситуація з концентрацією ринку суттєво не змінилася, а ПВДДОПГ було навіть неможливо провести, не зобов'язавши афілійованих осіб домінуючої компанії викупити значну кількість газу. Отже, ПВДДОПГ також має доповнюватися активним впровадженням вимог законодавства про конкуренцію та виключенням антиконкурентної практики, а також розробкою поміркованого підходу до регулювання ринку. Ефективність ПВДДОПГ також повинна бути підвищена шляхом ефективного нагляду за ринком.
- 5) **Обмеження на участь:** Обмеження участі у ПВДДОПГ, наприклад, шляхом встановлення численних додаткових вимог до учасників ринку, також може призвести до погіршення ПВДДОПГ та зниження ступеня довіри до неї. Приклад Іспанії є прикладом такої ПВДДОПГ, коли поточний постачальник зазнав значної критики з погляду прозорості організації процесу.

- 6) **Потребу в координації з антимонопольними та іншими органами:** Ефективна боротьба з зловживанням домінуючим становищем постачальників та можливості впливати на ринок у межах цілісної співпраці між регулятором, органами з питань конкуренції, урядом та учасниками ринку, забезпечуючи відокремлення сегментів транспорту/розподілу та виробництва від компанії-постачальника, як демонструє Британський приклад, можуть бути надзвичайно важливим кроком для забезпечення ефективності ПВДДОПГ та видимої лібералізації ринку.

Тому, беручи до уваги міжнародний досвід та ситуацію на українському газовому ринку, ПЕБ пропонує, щоб ПВДДОПГ базувалася на наведених нижче принципах і проводилася із забезпеченням зазначених нижче факторів сприяння:

- Слід окреслити чіткі цілі, які очікується забезпечити за допомогою ПВДДОПГ, та провести широкі консультації (найбільш ефективним чином) з учасниками ринку. Під час цього діалогу необхідно уточнити етапи та обсяги газу, пропоновані в межах ПВДДОПГ. Потребам потенційних новачків на українському ринку та альтернативних постачальників (тих, що не пов'язані з жодною з домінуючих компаній в Україні) слід приділити особливу увагу.
- У законодавчих та нормативних положеннях щодо ПВДДОПГ повинні бути передбачені лише основні вимоги, тоді як режим організації ПВДДОПГ та детальні правила повинен встановлювати Регулятор на основі поглядів учасників ринку. Правила повинні мати певний ступінь гнучкості, і можуть бути обмежені регуляторні втручання для вирішення питань, які можуть виникнути під час ПВДДОПГ.
- Ймовірно, немає необхідності встановлювати мінімальні ціни та формули регульованих цін у випадку ПВДДОПГ в Україні, оскільки український ринок достатньо інтегрований з ринком ЄС, і динаміка цін там, швидше за все, створить «природний» орієнтир для цін в Україні, однак на початковому етапі ПВДДОПГ могла б, за потреби включати, включати окремі положення щодо забезпечення адекватного рівня цін.
- ПВДДОПГ слід розглядати як інструмент загальної реформи ринку газу, але не як свого роду «панацею», здатну вирішити всі проблеми ринку. Таким чином, вона має бути впроваджена разом з іншими важливими реформами щодо усунення антиконкурентної практики, стимулювання оптової та роздрібною конкуренції та встановлення ефективного ринкового нагляду. Деякі надмірні втручання держави (наприклад, надмірне встановлення обмежень цін для учасників ринку або зобов'язань щодо купівлі-продажу) можуть також мати негативний вплив на ПВДДОПГ в Україні, істотно обмежуючи можливість продажу газу за ринкових умов.
- Необхідні прозорі торгові майданчики (біржі та позабіржові платформи) повинні мати ліцензію та відповідати необхідним стандартам прозорості та звітування і передбачати різноманітні стандартизовані продукти для забезпечення ефективною ПВДДОПГ. Таким чином, рекомендується завершити процес ліцензування бірж та позабіржових платформ та сприяти розробці стандартизованих продуктів до початку ПВДДОПГ. Деякі інші заходи підготовки, наприклад, такі, що дозволяють здійснювати нагляд за ринком з огляду на REMIT, також сприятимуть підвищенню ефективності ПВДДОПГ. В іншому випадку ризик зловживань у торгівлі великими

обсягами газу значно збільшиться, що ставить під загрозу не тільки ефективність ПВДДОПГ, а й довіру до цієї програми.

- Загальних обмежень для участі у ПВДДОПГ не повинно бути, і деякі обмежувальні заходи можуть бути введені лише у випадку, якщо в процесі ПВДДОПГ виникають якісь проблеми та зловживання.
- Державні виробники газу не повинні бути обмежені в доступі до спотового ринку під час ПВДДОПГ, оскільки з деяких прикладів також видно, що цей сегмент ринку газу може бути значно вдосконалений разом із середньо- та довгостроковими сегментами під час ПВДДОПГ.
- На початку ПВДДОПГ можуть бути передбачені спеціальні аукціони для компаній ТКЕ (окремо від решти обсягів), щоб забезпечити кращий перехід від режиму ПСО та сприяти розробці необхідних стандартизованих продуктів та торгівлі на цій платформі.
- АМКУ, НКРЕКП та Уряд повинні ефективно співпрацювати, щоб забезпечити відсутність зловживань з боку поточних домінуючих на ринку компаній. Питання доцільності відокремлення «УГВ» від «Нафтогазу» може бути також проаналізовано в ході дискусії. Водночас забезпечення ефективної оперативної незалежності «УГВ» може розглядатися як перший необхідний крок під час ПВДДОПГ.

Деякі основні міркування та можливі проблеми ПВДДОПГ наведені в таблиці нижче.

Міркування	Проблеми
 <p>Потреби учасників ринку: щодо обсягів, продуктів, технічних характеристик аукціонів тощо</p>	 <p>Недостатнє поглинання: Можлива відсутність попиту/нездатність ринку поглинати обсяги у межах ПВДДОПГ.</p>
 <p>Політична воля: Важливість сильної політичної волі та уникнення створення випадкових/навмисних бар'єрів для участі.</p>	 <p>Зловживання на ринку: Можливі зловживання на ринку можуть підірвати вигоди та довіру до ПВДДОПГ.</p>
 <p>Обсяг газу для продажу: Відповідний обсяг газу «УГВ» газу для довгострокового/середньострокового та спотового ринку.</p>	 <p>Втручання Уряду: Надмірне державне втручання на ринок може перешкоджати прогресу, який забезпечує ПВДДОПГ.</p>
 <p>Потреби ТКЕ: Окремі аукціони для потреб ТКЕ, де можуть бути встановлені спеціальні умови.</p>	 <p>Можливості Регулятора: Обмеження регуляторного моніторингу та застосування.</p>
 <p>Забезпечення передумов: ліцензований торговий майданчик; необхідні стандартизовані продукти; ефективний нагляд за ринком.</p>	 <p>Ліцензована платформа: Відсутність ліцензованої торгової платформи та клірингу може ускладнити впровадження ПВДДОПГ.</p>

3.2. ПОДАЛЬШІ КРОКИ ДЛЯ ВПРОВАДЖЕННЯ

Очікується, що ПВДДОПГ сприятиме трансформації як оптового, так і роздрібного (для всіх видів поставок, включаючи ТКЕ) сегментів газового ринку України, розвитку необхідної ринкової інфраструктури та ліквідності, створить сприятливі умови для альтернативних постачальників та підтримає загальний рух у напрямку лібералізованої моделі ринку газу в Україні.

Детальніше про існуючі прогалини та можливу послідовність організації ПВДДОПГ, які ПЕБ пропонує визнати при розробці ПВДДОПГ в Україні, наведено у таблиці нижче.

Таким чином, процес пропонується організувати у три етапи:

- Підготовчий етап**, коли мають бути встановлені всі необхідні законодавчі/регуляторні передумови, а також стандарти прозорості та звітування (передбачені в ліцензійних вимогах) для торгових майданчиків та організовані необхідні консультації з учасниками ринку. Визначення точного обсягу продажу газу, враховуючи обсяги, вже заброньовані постачальниками з урахуванням обов'язкових річних контрактів, є ще одним важливим завданням, яке потрібно виконати на цьому етапі.
- Початковий етап**, коли повинні бути організовані перші загальні та спеціальні аукціони (для компаній ТКЕ) і надані необхідні стандартизовані продукти на основі потреб постачальників.
- Передові стадії (повномасштабна ПВДДОПГ)**, коли всі обсяги видобутку «УГВ» пропонуються на аукціони з або без проведення спеціальних аукціонів для компаній ТКЕ (залежно від ситуації на ринку).

Можна запропонувати декілька варіантів запуску ПВДДОПГ, включаючи поправки до законодавства (або розроблення рішень Уряду) або вимогу АМКУ в межах боротьби з можливим зловживанням «Нафтогазом» домінуючим становищем.

Обидва ці варіанти можуть мати свої плюси і мінуси, та міжнародний досвід демонструє, що ПВДДОПГ може бути організована у будь-який з цих способів. Таким чином, найкращий підхід для України повинен бути визначений під час обговорення із зацікавленими сторонами, беручи до уваги всі переваги та ризики, пов'язані з цими варіантами.

На наведеній нижче схемі представлено попередню оцінку цих варіантів.

За первинним/вторинним законодавством/рішенням КМУ

- Верховна Рада вносить зміни до ключових законів, щоб передбачити зобов'язання державних виробників реалізувати газ у ПВДДОПГ.
- КМУ/НКРЕКП приймає відповідне рішення про зобов'язання державних виробників газу реалізувати газ у ПВДДОПГ після внесення змін до первинного законодавства.
- КМУ як власник 100% акцій «Нафтогазу» (від імені держави) може прийняти обов'язкове рішення для «Нафтогазу» щодо забезпечення участі «УГВ» у ПВДДОПГ.

Ризик: потенційно тривалий процес прийняття рішень

Тиск АМКУ

- АМКУ може прийняти рішення про зобов'язання «Нафтогазу»/«УГВ» пропонувати газ для ПВДДОПГ як заходи для запобігання зловживанню домінуючим становищем.
- Подібний підхід (хоча і не ідентичний) використовувався у нещодавній справі про придбання ТОВ «Надра Юзівська».
- ПВДДОПГ була введена в межах антимонопольного провадження у багатьох попередніх випадках в Європі (Велика Британія, Німеччина, Угорщина).

Ризик: можливість оскаржити рішення АМКУ в суді

Точний графік та процедура ПВДДОПГ ще мають бути уточнені у відповідних зацікавлених сторін в Україні. ПЕБ пропонує розпочати дискусію на високому рівні щодо ПВДДОПГ та вжити необхідних заходів у найкоротші строки. Деякі важливі етапи та вимоги узагальнені в таблиці нижче.

Таблиця 1. Нормативний/законодавчий контрольний лист – Запитання та відповіді

ЗАПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ НОРМАТИВНИЙ/ЗАКОНОДАВЧИЙ КОНТРОЛЬНИЙ ЛИСТ		
ПИТАННЯ	ВІДПОВІДЬ	КОМЕНТАРІ/НАСЛІДКИ
Чи чітко визначені та вимірювані показники кінцевих цілей ПВДДОПГ, запропоновані у законодавчих та інших пропозиціях щодо застосування ПВДДОПГ?	У даний час запропоновані варіанти ПВДДОПГ (у законопроектах, документах про позиції) ⁹⁵ не містять багато конкретних деталей щодо очікуваних результатів ПВДДОПГ, охоплюючи занадто багато цілей та/або абстрактних припущень («загальне підвищення рівня захисту споживачів» тощо).	Настійно рекомендується оцінити можливі результати, які ПВДДОПГ може мати в умовах українського газового ринку. Така оцінка повинна адекватно враховувати максимальну вигоду, яку може принести ПВДДОПГ: очікуване зростання ліквідності, вплив на визначення формування ринкових цін, позитивний вплив на сегменти ринку (спотовий, довгостроковий тощо) на основі чітких прогнозованих показників (churn rate, індекс ННІ, індекс цін у порівнянні з хабами ЄС тощо). Крім того, також слід окреслити певні ризики ПВДДОПГ та варіанти їх пом'якшення. Така оцінка повинна проводитися в межах всебічного вивчення ринку та збору відгуків від учасників ринку.
Чи доступні дослідження потреб ринку з огляду на ПВДДОПГ та очікування учасників ринку?	Немає системних досліджень ставлення учасників ринку до ПВДДОПГ, хоча існують деякі окремі думки учасників ринку.	Рекомендується провести опитування щодо ринкових очікувань ПВДДОПГ у спосіб, який є найбільш зручним для ринкових споживачів і найменш витратним для державного бюджету. Це може включати уточнення позицій учасників ринку, включаючи альтернативних постачальників та потенційних «новачків» на українському ринку. Основним питанням, яке слід розглянути в цьому опитуванні, є з'ясування кількості газу, який ринок зможе поглинути, коли буде впроваджена ПВДДОПГ. Ця інформація буде необхідна для визначення точних пропонуєваних обсягів та (можливо) для розподілу ПВДДОПГ на кілька етапів.

⁹⁵ [HTTP://W1.C1.RADA.GOV.UA/PLS/ZWEB2/WEBPROC4_1?PF3511=69642](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?PF3511=69642)

[HTTPS://W1.C1.RADA.GOV.UA/PLS/ZWEB2/WEBPROC4_1?PF3511=70473](https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?PF3511=70473)

[HTTPS://ENERGY-COMMUNITY.ORG/DAM/JCR:EBD6670A-C231-4FD5-BDD6-762BF4F5880B/UKRAINIAN_GAS_MARKET_POSITION_PAPER.PDF](https://energy-community.org/dam/jcr:EBD6670A-C231-4FD5-BDD6-762BF4F5880B/UKRAINIAN_GAS_MARKET_POSITION_PAPER.PDF)

[HTTPS://WWW.NAFTOGAZ.COM/WWW/3/NAKWEB.NSF/0/24B0F80F4B00B742C225864E004B9100?OPENDOCUMENT&YEAR=2020&MONTH=12&NT=%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8&](https://www.naftogaz.com/www/3/NAKWEB.NSF/0/24B0F80F4B00B742C225864E004B9100?OPENDOCUMENT&YEAR=2020&MONTH=12&NT=%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8&)

ЗАПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ НОРМАТИВНИЙ/ЗАКОНОДАВЧИЙ КОНТРОЛЬНИЙ ЛИСТ

ПИТАННЯ	ВІДПОВІДЬ	КОМЕНТАРІ/НАСЛІДКИ
Чи існують торгові майданчики (платформи), де може проводитися ПВДДОПГ?	Існує майданчик УЕБ, як активно розвивається, проте, досі не повністю відповідає всім необхідним стандартам та не має ліцензії. Можливо, в майбутньому будуть розвиватися деякі інші конкурентні торгові майданчики.	ПВДДОПГ може бути більш ефективною, якщо на ринку функціонує належне місце для торгівлі газом. Наразі біржа УЕБ вважається найліквіднішою платформою на ринку. Тим не менше, УЕБ та інші платформи мають численні недоліки, які слід усунути: впровадження повномасштабного клірингу, розвиток спотового сегмента ринку, підвищення прозорості торгового процесу та звітування тощо. Очікується, що багато з цих недоліків мають бути усунені у процесі підготовки до ліцензування УЕБ та дотримання вимог, встановлених новим українським законодавством, зокрема Законом 738-ІХ. Досвід ПВДДОПГ інших країн демонструє, що її можна ефективніше впровадити, коли існують всі умови на торгових майданчиках, та ПВДДОПГ може мати позитивний вплив на всі сегменти торгівлі.
Чи існують стандартизовані продукти, за якими можна пропонувати газ для ПВДДОПГ?	Наразі бракує добре розвинених стандартизованих продуктів (крім кількох форвардних продуктів, що пропонуються на УЕБ), спеціально розроблених з урахуванням потреб ПВДДОПГ	Наразі торгівля на УЕБ здебільшого організована на основі контрактів на місячний строк (і декількох інших варіантів). Однак досі не вистачає різноманітних стандартизованих продуктів, які б широко використовувались на ринку. Розробка таких стандартизованих продуктів повинна здійснюватися на основі загальних рекомендацій ЄФТЕ та враховувати дослідження ринку, проведене перед ПВДДОПГ для визначення того, які варіанти та умови є найбільш доречними та передбачаються ринком для ефективного продажу газу.
Чи містять чинні пропозиції для ПВДДОПГ будь-які положення, які можуть обмежити участь у ПВДДОПГ?	Деякі з поточних пропозицій для ПВДДОПГ зосереджені на цьому питанні з пропонуванням досить радикальної заборони на участь афілійованих осіб поточного постачальника (а саме «Нафтогазу») (у законопроектах 3958 та	Питання про обмеження можливостей поточного постачальника для придбання додаткових обсягів у межах ПВДДОПГ надзвичайно складне. Певні обмеження для поточних постачальників існують у деяких з розглянутих прикладів (наприклад, Румунія); однак вони були розкритиковані ЄФТЕ та деякими іншими зацікавленими сторонами, оскільки такі обмеження можуть негативно вплинути на розвиток торгівлі. Тому рекомендується не створювати жодних

ЗАПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ НОРМАТИВНИЙ/ЗАКОНОДАВЧИЙ КОНТРОЛЬНИЙ ЛИСТ

ПИТАННЯ	ВІДПОВІДЬ	КОМЕНТАРІ/НАСЛІДКИ
	4400) або ж не встановлюють явних заборон (наприклад, пропозиція СЕС). ⁹⁶	попередніх обмежень для учасників ринку, і деякі обмежені втручання можуть бути можливими лише у разі об'єктивної потреби.
Чи існують підходи до зменшення ризиків маніпуляцій на ринку/зловживань під час ПВДДОПГ?	Для ефективного зменшення зазначених ризиків, обов'язковим є імплементація положень REMIT, що все ще триває в Україні. Досі вимагаються певні зміни до первинного та вторинного законодавства, а також коригування системи ринкового нагляду.	Питання відсутності прозорості та високого ризику маніпуляцій на ринку є ще однією проблемою, яка може підірвати ефективність ПВДДОПГ. Таким чином, впровадження REMIT також є надзвичайно важливим для належного запровадження ПВДДОПГ в Україні. Це також може мати наскрізний ефект, наприклад, дотримання REMIT може позитивно вплинути на готовність торгових платформ.
Чи існує чіткий механізм впровадження ПВДДОПГ?	Наявні пропозиції надають кілька варіантів організації торгового процесу в межах ПВДДОПГ на різних рівнях уточнення. Однак, як і раніше, вимагається оптимальний підхід до організації торгівлі у межах ПВДДОПГ, де багато питань слід розглядати на «нижчому» рівні, наприклад, у загальних правилах торгівлі на майданчиках.	Кілька законопроектів (3958; 4400), які пропонують запустити ПВДДОПГ, містять дуже детальну специфікацію торгового процесу (розмір лотів, розрахунок стартової ціни, доступ учасників тощо). Проаналізувавши ці законопроекти, ПЕБ дійшов висновку, що такий підхід не є ефективним та практично здійсненним і може спричинити надмірне регулювання процесу. З іншого боку, все ще важливо звертати на можливі проблеми при обранні режиму для організації ПВДДОПГ (наприклад, лоти є занадто великими та обмежують доступ менших учасників або занадто малими, щоб продати всі заплановані обсяги; ціна встановлена на неадекватному рівні тощо). Беручи до уваги аналіз іноземного досвіду ПВДДОПГ (де існує декілька підходів), важливо встановити чіткі основні принципи на рівні законодавства/регулювання, залишаючи особливості торгового процесу на нижчому рівні (правила торгівлі

⁹⁶ [HTTP://W1.C1.RADA.GOV.UA/PLS/ZWEB2/WEBPROC4_1?PF3511=69642](http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69642)
[HTTPS://W1.C1.RADA.GOV.UA/PLS/ZWEB2/WEBPROC4_1?PF3511=70473](https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70473)
[HTTPS://ENERGY-COMMUNITY.ORG/DAM/JCR:EBD6670A-C231-4FD5-BDD6-762BF4F5880B/UKRAINIAN_GAS_MARKET_POSITION_PAPER.PDF](https://energy-community.org/dam/jcr:EBD6670A-C231-4FD5-BDD6-762BF4F5880B/UKRAINIAN_GAS_MARKET_POSITION_PAPER.PDF)
[HTTPS://WWW.NAFTOGAZ.COM/WWW/3/NAKWEB.NSF/0/24B0F80F4B00B742C225864E004B9100?OPENDOCUMENT&YEAR=2020&MONTH=12&NT=%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8&](https://www.naftogaz.com/www/3/NAKWEB.NSF/0/24B0F80F4B00B742C225864E004B9100?OPENDOCUMENT&YEAR=2020&MONTH=12&NT=%D0%9D%D0%BE%D0%B2%D0%B8%D0%BD%D0%B8&)

ЗАПИТАННЯ ТА ВІДПОВІДІ НОРМАТИВНИЙ/ЗАКОНОДАВЧИЙ КОНТРОЛЬНИЙ ЛИСТ

ПИТАННЯ

ВІДПОВІДЬ

КОМЕНТАРІ/НАСЛІДКИ

на торгівельних майданчиках тощо). Більше того, деякі деталі організації торгівлі, періодичність проведення аукціонів та особливості стандартизованих продуктів також повинні міститися в нормативних документах нижчого рівня. З часом можливі недоліки торгового процесу повинні бути пом'якшений/виправлений регулюванням та ринковим наглядом.

ДОДАТОК 1. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЄФТЕ ТА ПВДДОПГ ГАЗУ В ЄВРОПІ

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЄФТЕ ⁹⁷	ПРОГРАМИ ПРОДАЖУ ГАЗУ						
	БОЛГАРІЯ	РУМУНІЯ	ПОЛЬЩА	УГОРЩИНА (2006 – 2014 РР.)	ВЕЛИКА БРИТАНІЯ (1988 – 1996 РР.)	НІМЕЧЧИНА (2003 – 2006 РР.)	ІСПАНІЯ (2001 – 2003 РР.)
Обсяги до продажу мають бути значними порівняно з портфоліо поточного домінуючого на ринку постачальника	ПВДДОПГ починається з меншого обсягу, який планується збільшити до 2024 року: з 2220 ГВт-год до 11 099 ГВт-год	40% від загального річного обсягу	55% річного портфоліо	1 млрд. куб. м (приблизно 10-15% річного споживання у відповідні роки)	Близько 500 мільйонів термів (приблизно 14,6 ТВт-год/1,49 млрд. куб. м) – приблизно 2,3% ринку	Близько 4% ринку	Близько 9 % ринку
Лоти повинні мати належний розмір, щоб забезпечити участь менших компаній	Вимоги щодо розміру лотів відсутні; однак є обмеження на максимальну кількість газу, що виділяється учасникам аукціонів.	Н/з	Н/з (Спочатку концепція ПВДДОПГ включала кілька положень щодо максимального розміру лотів; однак, на сьогодні законодавство не містить подібних специфікацій).	Було передбачено певну класифікацію лотів.	Н/з	Кількість газу на аукціоні була розділена на рівні лоти (приблизно 1 ТВт-год)	Н/з
Для покупців може бути передбачений механізм гнучкості (тобто різні варіанти поставки)	Не вказано	Не вказано	Н/з	Не надано	Н/з	Існувало: обов'язкові 80% для річних закупівель та 60% для добових закупівель.	Н/з

⁹⁷ НА ПІДСТАВІ ЗАГАЛЬНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ: [HTTPS://EFET.ORG/FILES/DOCUMENTS/INTERNAL%20ENERGY%20MARKET/23%20JUNE%202003%20GAS%20RELEASE%20-%20FINAL%20VERSION%20%20\(1\).PDF](https://efet.org/files/documents/internal%20energy%20market/23%20june%202003%20gas%20release%20-%20final%20version%20%20(1).pdf) ТА ПЕВНИХ ОКРЕМИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО КОНКРЕТНИХ ПВДДОПГ.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЄФТЕ ⁹⁷	ПРОГРАМИ ПРОДАЖУ ГАЗУ						
	БОЛГАРІЯ	РУМУНІЯ	ПОЛЬЩА	УГОРЩИНА (2006 – 2014 РР.)	ВЕЛИКА БРИТАНІЯ (1988 – 1996 РР.)	НІМЕЧЧИНА (2003 – 2006 РР.)	ІСПАНІЯ (2001 – 2003 РР.)
Програма продажу газу повинна бути пов'язана із загальним портфоліо, а не з конкретним контрактом/родовищем	Відсутність прив'язки до конкретного газового контракту поточної компанії	Відсутність прив'язки до якогось конкретного родовища газу (застосовується, зазвичай, до всіх виробників газу, що відповідають певним параметрам)	Відсутність прив'язки до конкретного контракту	Відповідні певні довгострокові контракти на поставку газу компанії MOL	Н/з	Відповідні довгострокові контракти на імпорт Rurhgas	Відповідні контракти на імпорт Gas Natural з Algerian gas
Ціна повинна базуватися на СЗВГ/оптовій ринковій ціні або середній ціні нетбек відповідних клієнтів поточних компаній; краще уникати встановлення мінімальних цін	Початкову ціну визначає продавець з урахуванням СЗВГ та деяких інших змінних.	Максимальна ціна, що встановлюється Регулятором на основі середніх цін Central European Gas Hub AG та цін на внутрішньому ринку	Не вказано	На основі розрахунку СЗВГ мінус 5%	На основі СЗВГ + додаткова плата	На основі середньої ціни на кордоні. Пізніше також з прив'язкою до нафтогазових і паливних продуктів, що торгуються на біржі в Роттердамі	Вартість постачання + додаткова плата.
Обмеження впливу афілійованих осіб постачальників	Положення про такі обмеження відсутні.	Певні обмеження щодо участі афілійованих осіб газодобувних компаній	Афілійованим особам дозволено брати участь. Це також визначається складністю ситуації в Польщі, де велика кількість двосторонніх довгострокових угод про	Участь афілійованих осіб була обмежена.	Н/з	Участь афілійованих осіб була обмежена.	Участь афілійованих осіб була обмежена.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ЄФТЕ ⁹⁷	ПРОГРАМИ ПРОДАЖУ ГАЗУ						
	БОЛГАРІЯ	РУМУНІЯ	ПОЛЬЩА	УГОРЩИНА (2006 – 2014 РР.)	ВЕЛИКА БРИТАНІЯ (1988 – 1996 РР.)	НІМЕЧЧИНА (2003 – 2006 РР.)	ІСПАНІЯ (2001 – 2003 РР.)
		аукціонах. ⁹⁸	постачання погіршила попит на біржі. Таким чином, PGNiG створила свою роздрібну компанію PGNiG Obrót Detaliczny для закупівлі газу для кінцевих споживачів на біржі.				
Кількість газу, що не була продана на аукціоні, повинна бути виставлена на інших аукціонах відповідно до інших (коротших за терміном) стандартизованих продуктів.	Програма продажу газу передбачає, що невикуплений обсяг газу, який виставлявся на аукціони як річні продукти, повинен продаватися як місячні продукти після кінця грудня 2019 року.	Програма продажу газу містить певні квоти обсягу для кожного виду стандартизованих продуктів; однак не надає варіантів для перенесення невикуплених обсягів на інші типи стандартизованих продуктів.	Не вказано.	Н/з	Н/з	Не викуплені в 2003 році обсяги були перенесені на аукціони наступних років.	Н/з

⁹⁸ ОДНАК ЦЕ БУЛО РОЗКРИТИКОВАНО ЄФТЕ У ВИПАДКУ РУМУНІЇ, І НА РАНЬОМУ ЕТАПІ ЦІ ОБМЕЖЕННЯ ВВАЖАЛИСЬ ПОТЕНЦІЙНО ШКІДЛИВИМИ. ДЕТАЛЬНІШЕ: [HTTPS://EFET.ORG/FILES/DOCUMENTS/GAS%20MARKET/GAS%20HUB%20DEVELOPMENT/EFET%20COMMENTS%20TO%20THE%20ROMANIAN%20GAS%20RELEASE%20PROGRAM ME_14042020.PDF](https://efet.org/files/documents/gas%20market/gas%20hub%20development/efet%20comments%20to%20the%20romanian%20gas%20release%20program%20me_14042020.pdf)